

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM/ ANASANAT DALI
İÇ MİMARLIK PROGRAMI**

**MİNİMALİZM AKIMININ ORTAYA ÇIKIŞI VE
TÜKETİM KAVRAMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE KÜLTÜR

İSTANBUL, 2022

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM/ ANASANAT DALI
İÇ MİMARLIK PROGRAMI**

**MİNİMALİZM AKIMININ ORTAYA ÇIKIŞI VE
TÜKETİM KAVRAMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MERVE KÜLTÜR
(200251009)**

**Danışman
(Doç. Dr. Salih Salbacak)**

DÜZELTİLMİŞ TEZ

İSTANBUL, 2022

20/07/2022

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İç Mimarlık Anabilim Dalı, İç Mimarlık Tezli yüksek lisans programı 200251009 numaralı Merve KÜLTÜR'ün hazırladığı “Minimalizm Akımının Mobilya Kullanım Alışkanlıkları Üzerine Etkisinin İncelenmesi” konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 20/07/2022 Çarşamba günü saat 14:00’da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı .../.../20... tarihinde, saat ...:.. da yapılacaktır.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının “Minimalizm Akımının Ortaya Çıkışı ve Tüketim Kavramı Bağlamında İncelenmesi” şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Karar
1. Doç. Dr. Salih SALBACAK (Danışman)	KABUL
2. Dr. Öğr. Üyesi Büşra DİLAVEROĞLU	KABUL
3. Dr. Öğr. Üyesi Büşra ÜNVER	KABUL

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Merve Kültür

DÜZELTME METNİ

1. İlk tez savunmasının sonrasında tezin kapsamı üzerinde değişiklikler yapılmıştır.
2. zet bölümü düzenlenmiştir.
3. Kavramsal çerçeve daraltılarak minimalizm, tüketim kavramı temelinde incelenmiştir.
4. Sonuç bölümünde eklemeler yapılmıştır.

TEŐEKKÜR

Tez sürecim boyunca benden desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili kardeşim Betül Kültür'e ve aileme, tezimde benden yol gösterici fikirlerini ve tecrübelerini esirgemeyen başta tez danışmanım Doç. Dr. Salih Salbacak Hocam'a ve Fatih Sultan Mehmet Vakıf niversitesi'ndeki saygıdeğer hocalarıma teőekkürlerimi bir borç bilirim, Őukranlarımı sunarım...

Merve Kültür

MİNİMALİZM AKIMININ ORTAYA ÇIKIŞI VE TÜKETİM KAVRAMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Merve Kültür

ÖZET

Minimalizm, sanat ve tasarımı alanında ortaya çıkmış bir harekettir. İndirgemecilik olarak tanımlanabilen Minimalizm, resim alanından başlayarak, birçok sanat alanını etkilemiştir. Mimarlık alanında da yıllar boyunca çeşitli pek çok eser vermiştir. Mimarlık gibi diğer sanat alanlarında da sadeliği savunan bir hareket olmuştur. Sanatta bir akım olarak ortaya çıkan Minimalizm günümüzde yeniden popülerleşerek bir yaşam stili halini almıştır. Günümüz toplumunun bir alışkanlığı haline gelen aşırı tüketime karşıt bir felsefeye sahip olan Minimalizm, gerçekten tüketimi azaltmaya yarayan bir hareket midir?

Bu alışmada Minimalizm hareketi araştırılmış, tarihsel bağlamda sanat alanları üzerinden incelenmiştir. Minimalizmin ortaya çıkışı süreci irdelenerek, günümüz toplumundaki yeri araştırılmıştır. Az çoktur felsefesine sahip bir akımın günümüz toplumunun bir alışkanlığı olan tüketim kavramı üzerinden okunması yapılmıştır.

Minimalizm'in ortaya çıkışı, kavramsal olarak tanımı ve sanat alanları üzerindeki etkisi araştırılarak minimalist düşüncenin özünün kavranabilmesi amaçlanarak, tüketim toplumundaki yeri araştırılmıştır.

Üç ana bölümden oluşan bu tezin giriş kısmını, amaç, kapsam ve yöntem bölümü oluşurmaktadır. Birinci bölümde, Minimalizm'in tanımı yapılarak, akımın

özü kavranılmaya çalışılmış, Minimalizm, mimarlık tarihi üzerinden araştırılarak örneklerle incelenmiştir. İkinci bölümde tüketim kavramı araştırılmıştır. Bu bölümde tüketim kavramı kuramsal olarak incelenmiş, tüketim kültürü ve toplumu araştırılmıştır. Bu bölüm kavram olarak tüketimin toplum ve kültür üzerine etkisinin irdelendiği, günlük yaşam pratiklerindeki yerinin araştırıldığı bölüm olmuştur. Bu kısımda ayrıca tüketim karşıtı ile ilgili araştırma yapılmıştır. Üçüncü bölümde, minimalizm ve tüketim arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bir sanat akımı olarak ortaya çıkan Minimalizm, tüketim kavramı bağlamında incelenmiştir. Çalışmanın sonunda değerlendirme ve sonuç bölümü yer almaktadır.

Çalışmanın bitiminde, Minimalizm akımı ve minimalist düşüncenin özü incelenmiştir. Tüketim kavramı, tüketim karşıtlığı ve Minimalizm arasındaki ilişki araştırılmıştır. Günümüzde sade bir yaşam biçimi olarak benimsenen bu hareketin, tüketim toplumundaki yeri araştırılmıştır. Yapılan araştırmaların sonucunda, sadeliği ve azlığı savunup, tüketim karşıtı bir söyleme sahip olmasına rağmen, sanatta bir akım olarak başlayan Minimalizm hareketinin, tüketim kültürünün bir parçası haline gelerek, daha fazla tüketime teşvik eden bir araç olduğu fikri saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: minimalizm, minimalist fikir, tüketim, tüketim kültürü, tüketim toplumu, sade yaşam

THE EMERGENCE OF THE MINIMALISM MOVEMENT AND ITS EXAMINATION IN THE CONTEXT OF THE CONCEPT OF CONSUMPTION

Merve Kültür

ABSTRACT

Minimalism is a movement that has emerged in the field of art and design. Minimalism, which can be defined as reductionism, has influenced many areas of art, starting from the field of painting. He has also given many works in the field of architecture over the years. There has also been a movement advocating simplicity in other areas of art, such as architecture. Minimalism, which emerged as a trend in art, has become a lifestyle by becoming popular again today. Is Minimalism, which has a philosophy opposed to excessive consumption that has become a habit of today's society, really a movement to reduce consumption?

In this study, the Minimalism movement is investigated and examined through the fields of art in a historical context. The emergence of minimalism has been examined and its place in today's society has been investigated. It has been done to read a movement with the philosophy of less is more through the concept of consumption, which is a habit of today's society.

It is aimed to understand the essence of minimalist thought by investigating the emergence of minimalism, its conceptual definition and its impact on the fields of art.

The introductory part of this thesis, which consists of three main sections, is the purpose, scope and method section. In the first section, by defining Minimalism, the essence of the movement was tried to be understood, Minimalism was investigated through the history of architecture and examined with examples. In the second section, the concept of consumption is investigated. In this section, the

concept of consumption is examined theoretically, consumer culture and society are investigated. This section has been the section where the impact of consumption on society and culture as a concept is examined and its place in daily life practices is investigated. In this section, research has also been conducted on anti-consumption. In the third section, the relationship between minimalism and consumption is Deciphered. Minimalism, which emerged as an art movement, was studied in the context of the concept of consumption. At the end of the study, there is an evaluation and conclusion section.

At the end of the study, the current of Minimalism and the essence of minimalist thought were studied. The relationship between the concept of consumption, Deconsumeralism and minimalism has been investigated. The place of this movement, which is adopted as a simple lifestyle today, in the consumer society has been investigated. As a result of the research, its simplicity and lack defend against and consumption despite having a discourse in art, Minimalism started out as a bit stream, the movement by becoming a part of the consumer culture, the idea that it is a tool that encourages more consumption has been identified.

Keywords: minimalism, minimalist idea, consumption, consumer culture, consumer society, simple life

ÖNSÖZ

Bu çalışma, lisans döneminde sanat akımları hakkında yaptığım çalışmalar sonucu, Minimalizm hareketine olan ilgimi fark edip, bu sanat akımı temelindeki araştırmalarım sonucunda hazırlanmıştır. Yapılan araştırmalar ışığında, Minimalizm'in yalnızca bir sanat hareketi olmadığını, aynı zamanda temellerinin uzun zaman öncesinde ortaya çıkan az ile yetinme, öze ve doğaya dönme felsefesinin bir sonucu olduğu verisine ulaşılmıştır. Bu çalışma günümüzün bir bağımlılığı haline gelmiş olan aşırı tüketime karşın, sade bir yaşam stili olarak nitelendirilebilen Minimalizm hareketinin gerçekten bir çözüm olup olmadığı üzerine bir araştırma olmuştur. Minimalizm akımı kişisel ilgi alanım olduğundan, Minimalizm hakkında derinlemesine bir araştırma yapma isteği, bu tezi yazmak için motivasyon kaynaklarımdan olmuştur. Son yıllarda özellikle mekan tasarımı bağlamında tekrar popülerleşen Minimalizm hareketi, bazıları için, dingin ve huzurlu bir yaşam sürebilmek adına bir yol haline gelmiştir. Bu tez çalışması, Minimalizm hakkında yapılan araştırmalar sonucunda daha derin bir bilgiye sahip olmak ve tüketim toplumu açısından Minimalizm'in yerini anlayabilmek adına yapılmıştır.

Ekim 2022

Merve Kültür

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ	ix
ŞEKİL LİSTESİ	xii
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	6
1. MİNİMALİZM KAVRAMI.....	6
1.1. MİNİMALİZM HAREKETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI.....	6
1.2. MİNİMALİZMİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ	10
1.3. UZAKDOĞU KÜLTÜRÜ VE MİNİMALİZMİN İLİŞKİSİ	14
1.4. RESİM SANATINDA MİNİMALİZM	16
1.5. HEYKEL SANATINDA MİNİMALİZM	24
1.6. MİMARLIKTA MİNİMALİZM	35
1.6.1. Modernizm Öncesi Mimarlıkta Minimalizm	38
1.6.2. Modernizm Dönemi Mimarlıkta Minimalizm.....	42
1.6.3. 1980 Sonrası Mimarlıkta Minimalizm.....	53
İKİNCİ BÖLÜM	62
2. TÜKETİM KAVRAMI	62
2.1. TÜKETİMİN TANIMI VE KURAMSAL ANLAMDA TÜKETİM.....	62
2.2. TÜKETİMİN BENİMSENMESİ, TÜKETİM TOPLUMU VE KÜLTÜRÜ .	66
2.3. TÜKETİMİN YAŞANTIYA VE YAŞAM STİLİNE ETKİSİ	70
2.4. SOSYAL MEDYANIN TÜKETİM DAVRANIŞLARI ÜZERİNE ETKİSİ .	73
2.5. TÜKETİM KARŞITLIĞI GÖRÜŞÜNÜN ORTAYA ÇIKIŞI	76
2.6. SADE BİR YAŞAM STİLİ OLARAK MİNİMALİZM.....	79
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	85
3. TÜKETİM VE MİNİMALİZM	85
3.1. TÜRKİYE’DE GÜNDELİK YAŞAM BAĞLAMINDA MİNİMALİZM KAVRAMININ KARŞILIĞI	85
3.2. SOSYAL MEDYADA MİNİMALİZM KAVRAMININ KARŞILIĞI	88

3.3. MİNİMALİZM İLE TÜKETİM ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	92
3.4. REKLAMLARIN TÜKETİM ÜZERİNE ETKİSİ.....	96
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	98
KAYNAKÇA	103

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1	Dönemlere göre sanat akımları, (Irmak M. A., Bilge C., 2019)	8
Şekil 2	Kazimir Malevich: Siyah Kare Sıfır Biçim 1913, Yağlı boya tablo	17
Şekil 3	İsimsiz, 1916, Yağlı boya tablo, Peggy Guggenheim koleksiyonu	19
Şekil 4	Kazimir Malevich: Beyaz Üzerine Beyaz Kare, 1918	19
Şekil 5	Piet Mondrian 1929, Mavi, Kırmızı ve Sarılı Kompozisyon, Tuval.....	20
Şekil 6	Donald Judd: İsimsiz 1988	22
Şekil 7	Frank Stella: Gran Cairo, 1962, Whitney Museum of American Art,	23
Şekil 8	Frank Stella: The Marriage of Reason and Squalor II, 1959	23
Şekil 9	Ellsworth Kelly: Spectrum I, 1953.....	23
Şekil 10	Donald Judd: Untitled, 1966	27
Şekil 11	Richard Morris: İsimsiz, Exhibition, Green Gallery, New York, 1964-1965,	28
Şekil 12	Primary Structures, The Jewish Museum, New York, 1966	29
Şekil 13	Carl Andre, 1969, Dwan Gallery, New York.	30
Şekil 14	Carl Andre: Equivalent I-VIII, 1966	30
Şekil 15	Dan Flavin, The Diagonal, Mayıs 25, 1963 New York.....	31
Şekil 16	Dan Flavin, İsimsiz 1972-1973. Courtesy Guggenheim	32
Şekil 17	Richard Serra, To Lift, 1967	33
Şekil 18	Richard Serra, Circuit, 1972	33
Şekil 19	Sol LeWitt, İkili Modüler Küp, 1969, New York	34
Şekil 20	Giza Semtindeki Keops Piramidi, Mısır, Kahire.....	39
Şekil 21	Megoran düzenli tapınak planları.....	40
Şekil 22	Geleneksel Türkiye konutu için bir plan tipolojisi. Çizim: H. Sezgin	41
Şekil 23	Marshall Field Wholesale Store, Henry Hobson Richardson, 1885-1887, Chicago.....	43
Şekil 24	Burnham and Root: Monadnock Building. Chicago. 1889 – 91	44
Şekil 25	Holabird and Roche: Marquette Building. Chicago. 1893 – 94.....	45
Şekil 26	Adolf Loos: Steiner Evi, Viyana, Avusturya, 1910	46
Şekil 27	Bauhaus binası, Walter Gropius - Adolf Meyer, Dessau, Almanya, 1925– 1926.....	47
Şekil 28	Gerrit Thomas Rietveld: Schröder House. Utrecht. 1924.....	48
Şekil 29	Richard Neutra: Lovell House. Los Angeles. 1927 – 29.....	49
Şekil 30	Alvar Aalto: Paimio Senatoriyumu. Paimio, Finlandiya. 1929 – 33.....	49

Şekil 31 Le Corbusier, Pierre Jeanneret, Citrohan Evi, 1922.....	50
Şekil 32 Le Corbusier: Villa Savoye. Fransa. 1928 – 30	51
Şekil 33 Alman pavyonu, Ludwig Mies van der Rohe, Barselona, 1929	52
Şekil 34 National Gallery (ulusal galeri), Mies, Berlin, 1962–1968	52
Şekil 35 Vitra seminer evi, Tadao Ando, Almanya,1989–1993	55
Şekil 36 Vitra seminer evi iç mekan	56
Şekil 37 Tadao Ando,İşık Kilisesi Planı, Japonya, Osaka, 1987-89.....	57
Şekil 38 İşık kilisesi iç mekan, Osaka, Japonya, 1987–1989	57
Şekil 39 Meditasyon mekanı, Tadao Ando, Paris, Fransa 1994–1995	58
Şekil 40 Calvin Klein mağazası, John Pawson, Newyork, 1993-1995	60
Şekil 41 Calvin klein mağaza cephesi, John Pawson, Newyork, 1993-1995	60
Şekil 42 Claudio Silvestrin, Giorgio Armani Mağazası, Seoul, 2001	61
Şekil 43 Claudio Silvestrin, Barker Mill Apartment, İngiltere, Londra, 1993	61
Şekil 44 Maslow’un İhtiyaçlar Piramiti	64

KISALTMALAR

yy.	Yüzyıl
M.Ö.	Milattan Önce
TDK	Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

Tez Problem ve Tanımı

İnsan, varoluşundan itibaren hayatta kalabilmek için çeşitli gereksinimlere ihtiyaç duymuştur. Beslenme, korunma ve barınma gibi eylemler, yaşamın sürdürülebilmesi için gerekli olan ana ihtiyaçlar olmuştur. Barınma eylemi, insanlığın varlığından beri en temel ihtiyaçların başında gelmiştir.

Doğanın bir parçası olan insan, her zaman için doğa ile bağlantılı ve doğaya ait bir varlıktır. İnsanlık tarihi boyunca, barınma eylemi, zaman içerisinde farklı barınak türleri ile karşılanmıştır. İlk çağlarda, doğada hali hazırda bulunan mağara gibi sığınma mekanlarında barınma ihtiyacı giderilirken, zaman içerisinde barınma şekilleri gelişerek ilkel barınaklar inşa edilmeye başlanmış ve böylece sığınak kavramı gelişerek günümüze kadar gelmiştir.

Teknolojinin gelişimiyle iyileşen barınma mekanları, zamanın sosyal ve kültürel faktörlerine göre pek çok farklı tarza sahip olmuştur. Yapıların oluşumunda, coğrafya, topoğrafya, iklim ya da ekonomi gibi faktörlerin yanında, dönemin sanat ve tasarım anlayışı da etkili olmuştur.

Barınma yapılarında zaman içerisinde iç mekan kavramını da geliştirmiştir.

Sanat, insanlığın varoluşundan beri duygu ve düşünce gibi soyut kavramları dışa vurup somutlaştırmak için kullanılan bir araçtır. Fikirlerin ve duyguların ifadesi olan sanat, pek çok disiplin açısından bir anlatım biçimi olmuştur. Sanat tarihi, insanlık var olduğundan bu yana gelen bir kavramdır. Farklı disiplinlerce kullanılan sanat olgusu, insan açısından iyi bir ifade yöntemi olmuştur.

İç mimarlık kavramı da sanat ve tasarım çevrelerinde yerini alarak bir disiplin haline gelmiştir. Yapı sanatı yani mimarlık kavramının gelişimiyle iç mimarlık, mimarlık açısından gereklilik arz eden bir dal olmuştur.

Günümüzde indirgemecilik olarak da nitelendirilebilen Minimalizm, tasarım dünyasında sıklıkla görülen olan bir kavramdır. Minimalizm hareketi güzel sanatlarda etkisi göstermiştir. Bir sanat akımı olan Minimalizm'in ilk olarak 1960'lı yıllarda resim sanatı üzerinde konuşulmaya başlanmıştır. Heykel ve müzik gibi sanat dallarında da görülmüştür. Bunun yanında, endüstriyel tasarım, web tasarımı gibi alanlarda adından söz edilmiştir. Özellikle mimarlık ve iç mimarlık gibi yapı tasarımına sahip disiplinler için Minimalizm, etkili olan bir sanat akımı olmuştur. Mimarlık açısından, minimalist yaklaşımların ortaya çıkışı 1980'li yıllar sonrası tartışılmaya başlanmıştır. O yıllarda ortaya çıkmaya başlayan tüketim fazlalığının sebep olduğu gereksiz eşya yükünden bunalan insanlar için, Minimalizm fikri bir kaçış yolu olmuştur. Özellikle büyük şehirlerin sahip olduğu karmaşık ve kaotik yaşam stiline insan üzerinde oluşturduğu stres ve yorgunluğa sebep olmaktadır. Gün içerisinde pek çok farklı uyarana maruz kalan insan, dingin ve konforlu mekan arayışına girmektedir. Bunun sonucunda özellikle büyük kentlerin kalabalığına karşı, minimalist yaklaşıma sahip mekanlara olan ilgi artmaktadır. Tüketime oldukça fazla olduğu günümüz şartları için, yalın ve sade tasarımlara olan ulaşma isteği gelişmiştir.

Minimalizm'i sadece bir sanat hareketi olarak sınırlanmamaktadır. Minimalist anlayışın temelleri, zen felsefesine ve doğu kültürlerine dayanmaktadır. Minimalist fikir bir yaşam stili ve felsefe olarak değerlendirilebilmektedir. Adolf Loos'un ünlü söylemi olan "Az Çoktur" sözünden de anlaşılacağı üzere, Minimalizm bir sanat akımı olmanın yanında, aynı zamanda bir fikir ve anlayıştır. Minimalist yaklaşıma sahip mekanlar, sakin ve dingin yaşam felsefesini benimsemiş insanların kullandığı bir tasarım prensibi olmuştur. Fazlalıklardan arınarak doğal olana yönelen minimalist tavırda, öze dönme kavramı benimsenmiştir. Doğal malzeme kullanmak, gereksiz eşyalardan kurtularak sadeleşmek, mekan içerisinde boşluk yaratarak ferah bir yaşam alanı sağlamak gibi düşünceler minimalist fikri benimseyenler için önemli olan özellikler olmuştur. Minimalist felsefe az olanın da yeterli olacağını ve az olan ile

öze dönüş sağlanabileceği felsefesini benimsemiştir. Minimalist yaklaşımlara sahip mekanlar, bu gibi düşüncelerin ürünü olan mekanlar olarak tanımlanabilir

Günümüzde Minimalizm kavramının dünyanın birçok yerinde, farklı alanda kullanılan bir prensip olmuştur. Özellikle günün büyük bölümünün geçirildiği konut, ofis, iş yeri gibi mekanlar başta olmak pek çok mekan türünde minimalist anlayışa sahip tasarımlar görülmektedir.

Bu çalışmada Minimalizm kavramı incelenmektedir. Çalışmanın amacı, Minimalizm kavramını irdelerek, tarihsel sürecini araştırmaktır. Çalışmada, Minimalizm akımı üzerinden, temelde az ile yetinme felsefesi olarak nitelendirilebilen minimalist tavrın ortaya çıkışı irdelenerek, günümüz toplumunda Minimalizm'in yeri araştırılıp tüketim kültürü bağlamında incelemesini yapmaktır.

Tezin Amacı

Bu tezin amacı, farklı sanat ve tasarım alanlarında kendini gösteren Minimalizm kavramı araştırarak, geçmişten günümüze kadar gelen Minimalizm hareketinin tarihsel sürecini incelemektir. Bir sanat akımı yanı sıra bir felsefe ve yaşam stili olarak da değerlendirilebilen Minimalizm'e olan bakış açısı incelenmiştir. Bir sanat akımı olarak başlayan Minimalizm'in günümüz toplumu açısından değerlendirmesi yapılmıştır. Bir yaşam pratiği haline gelmiş olan tüketim bağımlılığı ile Minimalizm arasındaki ilişki araştırılmaktadır. Bu çalışmayla tüketim toplumunda bir sanat akımı olarak Minimalizm'in yeri ve işlevinin anlaşılması amaçlanmıştır.

Tezin Kapsamı ve Sınırları

Bu tez üç ana bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde öncelikle Minimalizm hareketinin ortaya çıkışı incelenmiştir. Kavramsal olarak Minimalizm sözcüğü irdelenmiştir. Farklı görüşler tarafından Minimalizm kavramının tanımı araştırılarak, tarihsel süreç bağlamında incelemesi yapılmıştır. Minimal olma fikrinin ilk ortaya çıkışı olarak kabul edilen Uzakdoğu felsefesi bağlamında Minimalizm kavramı araştırılmıştır. Resim ve heykel sanatı özelinde Minimalizm hareketi araştırılarak, ortaya konulan eserler incelenmiştir.

Bu ilk bölümde Minimalizm kavramı mimarlık alanı temelinde incelenmiştir. Minimalizm sanat hareketi, mimarlıkta modernizm öncesi, sonra ve 1980 sonrası olmak üzere üç ana başlık altında araştırılmıştır. Dönemin en önemli yapıları üzerinden Minimalizm kavramının incelenmesi yapılmıştır. Minimalizm akımı ve minimalist fikir, yapılar üzerinden irdelenmiştir. Akımın sahip olduğu özellikler ve bu prensibin temelini oluşturan indirgemeci tavrın, yapılar üzerinden okunması yapılmıştır.

İkinci bölümde tüketim kavramı araştırılmıştır. Tanımı yapılan ve kuramsal anlamda araştırılan tüketim kavramı toplum ve kültür çerçevesinde incelenmiştir. Tüketim hakkında yapılan literatür taraması sonrasında, günümüzdeki yeri araştırılarak gündelik yaşantı bağlamında değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu bölümde ayrıca tüketimin devamlılığını sağlayan bir araç olarak değerlendirilebilen sosyal medya kavramı hakkında araştırma yapılarak, tüketim davranışları bağlamında etkisi irdelenmiştir. Tüketim bağımlılığının zıttı bir söyleme sahip olan tüketim karşıtlığı araştırılarak, bir yaşam stili olarak benimsenen Minimalizm ile ilişkisi irdelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde birinci ve ikinci kısımda araştırılan Minimalizm ve tüketim kavramı beraber değerlendirilmiştir. Türkiye çerçevesinde günlük hayatta Minimalizm hareketinin karşılığı aranmıştır. Sosyal medya açısından Minimalizm'in değerlendirmesi yapılmıştır. Sade bir yaşam stili olarak bilinen Minimalizm, tüketim kavramı tarafından irdelenerek, tüketim ve minimalizm arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bu bölümde ayrıca reklamların tüketim üzerine etkisi hakkında literatür taraması yapılmıştır.

Tezin son bölümünde ise tüm bu araştırmaların sonucunda Minimalizm hareketi ile tüketim kavramı arasındaki ilişkiye ait bulgular ortaya konmuştur. Çalışma değerlendirme ve sonuçlar ile bitirilmiştir.

Araştırmanın Yöntemleri

Araştırmada öncelikle Minimalizm'in, kavram, akım ve felsefe gibi farklı bağlamlar kapsamında araştırılması internet ve yazılı kaynaklar üzerinden yapılmıştır. Yapılan literatür taraması sonucu, Minimalizm'in farklı görüşler tarafından yapılan tanımı, Minimalizm hareketinin ortaya çıkışı ve minimalist düşüncenin dayandığı temeller gibi kavramlara ulaşılmıştır. Çalışmada internet üzerinden makale ve dergi gibi kaynakların verilerinin yanı sıra, yazılı kaynak olarak bazı kitaplar temelinde literatür taraması yapılmıştır. Ayrıca tüketim kavramı hakkında da literatür taraması yapılmıştır. Toplum ve kültür temelinde irdelenen tüketim kavramı çeşitli kitap, dergi, makale gibi internet kaynakları üzerinden araştırılmıştır. Bu araştırmalar doğrultusunda Minimalizm hareketinin, tüketim kavramı üzerinden okunması yapılmıştır. Bu bağlamda tez, ilk olarak Minimalizm hareketi, sonrasında tüketim kavramı ve devamında iki kavram arasındaki ilişkinin değerlendirildiği kısım olmak üzere üç ana başlık altında araştırılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda, az çoktur felsefesine sahip bir yaklaşım olan Minimalizm'in, tüketim kültürü üzerinden okunması yapılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlar üzerinden tüketim karşıtı bir söylem olarak algılanan Minimalizm'in tüketime olan bakış açısı ve katkısına ait sonuçlar tespit edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MİNİMALİZM KAVRAMI

1.1. MİNİMALİZM HAREKETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

TDK'ya göre sanat 'bir duygu, tasarı, güzellik vb.nin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık olarak tanımlanmaktadır. İnsanoğlu yaşadığı süreç boyunca, dönemin imkanları dahilinde duygularını ve düşüncelerini dışarıya vurma ihtiyacı duymuşlardır. Sanat insanlığın duygularını paylaşmak ve anlatmak için her zaman kullanılan bir anlatım dili olmuştur. Sanat, kültürler boyu gelişen toplumsal değerler doğrultusunda, sürekli gelişme ve dönüşme gösteren bir yapıdadır. Çağlar boyunca gerek coğrafi gerekse teknolojik olanaklardan dolayı, duyguların dışı vurulma yöntemi olan sanat, şekil değiştirmiş ve evrilmiştir.

Sanat, yüksek hayal gücünün sonucunda meydana gelen bir eser olabileceği gibi, bir durum karşısında söylenmek istenilen bir tepki olarak da ortaya çıkabilir. Nitekim 19. yüzyılda başlayan sanayi devrimi, birçok alanda köklü dönüşümün yaşandığı bir dönem olup, sanatta yeni bir çağ başlatmıştır. Sanayi devrimiyle gelen sanayileşme, insanlar arasında yeni toplumsal sınıfların oluşmasına sebep olmuştur.

“Bilindiği gibi sanayi devrimi 19.yüzyılın ilk yarısında biçimlenmeye başlamış ve yüzyılın ikinci çeyreğinde büyük ve kapsamlı bir dönüşüm olarak gündeme gelmiştir. Bunun sonucu olarak Avrupa, özellikle Batı Avrupa, 19. yüzyılın ikinci yarısında eskisinden çok farklı, âdeta bambaşka bir toplumu sergileme durumunda kalmıştır” (Şaylan, 2002: 63)

Gelişen teknolojinin beraberinde getirdiği değişimlerle birlikte ihtiyaçlar, farklı biçimlerde giderilmeye başlamıştır. Böylelikle sanata karşı olan bakış açısı da

değişmiş, sanat ve zanaata duyulan gereksinim teknoloji karşısında güç kaybetmeye başlamıştır.

Endüstriyel toplumların gelişimi sonucunda şehirler büyümüş, teknolojik gelişme ile birlikte yeni yaşam şekli ortaya çıkmıştır. Yeni yönetim şekli olan kapitalist sistem Batı Devletleri arasında güç çatışmalarına neden olmuştur. Bunun sonucu olarak 20.yüzyılın ilk yarısında Birinci Dünya Savaşının temelleri atılmıştır. İmparatorluklar parçalanma aşamasına gelmiş, milliyetçi çıkışlar yeni ulus devletlerin oluşmasıyla sonuçlanmıştır. Bu gelişmeler sonucunda yeni ideolojik oluşumlar meydana gelmiştir. Bu oluşumlar toplumda köklü değişimlere neden olmuştur (Kahraman, 2007: 11)

Bu gelişmelerin sonucunda toplumun her kesiminde değişimler meydana gelmiştir. Değişimlerden sanat da etkilenmiştir. Değişen paradigmlar sanata karşı yeni bir bakış açısı kazandırmış ve sanatçıları farklı arayışlara yönlendirmiştir. Sanatta Modernizm bu değişimlerin sonucunda ortaya çıkan yeni bir akım olmuştur.

“Sanat alanında ortaya çıkan modernizmi, yani yeni estetik ve sanatsal ifade anlayışını sözü edilen total değişimin yansımalarından biri olarak yorumlamak mümkündür” (Şaylan, 2002: 64)

Yeni dönemde ortaya çıkan Modernizm akımıyla birlikte, klasik sanat anlayışından bir kopuş başlamıştır.

Sanat akımları, tarih çizelgesi olarak iki gruba ayrıldığında, 20. Yüzyılın başlarına kadar gelen süreçteki sanatsal faaliyetler Geleneksel Sanat Akımları olarak adlandırılırken, 20. yüzyılla beraber başlayan döneme ise Modernizm, bir diğer bilinen ismiyle Çağdaş Sanat Akımları denilmektedir. Post-Modernizmin ise 2. Dünya Savaşı'ndan sonra başladığı bilinmektedir.

	DÖNEM	SANAT AKIMLARI
Geleneksel Dönem (? – 1900)	Eskiçağ	Mısır Sanatı Mezopotamya Sanatı Ege ve Yunan Medeniyetlerine ait Sanat Özellikleri
	Ortaçağ	Ortaçağ Sanatı
	Ortaçağ	Bizans Sanatı
	7. Yüzyıl	İslam Medeniyetlerine Ait Sanat Özellikleri
	15.-16. Yüzyıl	Rönesans Sanatı
	1520-1600 Yılları Arası	Maniyerizm
	16-17-18. Yüzyılları	Barok Sanatı
	18. Yüzyıl	Naturalizm Akımı, Çin ve Japon Sanatı
	19. Yüzyıl	Endüstri Çağı ve Sanayi Devrimi
	Modern Dönem (1900-1960)	20. Yüzyıl (1900-1960)
Post-Modern Dönem (1960 ve Sonrası)	1960 ve Sonrası	Soyut Dışavurumculuk, Pop Sanatı, Ham Sanat, Olay Sanatı, Arazi Sanatı, Çevresel Sanat, Minimalizm , Hiperrealizm, Video Sanatı, Kavramsal Sanat, Dekonstrüktivizm, Metobolizm Hareketi, Public art., Optic Art (Op art)

Şekil 1 Dönemlere göre sanat akımları, (Irmak M. A., Bilge C., 2019)

Sanat akımları irdeleğinde Minimalizm hareketinin Post-Modern dönemin, 1960 yılı ve sonrasının bir düşüncesi olduğu görülmektedir.

Postmodernizm farklı disiplinler tarafından belirli bir tanıma oturtulamamıştır ve belirsizlik söz konusudur.

“Her yazar post modern kendisi açısından belli bir yönüne ağırlık vererek tanımlama yoluna gitmektedir. Post modernizm bazılarında göre modernizmden bir kopuş olmaktadır. Bir kısım yazarlara göre ise modernizmin rafine edilmiş, ileri bir halidir. Kimine göre kolaj tekniği iken kimi de onu tarihin sonunu ilan eden akım olarak görmektedir.”(Fukuyama, 1993, 13-52)

Modernizm akımının ardından 1960’lar ve sonrasında görülen postmodern düşünce, birçok alanla birlikte sanat ve mimarlıkta da etkisini göstermiştir. Postmodern düşünce modernizme bir tepki olarak doğmuştur. Bu düşünce

modernizm döneminden farklı bir tasarım anlayışına sahiptir. Postmodern hareket anlayışının içerisinde, soyut dışavurumculuk, minimalizm, dekonstrüktivizm gibi akımlar yer almaktadır.

20. yüzyılın sanat akımlarının içerisinde yer almasına rağmen, dahil olduğu sanat anlayışına karşı bir tepki olarak ortaya çıkan Minimal Sanat fikrinin temelleri II. Dünya savaşı sonrasında atılmıştır. II. Dünya Savaş'ının bitimiyle beraber Dünya genelinden birçok sanatçının katılımıyla gerçekleşen sanat festivalleri ve etkinlikleri düzenlenmeye başlanmıştır. Bu organizasyonlarda yeni sanat fikrini şekillendiren soyut anlatım yaygın hale gelmeye başlamış ve geçmişin sembolik ve figüratif sanat anlayışı fikri giderek değer kaybetmiştir. Modernist sanat anlayışı, 1932 yılında New York'ta "International Style" ve 1933 yılında Paris'te "Cerde et Carre" adıyla açılan sergilerle kendini kabul ettirmeyi başarmıştır. Bu yeni hareket Amerika'da giderek benimsenmiş ve modern sanat müzelerinde ve sanat camiasında etkisini göstermeye başlamıştır. Böylelikle klasik sanat fikri, geleneksel değer ve yöntemler güç kaybetmeye başlamıştır.

"Kapitalist Pazar kavgasını ve XX. Yüzyılda iki büyük savaş acısı yaşattıktan sonra Batı insanı bütün yerleşik değer yargılarını acımasızca sorguluyor, sanatı da bu sorgulamanın temel öğelerinden biri durumuna getiriyordu. Her şeyin çıkarsallaştığı, mekanikleştiği ve teknolojinin kapitalizmin güdümünde yeni bir sömürü kaynağına dönüştüğü bu iktisadi ve siyasi sistemi bütünüyle reddetme isteği, özellikle plastik sanatlarda soyut anlatımı uç noktalara götürüyordu. Daha gelişmiş ve yetkin bir içerik kazanan Kübizm, Pop Art ve konumuz olan Minimalizm bu reddedişin değişik yansımalarıydı". (Elgün, 1996, s.54)

1960'lı yılların sonunda özellikle müzik ve görsel sanatlarda etkili olmaya başlayan Minimalizm akımı yalınlığı benimsemiştir. Sanatta ise basitlik ve yalınlığın ön plana çıkarılması gerektiği savunulmuştur.

1.2. MİNİMALİZMİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

“Minimalizm teriminin kavramsal olarak bir sözlük tanımı ya da açıklaması bulunmadığından; bu kavramı açıklayıcı nitelikteki diğer sözcüklerin tanımlamalarından sonra konu ile ilgili ünlü düşünürlerin neler söylediğine bakmak doğru bir yol olacaktır. Hegel’e göre Minimalizm “SADE ama basit olmayan, YALIN ama yavan olmayan bir güzellik anlayışıdır.” Şeklinde tanımlanırken, Kant’a göre “Akla hem de saf akla hitabeden sadece saf akıl ile haz alınan bir güzelliştir.” (Irmak, 2002).

“Minimalizm, en az malzeme ile, en yalın, en ekonomik ve en önemlisi de en işlevsel sonuca gitmek olarak tanımlanabilir.” (Kazmaoğlu, 1997)

Özellikle 1960 yılı ve sonrasında gündeme gelen ve postmodern akımlardan biri olan minimalizm irdelendiğinde, minimalizm sözcüğünün Fransızca kökenden alındığını ve kelime anlamı olarak “minimum” yani bir şey için gerekli olan en aşağı, en küçük anlamına gelen minimal sözcüğünden türetildiği görülmektedir. Kelime matematiksel ifade de ise “değişken bir niceliğin inebildiği en alt basamak, asgari, minimal” olarak tanımlanmıştır. Minimalizm akımını da Bauhaus, De Stijl gibi akımlarda kullanılan basitlik prensibini üstlenmiştir.

Minimalizm’de sadelik ve yalınlık tercih edilmiş, süsleme ve bezemeden mümkün olduğu kadar uzak durulmuştur. Minimalizm akımı mimari alanı da etkisi altına almayı başarmıştır. Bu hareketle yapılan mekan tasarımlarında minimalist düşüncenin mekan tasarımının genelinde tercih edilmesinin yanı sıra, mekanı oluşturulan yapı malzemelerinin de yalın ve işlenmemiş haliyle kullanılmasına dikkat edilmiştir.

Bu akım sanat, müzik, mimarinin de yanı sıra birçok disiplin tarafından da benimsenmiştir. Edebiyat, felsefe, bilgisayar yazılımları gibi alanlarda da kendini göstermiştir. Akımın başlıca özelliği elde olan malzeme ya da materyali minimum seviyeye indirebilmektir.

“Minimalizm terimi görsel sanatlarda ise ilk kez, David Burlyuk tarafından, John Graham’ın 1929 yılında New York’ta Dudensingh Gallery’de açtığı serginin kataloğunda kullanılmış ve 1960’lı yıllarda yaygınlık kazanmıştır. Ayrıca bu terim,

Yves Klein, Robert Rauschenberg, Ad Reinhardt, Frank Stella, Brice Marden, Marcel Duchamp, Kazimir Malevich, Barnett Newman, Donald Judd, Sol LeWitt gibi çok sayıda sanatçının yapıtlarıyla ve Pop Art, Post-Painterly Abstraction ve Abstract Expressionism gibi akımlarla ilişkilendirilmiştir.” (Köksal, 2007: 37).

“İlk kez 1961’de düşünür Richard Wollheim tarafından “içeriği en aza indirgenmiş sanat” için kullanılmış olan “Minimal Sanat” terimi, giderek çoğunlukla üç boyutlu yapıtlar, heykeller için kullanılmıştır. Ancak, 1960’lardan başlayarak Amerika’da yaygınlaşan sanat anlayışının kapsamındaki resmi de tanımlamaktadır.” (Erzen, 1997, s.1260).

Bir başka kaynağa göre ise Minimal Art, 1960 sonrası ortaya çıkan bir anlayıştır ve bu kavram ilk kez 1966 yılında ileri sürülmüştür. Kavramın ileri sürülmesi konusunda başka görüşler de bulunmaktadır.

“Barbara Rose, Art in America’nın Ekim 1965 tarihli sayısında yayınladığı “ABC Art” başlıklı yazısında yeni bir sanat eğiliminden söz eder. “ABC Art” (temel sanat) gibi bir adlandırma benimsenmez ama kullanmış olduğu “minumum” sözcüğü “Minimalizm” kavramına hayat verir.”(Batur, 1995, s.84)

“Bu konudaki bir başka görüş de, Minimalizm teriminin ilk kez 1965 yılında “Art Magazine” dergisinde Richard Wollheim tarafından kullanıldığı şeklindedir.” (Eroğlu, 1998, s.121).

Minimalist düşünce, sanat çevreleri tarafından farklı ifadeler ile tanımlanmıştır.. Bazı kesimlerce bu yeni sanat tavrı, modernizm hareketinin sonu olarak değerlendirilmiştir. Böylelikle Minimalizm’i, modernizm ve post modernizm arasında gelişen bir geçiş süreci olarak ifade edilmiştir.

1960’lı yılların sonu ile 1970’lerde başlayan Minimalizm, başlarda heykel sanatı üzerinde soyut anlatım kullanılması ile etkisini göstermiştir. Bir diğer bilinen ismi ile ‘ABC Sanatı’ olan Minimalizm, heykel ve resim gibi sanatlarda özüne indirgemeci tavrı ile dikkat çekmiştir. Yalınlığı savunan bu fikirde, özellikle geometrik şekiller tercih edilmiş ve bu şekiller de en basit hali ile kullanılmıştır. İndirgemeci tavrı daha da fazla önem kazanmış ve böylelikle sanatta

kullanılan form aynı zamanda içerik halini de almıştır. Minimalizm dönemin birçok sanatçısı tarafından da benimsenmiştir.

“Carl Andre, Dan Flavin, Donald Judd, Sol Le Witt, Robert Morris, Richard Serra ve Anne Truitt gibi sanatçıların öncülüğünü yaptığı Minimalizm, biçimde aşırı yalınlığı ve nesnel yaklaşımı savunmuştur.” (Tizgöl, 2008, s.49)

Farklı disiplinlerden sanatçılar tarafından benimsenen bu hareket, önceleri üç boyutlu soyutlama fikrine bir tavır olarak başlamıştır. Minimalist tavrı savunan sanatçılar, bir eserin sadece kendi özünü sembolize etmesinin gerekliliğine dikkat çekmişler ve bu sebeple figüratif ve sembolik anlatımları sanat yapıtlarından arındırarak, yapıtı yalınlaştırıp, sadece özünü benimsetmeyi amaçlamışlardır.

“Minimalist oluşumlara yol gösterici olan ünlü mimar ve tasarımcı Ludwig Mies van der Rohe “Fakirlik, yoksunluk, eksiklik değildir. Minimalizm; aksine bilinçli bir tercihtir, zor olanı seçmektir, azla çok yapmaktır.” Sözleriyle açıkladığı Minimalizm felsefesini ünlü “Less is more” sözüyle “Az çoktur” ifadesini kullanarak özetlemiştir.” (Islakoğlu, 2006: 4).

Sanatta Minimalizm anlayışı, bir durumu ya da fikri en az sayıda içerik ile ifade etmek olarak tanımlanabilmektedir. Bu anlayışla yapılan tasarımlarda güçlü bir görsel izlenim kazandırmak amacıyla büyük ve belirgin çizgiler kullanılmış, çoğunlukla basit geometrik formlar tercih edilmiştir. Tasarımlarda, anlatım vurgulayabilmek için sert ve belirgin ifadeler de yer verilmiştir. Minimalizm bir nesneyi temsil etmek veya bir objeyi sunmak anlayışını belirlememiştir. Minimalist Sanat fikrinin özü sembollerden kaçınmak ve salt malzemeyi vurgulayarak nötr bir tasarım anlayışını temsil etmektir. Süsleme ve bezemeden sakınıp gerçek malzemeyi ve materyali kullanarak mekanı ön plana çıkarmayı amaç edinen Minimalist düşünce, sanatsızlığa doğru evrilen yeni bir fikir olarak tanımlanabilmektedir. Görsel sanatlarda ise geometrik formların kullanımı önem taşımaktadır. Bununla beraber renk ve madde gibi öğelerinde basite indirildiği görülmektedir. Minimalist düşünce farklı disiplinlerce kabul görmeye ve benimsenmeye başladıktan sonra şekil, doku ve renk gibi öğeler de indirgemeci ve basitleştirici anlayış ile tekrar değerlendirilmeye başlamıştır. Bu yeni düşünce hareketi, önemli bir değişim olarak

nitelendirilmektedir. Gerçekleşen bu ciddi değişimin sebebi olarak modernizm görülmektedir. Bu yeni tavrın amacı, Modernizm ile birlikte gelen ve yaygınlaşan teknolojinin, insan hayatına getirdiği kalabalığı ve kargaşayı azaltmaktır. Teknolojinin sebep olduğu bu yoğunluk, toplum tarafından stres ve mental yorgunluk olarak kendini göstermektedir. Bu sebeple Minimalizm’de malzemenin doğal renk ve dokusuna dokunulmaktan kaçınılmış ve dışarıdan müdahale gerektirmeden de kullanılabilir olan, ahşap, çelik, doğal taş ve beton gibi hazır endüstri ürünü materyallerin kullanılması tercih edilmiştir.

Minimalistlerin başlıca amacı, malzemeyi köklü bir değişime uğratmadan olabildiğince koruyarak kullanmaktır. Bu sayede malzemenin özünde yer alan ve malzemeyi özel kılan doğal renk, desen ve doku gibi nitelikleri kaybetmeden malzemenin yararlanabilmek amaçlamıştır. Minimalistlerin bir diğer tutumu eserlere yüklenen ifadeleri soyutlamak ve yalınlaştırmaktır. Bu düşünceden yola çıkarak yapıtların tamamen özgürleşmesi amacıyla çoğu sanatçı eserlerini ‘‘isimsiz’’ olarak nitelendirmiştir.

‘‘Minimalizm’in 1960’larda ortaya çıkmış bir akım olmasına rağmen, 1900’lü yıllarda Modernizm döneminde ressam Kazimir Malevich ve Piet Mondrian’ın çalışmaları, Marcel Duchamp’ın estetiği ve mimar Mies van der Rohe’nin yalın tasarımları ile ilk sinyallerinin atıldığı söylenebilir. Malevich ve Mies’in başlattığı bu çizgi, 1960’lı yıllarda, ABD’de çoğu ressam ve heykeltıraş olan bir grup sanatçı ve düşünce adamı tarafından kavramlaştırılmıştır.’’(Islakoğlu 2006 sy:17)

Minimalizm, mekan, mobilya ve aksesuar gibi öğeler bağlamında incelendiğinde, mevcutta yer alan geometrik formların ve biçimlerin basitleştirilerek daha yalın bir versiyonla yeniden kurgulandığı söylenebilir. Böylelikle oluşan yeni basit formların bir araya gelerek meydana getirdiği yalın kompozisyon, minimalizmin amaçlarından biridir. Minimalist tasarım temel özellikleri bakımından irdelendiğinde, mekanda yer alan kolon, kiriş ve duvar gibi yapı elemanlarının kullanımı da önem taşımaktadır. Mekan tasarımında, mümkün olan en az sayıda yapı elemanı kullanımı amaçlanmasının yanı sıra basit ve yalın biçimler tercih edilmiş ve malzeme çeşitliğinin de minimum sayıda olmasına dikkat edilmiştir.

Minimalizm'in ana fikri olan minimal kavramı tanımlanırken farklı ifadeler kullanılmıştır. Kimi sanatçılar bu yeni minimal tavrın, aşırı indirgemeci olduğu görüşüne katılarak, bu fikirle yola çıkılan eserlerde görsel anlatımın eksik olduğunu savunmuşlardır. Geometrik formların ciddi biçimde yalınlaştırılmasının görsel deneyimi olumsuz yönde etkilediğini söylemişlerdir. Bir kesim sanatçı için ise minimalizm, bir üretim yöntemi olarak değerlendirilmiştir. Sanatçıların tarafından yapılan eserlerin, en az ölçüde sanatsal işçilikle endüstriyel olarak üretildiği söylenmiştir.

Bir sanat yapıtının, sanatçının duygularının bir dışa vurumu olarak yapılması gerekliliğini ve eserde el işçiliğinin kullanılmasını savunan Dışavurum'cu sanat fikrine sahip insanlar için, bu yeni minimalist tavır çokça eleştiriye maruz kalmıştır. Bu fikri savunan insanlar basit geometrik formların herkes tarafından bir araya getirilebileceği söylemişler ve bir eserin gerçek bir sanat eseri olabilmesi için sıfırdan yaratılmış olmasını gerektiğini savunmuşlardır.

Eleştiri almasına rağmen, 1960 yılların sonlarında Minimalizm hareketi daha fazla insan tarafından benimsenmiş ve bağımsız bir akım halini almayı başarmıştır.

“Minimalizm'in sanat felsefesi olan her şeyi en temel öğelere indirgeyerek estetik sonuçlara varmak ve bir sanat yapıtı ortaya koymak, kolay değildir. Çünkü söz konusu estetiğin içinden kavrama yönelik bir şey çıkarıldığında verilmek istenen etki bozulabilmektedir.” (Eroğlu, 1998).

“Buna rağmen sanat eleştirmenleri tarafından ‘bir çaba göstermeden ortaya çıkmış yapıtlar’ olarak algılanarak eleştirilmiştir.” (Malhan, 1997).

1.3. UZAKDOĞU KÜLTÜRÜ VE MİNİMALİZMİN İLİŞKİSİ

Minimalizm her ne kadar sanatta yaygın biçimde etkisini göstermiş olsa da, bu minimalist fikir öncelikle bir yaşam felsefesi olarak değerlendirilmelidir. Bu fikrin savunucuları, az ile yetinerek de yaşanabileceğini vurgulamış ve azın çok olduğu felsefesinin hayatlarına adapte etmişlerdir. Minimalizm tarihsel süreci irdelendiğinde, bu fikrin temelinde, Uzakdoğu felsefesinin de yer aldığı görülmektedir. Japon kültürü ve felsefesi bu yeni minimalist fikrin oluşumunda etki göstermiştir. Uzakdoğu felsefesindeki yalınlık ve sadelik bu akımın çıkış

noktalarından biri olarak değerlendirilmektedir. Uzakdoğu kültüründe, Japonya minimalist tavrı en fazla benimseyen ve ülkedir. Japonya'nın minimalist yaşam felsefesine benimsemesinde, din, iklim, kültür, coğrafya ve topografi gibi farklı unsurlar etkili olmuştur.

Japonya'nın yüz ölçümünün küçük olması, etrafının su ile çevrili olması, yer aldığı coğrafya ve iklim koşulları sebebi ile Japan kültürü minimalist düşünce fikrine sahiptir. Japonya'nın coğrafi konumu sebebiyle sıklıkla yaşanan depremler de, Japan kültüründe yer alan az ile yetinme felsefesinin benimsenmesinde etkili olmuştur. Düzenli sıklıkla yaşanan depremler Japon halkının minimum sayıda eşya ile yaşamasına sebebiyet vermiştir. Bu kültürün içerisinde yaşayan insanlar, azın çok olduğu düşüncesi bir yaşam biçimi felsefesi haline getirmişlerdir.

Bununla beraber halkın inandığı din ile gelenek ve görenekler de bu felsefenin benimsenmesinde etkili olmuştur. Kültürlerinde yer alan insan ve doğa ilişkisinin kuvvetli oluşu, az olan ile yetinebilme düşüncesini de beraberinde getirerek minimalist tavrın ortaya çıkışına sebep olmuştur.

Japon kültürünün en önemli parçalarından biri de Zen felsefesidir. Zen fikri, doğallık ve yalınlığa dayanan bir felsefe içermektedir. Bu felsefe Japan halkının günlük yaşantısına da yansımıştır. Doğanın bozulması ve değiştirilmesi düşüncesi Japan kültüründe hoş karşılanmamaktadır. İnsanın içe dönüşü ve kendi özü ile bütünleşmesi, Japan kültüründe önemli bir yer almaktadır. Zen felsefesi de yalın ve basit bir hayat anlayışının, insanın içine dönebilmesi için gerekli olduğu fikrine sahiptir.

“Estetik sadelik birçok kültür ve felsefenin (örneğin, Quaker'lar, Püritenler) bir yüzü olmasına rağmen, Minimalizm esas olarak Japon Zen felsefesinden etkilenir. Geleneksel olarak Japonya'da Zen felsefesi mimaride kendini gösterir. Wabi-sabi (güzelliği organik formlarda görme), ma (temel formları düşünmeye teşvik eden boşluk) ve seijaku (dinginlik veya meditasyonun tasarıma çevrilmesi) gibi felsefi kavramlar tasarım stiline anahtarıdır. Bunların tümü, uyum ve sükuneti teşvik etmeyi amaçlar.” (Saito, 2007, s.85-97)

Japon kültürünün önemli bir özelliği olan minimalist yaşam felsefesi, hayatın birçok alanında olduğu gibi, iç mekan tasarımlarında da etkisi göstermiştir. Gerek Zen felsefesinin gerekse sıklıkla maruz kalınan depremlerin beraberinde getirdiği az eşya ile yaşam sürdürme tavrı Japon konut iç mimarisinde de kendisini göstermiştir. Japon evlerinde görülen yalınlık bu fikrin sonucunda oluşmuştur. Konut mekanlarında kullanılan sürme kapılar mekanın genelindeki doluluk ve boşluk dengesini kurmaktadır. Bu kapılar aynı zamanda dış mekan ve iç mekan arasındaki bağlantıyı oluşturarak konut yapısının doğa ile bütünleşmesini sağlamaktadır. İç mekanda kullanılan yapı elemanlarında ise doğal malzemeler ve doğal renkler kullanılmıştır. Ayrıca mekan aydınlatmalarında da ışık ve gölge dengesine de önem verilmiştir. Bu ve benzeri unsurlar, geleneksel Japon iç mekan tasarımlarında, minimalist yaklaşımların sergilendiğini göstermektedir.

“Japonların sınırlı mekanı genişletme fikirleri dünyaca bilinmektedir. Japonya’da, özellikle Tokyo, Osaka gibi şehirlerde evden daha fazla zamanlarını çalışarak geçirdikleri için ev onlar için sessizliğin, sakinliğin, durgunluğun mekanı olmaktadır. Buradan da anlaşıldığı gibi, Minimalizm Japonların sakinliğinin büyük bir kısmını almış ve kendi amaçlarına göre onu tercüme etmiştir.”(Vice, 1994)

“Japonların dünya görüşü ve konut mimarisi, Batılı mimarları önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle Batı’da endüstri devrimi ile gündeme gelen birtakım değerlerin, aslında Japon kültürel ortamında, çok daha önceden var olduğu görülmektedir. İhtiyaç, insan-doğa ilişkisi, rasyonellik, doğal, sade, sakin, zarif bir estetik beğeni, bu değerlerden bazıları olarak göze çarpmaktadır.” (Şentürer, 2000).

1.4. RESİM SANATINDA MİNİMALİZM

“Çağdaş resim sanatına baktığımızda, ilk indirgemeci eğilimlerin Rus ressam Malevich’e ait olduklarını görürüz. “Beyaz zemin üzerine siyah kare” (1913) ve “Beyaz zemin üzerine beyaz” (1918) kompozisyonları, indirgemeci eğilimlerin ilk örnekleridir. Bu indirgemeci eğilimlerin doruk noktası olarak kabul edilen Minimal Sanat resimde soyut dışavurumculuğun bir tarzı olarak 1950’lerde gelişen hareketli soyuta bir tepki olarak gelişmişti. Minimalistler, hareketli soyutu çok fazla hayali ve kişisel buluyorlardı. Onlara göre resim, her türlü çağrışımdan arındırılmalıydı.

Resme bakınca, farklı şeyler yorumlamamız gerekmemeliydi. Sadece kendini çağrıştırmalıydı. İki boyutluluğu vurgulamak ve tümüyle görsel bir izlenim uyandırmak için sert kenarlar ve basit biçimlerin yanı sıra, çizgisel bir anlatım geliştirmişlerdi. Esin kaynaklarını, Barnett Newman ve Ad Reinhardt'ın donuk ve durgun yapılarında bulmuşlardır.” (Kazmaoğlu, 1997).

1960 yıllarında şekillenmeye başlayan Minimalizm sanat akımı, Kazimir Malevich'in (1879-1935) resim sanatından da etkilenmiştir. Malevich'in eserlerinde yer alan, basit geometrik formlar kullanılarak yapılan soyutlamalar minimalizm akımının çıkış noktalarından olmuştur. Bu sebeple Rus ressam Kazimir Malevich, Minimalizm hareketinin öncüsü olarak kabul edilmiştir. Ünlü eserleri arasında yer alan “ Siyah Kare Sıfır Biçim” ismiyle bilinen eseri, düz beyaz zeminin üzerinde yer alan siyah bir kare içerir. Basit geometrik formlardan biri olan kare biçiminin kullanıldığı bu eser, siyah beyaz renkten oluşmaktadır. Malevich'in bu resmi, diğer ressam ve sanatçılara rehberlik etmiştir.

Şekil 2 Kazimir Malevich: Siyah Kare Sıfır Biçim 1913, Yağlı boya tablo

Malevich'in 1915 yılında ürettiği bu soyut eser 1960'lı yılların Amerika'sında yaşayan ve minimalist tavrı benimseyen bir grup sanatçı için ilham kaynağı olmuş ve minimalist sanat hareketini tanımlamıştır. Sanatçıların form ve rengi en aza indirerek ürettikleri eserler, kendinden başka bir olguyu sembolize

etmemesi açısından genellikle isimsiz olarak sergilenmiş, böylelikle eserlerin kimliksizleştirilmesi istenmiştir.

Malevich eserlerinde genellikle temel, basit geometrik formları kullanmış bununla beraber renk seçimlerinde de ana renkleri tercih etmiştir. Temel renklerden olan mavi, kırmızı ve sarı renklerini kullanmasının yanında siyah, beyaz ve gri gibi keskin tonları kullandığı eserleri de bulunmaktadır.

Kazimir Malevich, resim sanatında soyut geometriciliği benimseyen Suprematizm akımının öncüsüdür. Formları soyutlaştırıp geometrikleştirmeye başlayan bu akım, Minimal Sanat için bir ilham kaynağı olmuştur. Malevich'in ilk eserlerinde İzlenimcilik ve Fovizm akımlarının etkileri görülmektedir. Doğada görülen öğelerin, sanatçıda uyandırdığı duyguları ve oluşturduğu izlenimleri aktarmayı hedefleyen İzlenimcilik akımı ile renklerin yoğun ve doğrudan kullanımıyla gelişen Fovizm akımından etkiler barındıran eserlerden sonra Malevich, 1910'lu yıllarda farklı akımlara yönelmeye başlamıştır. Kübizm hareketinden ve Picasso'dan ilham alarak, eserlerinde daha çok geometrik ve soyut anlatımlar kullanmaya başlamıştır. Böylelikle 1913 yılında öncülüğünü yaptığı Suprematizm hareketini oluşturmuştur.

“Soyut resimdeki Suprematizm akımının öncüsü olan Kazimir Malevich, yapıtlarıyla Minimal Sanat’a ve sanatçılara yol göstermiştir. İlk yapıtlarında daha çok İzlenimcilik ve Fovizm etkileri görülen ressamın 1910’lu yıllarda Kübizm ve Picasso’nun etkisiyle daha çok soyut ve geometrik bir anlatıma yöneldiği söylenebilir. 1913 yılından sonra Suprematizm akımını ortaya çıkarmıştır. Malevich, genelde temel formları kullandığı kompozisyonlarında, görünenin dışında hiçbir politik, siyasi ya da toplumsal bildiri taşımamış; çalışmaları tümüyle saf estetik bir duygunun yansımasıdır.” (Tükel, 1997).

Minimal sanattan etkilenen resimlerde, genellikle düz yüzeyler üzerinde basit geometrik formlar kullanılmıştır. Biçimlerin basitleştirilerek yeniden düzenlendiği ve resimde yer alan öğelerin en temel olana indirildiği görülmektedir. Minimalizm akımıyla beraber, form ve biçimler artık içeriği de oluşturmaya başlamıştır. Böylelikle kullanılan şekiller ve renkler aynı zamanda eserin içeriği anlamına da

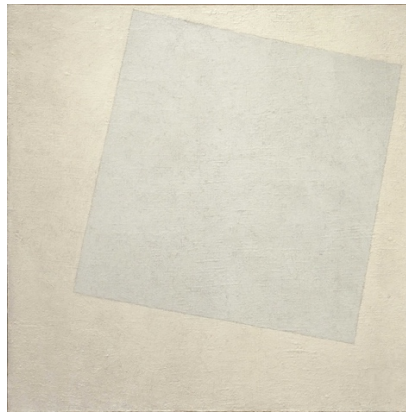
gelmiştir. Anlatılmak istenilen ögeler soyutlanarak en yalın haliyle aktarılmıştır. Minimalist resim, sembolik olguları dışlamaktaydı.

Şekil 3 İsimlendirilmemiş, 1916, Yağlı boya tablo, Peggy Guggenheim koleksiyonu

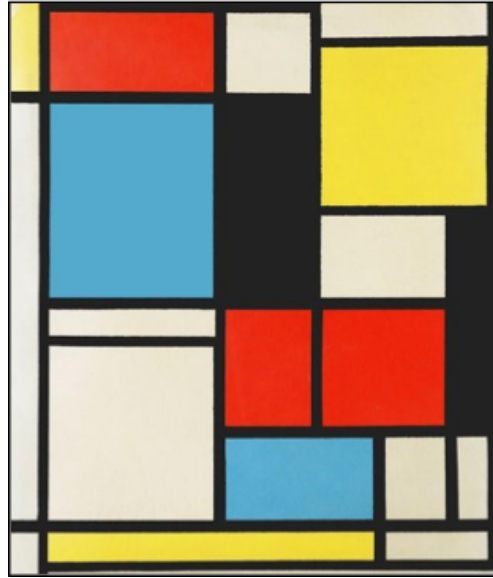
“Malevich, doğanın empoze ettiği renk, biçim ve formların bir türlü dışına çıkamayan zamanın kabullerini yıkmış ve kendi formülasyonlarını geliştirerek, yeni formatlar sunarak kendine özgü bir dil oluşturmuştur.” (Malhan, 2003, s.161).

Malevich eserlerinde oldukça güçlü bir form ve renk ilişkisi kurmuştur. Sanatçı 1918 yılında orta çıkarttığı “beyaz zemin üzerine beyaz” yapıtı, resim sanatının en önemli eserlerinden biridir. Beyaz tuval üzerinde kullandığı beyaz rengin algılanmasının güç olmasına rağmen kullandığı ton ile bunu başaran sanatçı, yapıtlarıyla ve sanat tavrı ile Minimalist sanatçılara ilham olmuştur. Yapıtlarında kullandığı geometrik formlar ile betimlemeciliğe ve sembolizme karşı çıkmıştır. Saf ve yalın tavrı benimsediği eserleriyle minimalist düşüncenin temellerini atmıştır.

Şekil 4 Kazimir Malevich: Beyaz Üzerine Beyaz Kare, 1918

Sanatta soyutlamanın giderek büyümesine en büyük katkıyı sağlayan sanatçılardan biri de Hollandalı ressam Piet Mondrian'dır. Hollanda'da ortaya çıkan bir sanat akımı olan De Stijl isimli soyut resim sanatının öncüsü olan Mondrian, ürettiği eserler ile 20. Yy sanatına büyük bir etki bırakmıştır. Bu akım resim, grafik tasarım ve mimarlık gibi alanları derinden etkilemiştir. Piet Mondrian yaptığı eserlerin evrensel boyutta anlaşılabilmesi için bir sanat dili geliştirmiştir. Resimde kullandığı dikey ve yatay çizgilerin oluşturduğu dikdörtgen boşlukları, ana renklere boyayarak dinamik bir denge oluşturmuştur. Zeminle sağladığı bütünlük ile renklere bağlı kalmaksızın, üzerinden yıllar geçse dahi anlaşılabilir bir eser üretmiştir. Biçim ve rengin en temel hali ile kullanılmasının amacı, eseri görsel algılamadan ayırtmak ve sanatçının karakterinden arındırarak kimliksizleştirmektir. Mondrian ürettiği bu soyutlama anlayışı ile 1. Dünya savaşı boyunca öncü olmuştur. Renklerin ve formların en soyut haliyle kullanıldığı bu yeni sanat hareketi sadece resmi değil, heykel ve mimarlık alanını da etkilemeyi başarmıştır.

Şekil 5 Piet Mondrian 1929, Mavi, Kırmızı ve Sarılı Kompozisyon, Tuval

Mondrian'ın sanatı tavrı, nesnelere gözle görülen halinden soyutlaştırarak, en basit haline indirgenmiş biçimiyle kullanmaktır. Bu anlatım için ise dikey ve yatay çizgiler ve onların oluşturduğu geometrik form olan kare ya da dikdörtgenleri ana renklere boyamaktır. Mondrian'ın bu sanat anlayışı Minimalist Sanat tavrı için bir esin kaynağı olmuştur.

1917 yılında Piet Mondrian'ın öncülük ettiği De Stijl akımı, Kübizm'den etkilenmiş Neo Plastisizm hareketinin bir parçasıdır. De Stijl Türkçe'de "Biçem" anlamına gelmektedir. Bu akım kuramlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Kuram ve plastik araştırmalar üzerinde ilerleyen bu akım, yatay ve düşey çizgisel anlatımı kullanan bir resim sanatıdır.

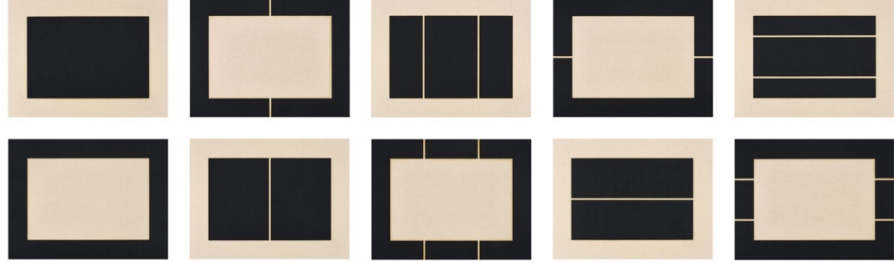
"Kırmızı, sarı, mavi ve beyaz renklerle sınırlandırılmış renk skalası, negatif tonlar için siyah ve griden başka renk tercih etmemiştir. Piet Mondrian gibi Theo van Doesburg de bu akımın kuramsal aşamasına destek vermiş, ikili beraber çıkarttıkları De Stijl adlı dergide kübizmin alışıldık yolunu geliştirerek eksiksiz bir soyutlama boyutuna ulaşmıştır. De Stijl'in en temel amacı, Mondrian'ın da belirttiği üzere "insanın evrenle bütünleşmesidir." (Kaçar, 2006: 5-7).

De Stijl akımıyla beraber, biçimlerin resimsel bir soyutlama ile ifade edilme anlayışı kullanılmamaya başlamıştır. Bunun çevrede var olan herhangi bir durumu reddetme anlayışı benimsenmeye başlamıştır. Bu akımın başlıca prensibi, resim sanatında anlatım dilini en aza indirmek ve konu olarak dış dünyada var olan nesnelere almamaktır. Bu yüzden De Stijl akımından etkilenen sanatçılar, yapıtların dikey ve yatay çizgisel anlatımı ile ana renkleri kullanmıştır.

Mondrian'ın benimsediği sade ve indirgemeci tavrı daha sonraları pek çok sanatçı için yol gösterici olmuştur. Bu düşünceden, Minimal Sanat akımının öncülerinden biri olan sanatçı Donald Judd da etkilenmiştir.

Newyork'ta yaşayan Donald Judd (1928-1994) Minimalizm hareketinin öncülerinden kabul edilmektedir. Sanatçı, heykel, mimari ve resim gibi pek çok sanat dalında çalışmalar sergilemiştir. Sanatın birçok dalında ortaya çıkarttığı yapıtların yanı sıra, politika, felsefe ve sanat tarihi gibi sosyal bilimler ile de ilgilenmiştir. İlham aldığı sanatçılardan biri olan Kazimir Malevich'ten etkilenerek ortaya çıkardığı "Woodcuts" adlı bir dizi çalışması bulunmaktadır. Bu çalışma siyah ve beyaz dikdörtgenler içeren ve bu geometrik formları bölen çizgilerden oluşan bir kompozisyondur. Malevich'in kullandığı kare formun yerine Judd eserinde dikdörtgen biçimini kullanmıştır. Sanatçı bu biçimle minimal tavrı göz önüne

çıkarmak istemiştir. Judd çalışmalarının sadece kendini anlattığını, özünden başka bir şeyi temsil etmediği vurgulamıştır.

Şekil 6 Donald Judd: İsimsiz 1988

Çalışmalarının kendinden başka hiçbir şeyi sembolize etmediği savunan Donald Judd, eserlerini ‘‘specific object’’ Türkçe anlamı ile ‘‘özel obje’’ olarak tanımlamıştır. Yapıtlarının özlerinden başka hiçbir şeye gönderme yapmadığı savunmuştur.

Donald Judd eserleri hakkında: ‘‘Eğer benim çalışmalarım en aza indirgenmiş (reductivist) olarak tanımlanıyorsa bunun sebebi insanların gerekli olduğunu düşündüğü şeylerin yaptıklarımın içinde olmamasıdır. Yoksunluk (abstraction), formun görüntüsünü en etkili şekilde gösterebiliyorsa fazladan bir şeyler eklememek güzel bir jest olabilir’’ demiştir. (Irmak, 2002, s:25)

Donald Judd indirgemeci, yalın tavrı ve eserlerin kendinden başka bir şeye atıfta bulunmamasını gerektiği düşüncesiyle, Minimalizm hareketi için öncü sanatçılardan olmuştur.

Donald Judd gibi Amerika’da yaşayan 1936 doğumlu Frank Stella da Minimalizm akımının bir diğer temsilcisidir. Resim sanatıyla ilgilenen Frank Stella, önceleri soyut dışavurumcu tavrı benimseyen eserler ortaya çıkarırmıştır. Daha sonraları sanat tavrı değişmiş, yalın ve etkileyici tarzda eserler çıkarmaya başlamıştır.

Şekil 7 Frank Stella: Gran Cairo, 1962, Whitney Museum of American Art,

Şekil 8 Frank Stella: The Marriage of Reason and Squalor II, 1959

Ünlü eserlerinden biri olan ‘‘Black Paintings’’ Türkçe ismi ile ‘‘Siyah Resimler’’ sanatçının tanınmasında büyük rol oynamıştır. Siyah zemin üzerinde tuvale paralel gelen ince, silik beyaz çizgiler ile oluşturduğu kompozisyon, Frank Stella’nın üne kavuşmasına olanak sağlamıştır.

ABD’li ressam Ellsworth Kelly (1923-2015) de minimalizmin temsilcilerinden kabul edilir. Kelly ilk dönemlerde Bizans mimarisi ve Romensk tarz ile ilgilenmişse de, Neo Plastizim akımından etkilenmiştir. Sonraları özellikle geometrik soyutlamalar kullandığı çalışmalarını ortaya çıkarmıştır.

Şekil 9 Ellsworth Kelly: Spectrum I, 1953

Ellsworth Kelly, dış dünyada izlediği görsellikten etkilenerek, yoğun ve canlı renkler ile oluşturduğu bu kompozisyonunda, sarı renkten başlayarak, yeşil, mavi ve kırmızı renklerin tonlarını barındıran Spectrum I eseri, renklerin sıra ile dizimini şeklindedir.

Başta Kazimir Malevich'in başlatmış olduğu minimalist düşünce hareketi, 1960 yılların Amerika'sında birçok sanatçıyı etkilemiştir. Hollandalı ressam Piet Mondrian ve Amerikalı ressamlar Donald Judd, Frank Stella ve Ellsworth Kelly gibi çoğu ressam ve 24ölü2424tırışlardan olan bir sanatçı grubu tarafından benimsenen minimalist tavır, bu sanatçılar sayesinde geliştirilmiş ve farklı bakış açılarıyla ortaya koydukları eserler ile tanımlanmıştır. Onların göre minimalist tavır; form ve rengi en aza indirmek, kullanılan materyal ve malzemeyi işlem görmemiş doğal ve yalın haliyle kullanmak, eserleri sembolik ve figüratif anlayıştan arındırarak sadece kendi özünü temsil etmesini sağlamaktır. Sanatçıların çoğu bu uğurda eserlerini isimsiz olarak ortaya çıkarmış, yapıtlarından sanatçının kimliğini dahi ayırtırmayı amaçlamışlardır.

1.5. HEYKEL SANATINDA MINİMALİZM

Minimalizm akımı pek çok alanda olduğu gibi heykel sanatında da kendini göstermiştir. Minimalist düşünceyle yapılan heykel yapıtlarının başlıca amacı, eserin yalnızca kendini temsil etmesi ve nesnel olmasıdır. Sanatçılar eserlerinin ifadesiz olmasına dikkat etmişlerdir. Minimalist heykelerde kullanılan malzemelerde mümkün olduğunca doğal haliyle, işlem görmeden kullanılmıştır. Bazı eserlerde de, sanayi boyasıyla canlı ve parlak renklere boyanmış, çelik, plastik ya da metal gibi endüstriyel malzemeler tercih edilmiştir. Heykelerde büyük boyutlu, basit geometrik formlar kullanılmıştır.

Heykel sanatında minimalist düşüncenin daha özgün olarak ifade edildiği savunan Özkan Eroğlu'na göre, minimalist heykeltçiler, sembolik anlatımlardan kaçınmış ve heykel sanatındaki geçmişi görmezden gelmişlerdir. Sanatçıların prensibi, gündelik yaşayış arasındaki ile sanat arasındaki bağın ötesine geçebilecek üç boyutlu eserler ortaya çıkarmaktır. Sanat tarihi bağlamında incelendiğinde, Minimalizm akımı Amerikan sanatçılar tarafından çıkarılarak uluslararası alanda

gelişen ilk akımdır. Bu akıma öncülük edenler arasında, Ronald Bladen, Carl Andre, Mel Bochner, Mathias Goeritz gibi önemli isimler yer almaktadır. Özellikle resim sanatında minimalizm akımının benimsenmesi ve gelişmesinde Donald Judd, Frank Stella, Richard Serra gibi önemli yer oynamıştır. (Eroğlu, 1998).

Heykel sanatında ortaya çıkarılan eserler direkt olarak kavrama dönüşmemiştir. Minimalizm akımıyla gelen bu yeni tavır ile, anlatılmak istenen şey, eserin içeriği ve biçiminden çok eserin yaratılmasına sebep olan düşünce ve fikirler olmuştur. Bu sayede eserin görsel algılamanın da ötesine geçerek bir manifestoyu anlatması amaçlanmıştır. Üç boyuta sahip olan somut eserler, bir dışavurumun sözel bir anlatımı görevi görmektedir. Minimalist Sanatla beraber, sanatçılar artık bir eserden ziyade o eserin vermek istediği fikri ve mesajı ortaya koymaktadır.

‘Minimalist resim ve heykelde parçaların arasındaki ilişki kurgusu değil, bir anda göze çarpan düzen ve bütünlük önemlidir. Minimal Sanat’ta kullanılan figür yalnızca resim ve heykel olarak kalmamış; minimalist sanatçıların çalışmalarında 3. Boyuta geçme (gerçek mekanı kullanma) isteği hissedilmeye başlamıştır. (Erzen, 1997).

Minimalist düşünce ile yapılan eserlerde, basit formlar kullanmıştır. Eserlerin ilkel bir yapıya indirgenmesi, anlatım dilini güçlendirmiştir. Bu yalın strüktür sayesinde eser ilk bakışta kolayca anlaşılabilir. Yapıtlar dış dünyada var olan bir unsurun betimlenmektense, formun kendisi ne ise onu anlatma amacı gütmüştür.

Minimalist resim ve heykel sanatçıları için eserlerde yer alan parçaların birbirleri arasında oluşturduğu kurgunun yerine, ilk bakışta hissedilen ve göze çarpan düzen ve parçalar arasındaki bütünlük önemli olmuştur. Sanatçılar eserlerini sadece resim ya da heykel olarak tanımlamamış, sınırları aşmış, mekanı kullanarak, üç boyuta ulaşmayı hedeflemişler. Sadece kendilerini temsil eden indirgemeci, temiz ve yalın olan bu eserlerle birlikte, sanat sanat içindir anlayışı da güçlenmiştir. Minimalist heykel yapıtlarının büyük ölçekli oluşu, eserlerin sergileneceği alanların da büyütülmesine yol açmıştır. Bu bağlamda ilk geniş kapsamlı olarak minimalist heykelticilerin eserlerinin bulunduğu sergi 1967 yılında Washington D.C.’de ‘Scale

as Content” Türkçe olarak “İçerik olarak ölçek” adıyla açılmıştır. Bu sergide büyük ölçekli yapıtlar üreten birçok minimalist sanatçının eserleri sergilenmiştir.

“Minimal heykel alanında, sanatçılar, yapıtlarının kendilerinden izler taşımamasına önem göstermişlerdi. Malzemeyi olduğu gibi kullanmak, temel ve yalın figürler kullanmak, minimalist heykeltıraşların ilgilendiği noktalar olmuştur. Bunun yanında, heykelin nerede ve nasıl bir ortamda izleyici karşısında duracağı yani izleyici karşısındaki pozisyonu da önem kazanmıştı.” (Meyer, 2001).

Minimalizm hareketinin temsilcilerinden olan Donald Judd, resim alanında ortaya çıkarttığı pek çok minimalist eserin yanında enstalasyon ve heykel ile de ilgilenmiştir. Judd eserlerinde, plexiglass, çelik ve alüminyum gibi materyaller kullanmıştır. Bu materyallerden üretilmiş aynı boy ve özellikte olan dikdörtgen formlar ile belli bir sırayla dizilmiş strüktür oluşturmuştur. Alüminyum malzemedan oluşan dikdörtgen prizmaların 20 cm aralıklarla duvara dikey olarak sıralanmasıyla oluşturulan bu yalın eserini, kimliksizleştirmek için isimsiz olarak adlandırmıştır.

Judd, alimünyum malzemedan ürettiği bu dikdörtgen kutuları ilk dönemlerinde kendi renginde tutarak doğallığı göz önüne çıkarmayı amaçlamasına rağmen, sonraları yaptığı minimalist eserlerinde canlı renklere boyayarak kullanmayı tercih etmiştir.

20. yüzyılın en etkili sanatçılarından biri olarak görülen Judd aynı zamanda Minimal Sanat’ın için öncü olarak kabul edilmiştir. 1960’larda keşfettiği bu yenilikçi resim ve heykel anlayışı, birçok sanatçı için ilham kaynağı olmuştur. Bu yenilikçi düşünceyle yapılan eserlerin görsel algının ötesini geçerek, bir yapıt ne olması gerektiği sorusundan sıyrılıp, yapıtlar heykel olarak adlandırılmak yerine “specific objects” yani spesifik objeler olarak tanımlanmıştır.

Donald Judd sanat eğitimini özellikle resim üzerine almış olmasına rağmen, ahşap, plastik ve metal gibi endüstriyel malzemeler ile çalışmalar yapmıştır. Eserlerini heykel olarak tanımlamak yerine bir obje oldukları fikrini savunan Judd, resim sanatında iki boyutlu bir nesne olan tuvale çizilen üç boyutlu çalışmalarında karşı durmuştur. Dış dünyada zaten üç boyut olarak var olan nesnelerin, tuval gibi iki

boyutlu bir olgu üzerinden üç boyutlu olarak algılanması sağlamak için yapılan yanılısamanın mantık dışı olduğu fikrini savunmuştur. (Tizgöl, 2008).

Judd, eserlerinde, izleyicinin görsel algılanması bozacak eklemelerden kaçınmış ve malzemenin doğal yapısına müdahale etmemiştir.

Şekil 10 Donald Judd: Untitled, 1966

“İsimsiz (raf) adlı çalışması New Jersey’deki bir metal atölyesinde işçilere galvanizli demirden yaptırılmış ve yeşil boya ile boyanmış olan birbirinin aynı raflardan oluşmuştur. Raflardaki düzenli tekrar, geleneksel sanat anlayışındaki her bir fırça darbesinin eşsiz ve biricik olduğu fikrinin artık demode olduğunu söylüyordu. Judd, 12 adet rafın tek bir öge gibi görünmesini sağlamıştı. Her bir raf 22,8 cm derinliğinde araları da 22,8 cm idi. Geleneksel heykelden farklı olarak parçalar arasında hiyerarşik bir ayırım yoktu, en üst raf ile an alt raf aynı değere sahip oldukları gibi aralarında onları bağlayan bir kuvvet vardı. O da 22,8 cm idi.”(Smith, 2013)

Amerikalı bir heykeltıraş olan Robert Morris de, Donald Judd ile beraber Minimalizm hareketinin başta gelen teorisyenlerinden kabul edilir. Heykel sanatçısı olan Morris, aynı zamanda yazarlık ve kavramsal sanat ile de ilgilenmiştir. Yazar kimliği, minimalizm hakkındaki düşüncelerini aktarmak ve Minimalist Sanat fikrini kitlelere ulaştırarak kavramlaşmasında önemli rol oynamıştır. Morris’in sanat tavrı, büyük ölçekli formlar kullanarak anıtsal yapıtlar ortaya koymaktır. Bu anıtsal minimalist heykeller ile mekan arasında bağlantı kurarak, tüm mekanı bir sanat

yapıtına dönüştürmeyi hedeflemiştir. Bu sayede galeri mekanı da içerisinde yer alan geometrik formlu minimalist yapıtlarla beraber bir eser haline almıştır. New York'ta 1964 yılında Green Gallery'de yapılan sergide, Morris geometrik biçimli heykellerini sergi alanına entegre ederek, mekanı da heykellerle beraber enstalasyonun bir elemanı haline getirmiştir. Bu sayede eserlerin sergilendiği oda ve eserler bütünüyle bir sanat yapıtı haline almıştır.

Şekil 11 Richard Morris: İsimli, Exhibition, Green Gallery, New York, 1964-1965,

Robert Morris' e göre minimalist bir yapıt yapmak görece deneyimsiz sanatçıların ortaya çıkardığı basit, kolay işler değildir.

“Seklin yalınlığı, tecrübenin yalınlığı demek değildir. Bütünleşmiş bir form, ilişkileri azaltmaz; onları düzene koyar. Bu sayede, ölçek, oran gibi ilişkiler dikkatli bir şekilde daha da bölünmez, ayrılmaz bir biçimde sağlanmış olur.” (Morris, 1966).

Morris'in düşüncesine göre, minimalist düşüncenin ürünü olan yapıtların parçaları ya da unsurları arasındaki bütünlük ilişkisini kurmak önem taşımaktadır.

Robert Morris, yeni heykel ile ilgili 1966 yılında kaleme aldığı yazıda şöyle düşünceleri ifade etmiştir:

“Daha iyi yeni iş, ilişkileri işin dışına çıkarır ve onları mekânın, ışığın ve izleyicinin görüş alanının bir işlevi haline getirir.” (Morris, 1966).

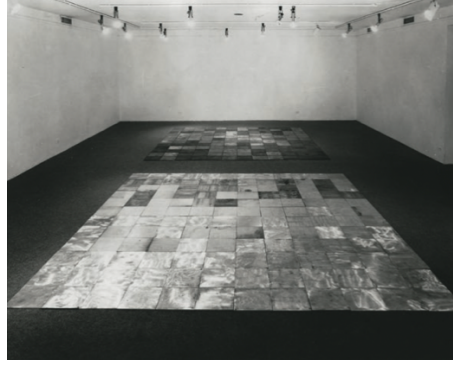

Şekil 12 Primary Structures, The Jewish Museum, New York, 1966

Donald Judd ve Robert Morris gibi isimlerin Green Gallery'deki (1964) açtığı sergiler ve Yahudi Müzesinde açılan "Primary Structures" (1966) sergisi Minimal Sanat için önemli bir gelişme olmuştur.

Donald Judd ve Robert Morris gibi sanatçılar, geleneksel ölçüklerin dışına çıkıp, büyük boyutlu eserler üretmeye başlamışlar. Galeri boşluğuyla bütünleşen bu yapıtlar, izleyici açısından mekan ve eserler arasında bir bağlantı kurmaktadır.

Minimalizm akımının heykel sanatındaki önemli isimlerinden biri de Carle Andre'dir. Andre'nin eserleri modern sanat için yeni bir çağ başlatmış olsa da, bazı kesimlerce eserleri için sanat değerleri taşımadıkları görüşü savunulmuştur. Andre'nin sanatındaki ana özellikler, endüstriyel hazır malzeme kullanmak ve bu malzemelerin doğal özelliklerine müdahalede bulunmadan kendi renk ve dokuları ile kullanmaktır. Küp ve kare gibi geometrik formları, hazır yapım malzemelerden kullanmıştır. Kullandığı formlarda, büyük ölçekli modüler elemanları tercih etmiştir. Aynı biçimdeki tek tip modüler formların yatay bir düzlemde sıralanması ile oluşan yalın eserleriyle dikkat çeken Andre, bu sanat anlayışı ile heykelin hacimsel boyutunda dahi indirgemeci tavrı benimsemiştir.

Şekil 13 Carl Andre, 1969, Dwan Gallery, New York.

Andre'nin direkt olarak galeri zeminine konumlandığı bu yapıtı, metal kare plakalardan oluşmaktadır. Kare modüllerden oluşan yapıtı mekanın bir parçası gibi zeminde sergileyen ve izleyicilerin ya da deneyimcilerin üzerinde yürütmesine izin veren sanatçı, eserini mekan ile bütünleştirmesinin yanı sıra onu mekânsal bir deneyim ögesi olarak kullanmayı amaçlamıştır.

Şekil 14 Carl Andre: Equivalent I-VIII, 1966

Carl Andre "Equivalent" ismini verdiği Türkçe anlamı ile "Eşdeğer" serisinde, seramik bir malzemeden oluşan ateş tuğlalarını dikdörtgen formu oluşturacak biçimde bir araya getirerek kullanmıştır. Oluşturduğu her heykel yapıtının biçimi farklı olsa da, hacimsel yapıları aynı olduğundan birbirleri ile eşdeğerlerdir. Andre'nin heykelleri genellikle basit geometrik formlardan oluşmaktadır. Yapıtlarındaki malzemeler yaygın endüstriyel malzemelerdir. Yapıtlarını bir kaidenin üzerinde oturtmadan sergilemiştir. Heykeller, sanki mekanın bir parçasıymışçasına zemine yerleştirilmiştir. Bu sayede sadece izlenecek yapıtlar olmaktan çıkarak, mekanın bir elemanı haline gelmiş ve izleyicilerin mekanla olan ilişkisini de etkilemiştir.

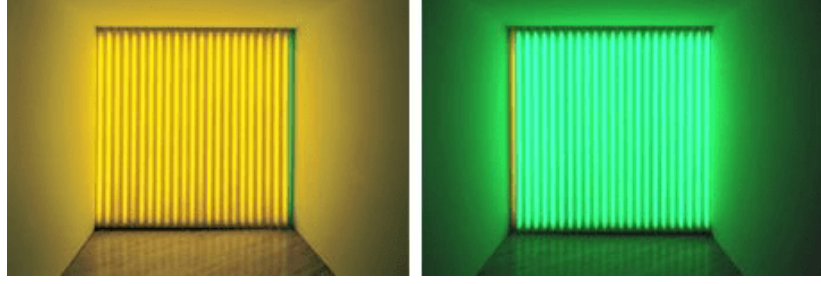
Andre heykellerinde yalın ve işlenmemiş malzemeler kullanmayı tercih etmiştir. Gerek malzeme gerekse form açısından tercih ettiği bu indirgemeci tavır, Minimalizm düşüncesiyle örtüşmektedir.

“Andre'nin sanatında kusursuz bir kesinlik, belirli estetik ilkelere dayanan bir oran anlayışı ve matematiksel modül uygulamaları vardır. Bu bakımdan onun heykeli klasik bir estetik anlayışın ürünü olarak da yorumlanmıştır. Tek biçim halinde kavranan heykelleri dikkati kendilerine çekmekten çok buldukları mekanı anlatır, ona müdahale ederler; bu bakımdan mimari bir anlamları vardır.”(Erzen, 1997).

Amerikalı sanatçı Dan Flavin, (1933-1996) floresan lambaları kullanarak oluşturduğu heykel yapıtları ve enstalasyonları ile minimalist heykel sanatına yön veren isimlerden olmuştur. Önceleri Piet Mondrian'dan etkilenerek resim sanatında çalışmalar yapan sanatçı, daha sonraları özellikle floresan lambalar ile oluşturduğu enstalasyonlar ile heykel alanındaki minimalist çalışmalara farklı bir bakış açısı getirmiştir. Tek başına kullandığı veya bir araya getirerek floresan tüplerle oluşturduğu yapıtlarında renkli ışıklar da kullanmıştır. Floresan tüplerin yaydığı ışık ile, mekanın tümüyle etkileşime geçen sanatçı, eserinin bulunduğu galeri mekanını da maddeleştirmiştir. Lambalardan yayılan ışık sergi mekanını doldurarak, izleyiciyi bütünüyle kuşatmıştır. Flavin, sanatıyla mekanda yeni bir boşluk deneyimi oluşturmuş, geleneksel sanattan miras kalan kısıtlamalardan kurtularak, kendisinden sonra gelen sanatçılar için ilham kaynağı olacak yeni bir sanat anlayışı fikrini bırakmıştır.

Şekil 15 Dan Flavin, The Diagonal, Mayıs 25, 1963 New York.

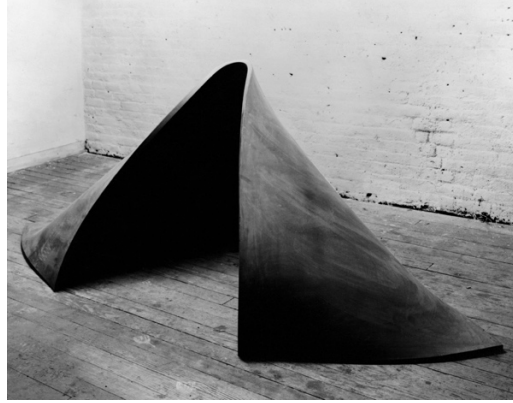

Şekil 16 Dan Flavin, İsimsiz 1972-1973. Courtesy Guggenheim

1970'lerde çoğunlukla floresan tüpleri kullanarak oluşturduğu enstalasyonlarla, heykeller ile buldukları mekanlar arasındaki ilişkiye odaklanmaya başlamıştır. Flavin'a göre gerçek mekandaki boşluk ancak bir ışığın yarattığı illüzyon ile kırılabilir.

Heykel sanatı kapsamında minimalist çalışmalar yapan bir diğer isim de Richard Serra'dır. Daha önceleri kullanılan plastik, kauçuk gibi geleneksel malzemelerden farklı olarak çelik ve kurşun gibi ağır materyaller kullanarak minimalist eserler vermiştir. Serra'nın eserlerinde, denge ve yer çekimi olgusu üzerinde çalışmıştır. Kullandığı ağır materyalden ürettiği yapıtlarla, yer çekimine yenik düşecekmiş gibi görünmesine rağmen sağladığı denge ile ayakta durabilen eserler ortaya çıkarmıştır.

Heykel sanatı kapsamında minimalist çalışmalar yapan bir diğer isim de Richard Serra'dır. Daha önceleri kullanılan plastik, kauçuk gibi geleneksel malzemelerden farklı olarak çelik ve kurşun gibi ağır materyaller kullanarak minimalist eserler vermiştir. Serra'nın eserlerinde, denge ve yer çekimi olgusu üzerinde çalışmıştır. Kullandığı ağır materyalden ürettiği yapıtlarla, yer çekimine yenik düşecekmiş gibi görünmesine rağmen sağladığı denge ile ayakta durabilen eserler ortaya çıkarmıştır.

Şekil 17 Richard Serra, To Lift, 1967

Geleneksel malzemelerin dışına çıkaran farklı materyallerden heykeller üretmeyi deneyen Serra, bu eserinde kauçuk malzemeyi kullanmıştır. Sanatçı 'To Lift' adını verdiği bu eserinde, kauçuk malzeme üzerinde 'kaldırmak' eylemini canlandırmıştır.

Şekil 18 Richard Serra, Circuit, 1972

Richard Serra, ağır bir malzeme olan çelikten ürettiği heykeller ile mekânın tümünü kapsayan enstalasyonlar oluşturmuştur. Yapıtlarını sadece yer çekimi kuvveti ile ayakta tutmayı başaran sanatçı, eserleriyle bir mekânın içeriği ve karakterini ortaya koymayı amaçlamıştır. Mekânın bir parçası haline gelen eserleri, izleyici ile de ilişki kurmaktadır. 1972 yılında ortaya çıkardığı "Circuit" isimli heykeli ile mekânda yeni bir sirkülasyon deneyimi oluşturmuştur. Aynı büyüklükte dört çelik plakanın mekânın dört köşesinde olacak şekilde çapraz olarak konumlanmıştır. Köşelerden gelen plakalar mekânın merkezinde birleşmemiştir. Ortaya çıkan boşluklar, izleyiciler için, yeni bir sirkülasyon alanı oluşturmuştur. Bu sayede mekân-izleyici ve heykel yapıtı arasında bir ilişki kurulmuştur.

Richard Serra, oldukça yalın ve bulunduğu mekanla bütünleşen eseriyle, Minimalizm akımı için öncü isimlerden biri olmuştur.

“Göründüğü üzere, bir yandan öncesindeki sanat hareketleriyle ilişkisini kesmiş gibi görünüp, tamamen kavram üretmeye dayalı bir yapılanmaya giren ve kavram sanatının da yolunu açan Minimal Art ya da Minimalizm, resim ve heykelde sürekli aynı yapılanmaları kollamaktadır. Fakat boyut, resim hatta heykel oluverince işin içine direkt mekan girmektedir. Mekan girince de yerletirme süreci işin içine dahil olmakta, mekanla birlikte gözükten minimalist sanat yapıtları gündemden hiç eksik olmamaktadır.”(Eroğlu, 1998, s.126).

Minimalizm ve kavramsal sanat bağlamında öncü olan bir diğer isim de Amerikalı sanatçı Sol LeWitt'dir. Resim sanatıyla, yapı ve desen olgularıyla ilgilenen sanatçı, ürettiği eserleri heykel yerine yapı olarak tanımlamıştır.

Şekil 19 Sol LeWitt, İkili Modüler Küp, 1969, New York

Sanatçı, yaklaşık olarak göz hizasında olan 160 cm yüksekliğinde, basit bir biçimde birbiri üzerine yerleştirilmiş iki küpün oluşturduğu yapı ile bedensel bir oran yakalamayı amaçlamıştır. Bu eserde alüminyum malzemeyi kullanan sanatçı, yapıyı beyaz lake boya ile boyamıştır.

Minimalist heykeltıraş Sol LeWitt, kullandığı büyük ölçekler ile mimari bir alan oluşturan yapılar üretmiştir. Çalışmalarındaki küpleri içi boş kullanmış, sadece dış köşeleri olacak şekilde üretilmiştir.

1.6. MİMARLIKTA MİNİMALİZM

Minimalist düşünce heykel, resim ve benzeri tüm sanat dallarında olduğu gibi, mimaride de benimsenmiştir. Pek çok mimar ve sanatçı, tasarımlarında minimalist yaklaşımlardan etkilenecek ürünler ortaya çıkarmıştır.

“Minimalizm; gereksiz ve dolayısıyla faydasız olanların elenerek, temel olarak en az miktarda araç ve elemanlar yardımıyla tasarlama ve üretme yolu olarak da açıklanabilir. Tasarımcılar için en az ile çalışma fikri her zaman entelektüel bir egzersiz olarak obje üretmede ve mekan tasarımında uyarıcı olmuştur.” (Atılğan, 2000)

Tasarım ve mimarlık alanında Adnan Kazmaoğlu'na (1997) göre Minimalizm, en ekonomik olacak biçimde, en az malzeme ve materyali kullanarak, ortaya işlevsel ve yalın bir ürün çıkarmak olarak tanımlanmıştır. Minimalizm her ne kadar 1920'li yıllarda modern bir hareket olarak ortaya çıkmışsa da, bir akım olarak 1960'lı yılların başında benimsenmeye başlamıştır. 1980'lerde tekrar ilgi görmesiyle gelişen ve ilerleyen Minimalizm'in etkisi günümüzde de hala kendini göstermektedir. Minimalizm bir akım olarak kısa bir süre etkili olmuştur. Buna rağmen içinde barındırdığı güçlü ve ilham verici prensipleri ve söylemleri olan Minimalizm felsefesi, farklı dönemlerin sanatçıları için düşünce ve tavır olarak bir esin kaynağı olmuştur. Döneminin minimalist olmayan sanatçıları bile, eserlerinde minimalist yaklaşımlar sergilemişlerdir. Minimalizm'in felsefesi olan, sadelik, yalınlık, indirgemeci tavır ve sembolizmden kaçınarak öz olana ulaşma isteği gibi yaklaşımlar, pek çok mimari yapıtın tasarımı için fikir kaynağı olmuştur. Tüketimin fazlaca arttığı günümüz çağında ise dingin, sade ve yalın olma fikri ile Minimalizm varlığını sürdürmektedir.

Minimalizm özellikle mimarlık ve tasarım alanlarında, diğer sanat dallarından farklı bir tavır ile ilerlemiştir. Resim, müzik, heykel gibi sanat dallarından farklı olarak mimaride Minimalizm anlayışı, indirgemeci, sade ve yalın tavrın ötesindedir. Çünkü mimaride yapıta yüklenmesi gereken en önemli görevlerden biri işlevdir. Mimarlık, Minimalizm akımı bağlamında, diğer sanat dallarının sahip olduğu

özgürlüğe sahip değildir. Sanatın genel olarak fonksiyon gibi bir unsura ihtiyaç duymamasına rağmen, mimari için fonksiyon en temel öge olmuştur.

Fransız ressam Amedee Ozenfant ile mimar Le Corbusier'in öncülük ettiği Pürizm sanat akımı, Minimalizm'i mimari anlamda yol gösterici olmuştur. Kavramsal saflık olarak tanımlanan Pürizm hareketi, Kübizm akımının bir parçası olmasına karşın, Kübizm'de kullanılan bezeme ve süslemeyi reddetmiştir. Pürizm'de amaç net, sade ve temiz formlara dönebilmektir.

“Ozenfant ve Le Corbusier tarafından 1918 yılında verilen bildiriye ilkelerinin açıklandığı akım, temel geometrik biçimleri saf, yalın kompozisyonlarda bir araya getirerek çağın ruhunu evrensel ve idealist bir estetikle yansıtmayı amaçlamaktadır. Hedeflediği amaçlarla Rasyonalizm ve Uluslararası Üslup'un temelini oluşturmuştur.” (Erenler, 1997).

Filozof Platon'un, geometrik biçimlerin en iyi formlar olduğu ve dış dünyadaki her biçimin bir geometrik formdan türediği düşüncesi ve “Bezeme Suçtur” diyerek yapılarıdaki süse ve bezemeye karşı olan, doğal malzemeler kullanan ve mekanın deneyimcide uyandırdığı duygu üzerine yoğunlaşan Avusturyalı mimar Adolf Loos'un tavrı, Pürizm akımından etkilenerek gelişen pürist mimarlık için temel teşkil etmiştir. Kullanılan malzemelerin sade ve saf biçimlerden oluşmasının nedeni yapıları ve eserleri evrenselleştirme isteği olarak görülmüştür. Modernizm ve uluslararası tarza yaptığı katkılarıyla tanınan İsviçre asıllı Fransız mimar Le Corbusier ve Fransız sanatçı Amedee Ozenfant 'ın yayınladığı Pürizm Manifestosu'nda, evrenselleşmek için sanatta sade ve yalın bir tavır kullanılması gerektiğini vurgulanmıştır. Manifestoda bireysel sanat eleştirilmiş, onun yerine evrensel sanat desteklenmiştir. Le Corbusier'e göre sadelik basit geometrik formlar ile yakalanabilmektedir.

Soyutlama kavramı, resim ve heykel sanat dallarındaki gibi, minimalist mimari için de çıkış noktası olmuştur. Mimar Hedjuk'a göre, resim sanatında gerçek dünyadan, somut olandan yola çıkılarak üretilen soyutlamaya karşın, mimaride soyut olandan başlayarak gerçek dünyaya yönlendiği vurgulanmıştır. Bu sebeple mimarinin

ortaya çıkardığı eser, ressamın tuvalde elde ettiği soyut çalışmaya benzer bir sonuç elde etmelidir.

Böylelikle mimaride ortaya çıkan yapıt somut bir olgu olsa da, eserin tasarım süreci, soyutlama düşüncesinden etkilenmiştir. Heykeltıraş Richard Serra, mimarlığın doğasının da diğer sanat dallarındaki gibi, tasarım sürecindeki soyutlayıcı tavrı itibari ile, soyut olduğu ifade etmiştir.

Minimalist yaklaşımın içerdiği, geometrik form tercihi, belirli bir oran formülü, indirgeyici ve sadeleştirici tavrı ile, mimarinin de soyutlama olgusu ile ilgilendiğini göstermiştir.

Mimari tasarımda ve sanatta bir akım olarak benimsenmeye 1960'lı yılların başında başlamasına rağmen, indirgeyici ve soyutlayıcı tavrı ile sadelik ve yalınlık ilkesinden yola çıkan Minimalizm, Modernizm gibi belirli bir çağa ait olmaksızın, Antikçağ gibi eski dönemlere dek mimarlığın tarih süreci boyunca benimsediği bir anlatım dili olmuştur. Mimarlık gibi pek çok farklı sanat dalında da kendini göstermeye devam eden Minimalizm, bulunduğu dönemin teknolojik ve sosyolojik yapısına göre biçim değiştirmesine karşın, barındırdığı güçlü ilke ve düşünceleriyle her zaman devamlılık göstermiş, bir akım olmaktan öteye geçip bir ideoloji olarak benimsenmiştir.

“Tasarımda Minimalizm’in etkileri Nihilizm ve Redaksiyonizm ile karışarak ortaya çıktından; tarifi itibariyle görselliğin ötesine geçemeyen eksiltme, azaltma endiesi, kimi zaman tasarımı öz amacından saptırabilmektedir. Minimalizm’in tasarıma adaptasyonunda izlenecek en doru yol, bu akımın düşünsel bir manifesto olarak algılanması olacaktır” (Malhan, 2003, s. 161).

Tarihsel süreç irdelendiğinde, çeşitli dönemleri birbirinden ayırarak, yeni bir çağın başlamasına sebep olan akımlar ve olaylar bulunmaktadır. Mimarlık tarihinde de, ortaya çıkan dönem akımları, yeni bir çağı başlatan fikirler olmuştur. Bu bağlamda Modernizm, klasik mimarlık anlayışından tamamen farklı olan fikirleri ile, mimarlık tarihi için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Uzun bir süreç boyunca devam eden Modernizm etkisi, temelde bazı noktalara bağlı kalırsa da, farklı düşünce ve eğilimlerle evrilmiş ve gelişmiştir. Modernizm, Minimalizm fikri ve

minimalist yaklaşımlar için de referans kaynağı olmuştur. Mimaride minimalist yaklaşımlar incelendiğinde, her ne kadar Modernizm akımı, minimalizm için bir referans noktası olsa da, bu akımdan önceki ve sonraki dönem süreçleri de incelenmektedir. Bu bağlamda mimarlık tarihinde minimalizm, Modernizm'in öncesi, Modernizm dönemi ve 1980 sonrası olarak üç grup halinde incelenmektedir. 1960'lı yıllarda ortaya çıkan Minimal Sanat fikri, mimarlık alanında 1980'li yıllar sonrasında benimsenmeye başlamıştır.

1.6.1. Modernizm Öncesi Mimarlıkta Minimalizm

Sanatı, bilimden ayıran en temel özellik, aynı olgunun veya duygunun farklı insanlar tarafından değişik biçimlerde ifade edilebilmesidir. Bilimin aksine, sanatta bir durum, pek çok farklı biçimde çözümlenebilmektedir. Sanatın bu çok sesliliği, estetik algının çeşitlenmesine ve farklı ifade türlerinin gelişmesine olanak sağlamıştır. Bu durum çağdaş düzenin başlamasıyla birlikte gelişmiş ve moderniteye geçiş sürecinde, sanatta hali hazırda yer alan birçok algı ve disipline yeni tanımlar ve yorumlar getirmiştir. Böylelikle etkilerinin bugün dahi hissedildiği yeni anlayışlar ve akımlar ortaya çıkmıştır.

İnsanoğlu önceleri primitif barınak ve ilkel kulübelerde sürdüğü göçebe yaşam stilini, tarımsal uygarlık döneminin başlamasıyla beraber değiştirmişlerdir. Tarımın başlamasıyla beraber geçilen yerleşik yaşam düzeni, mimarlık tarihinin de başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Tarım devriminin beraberinde getirdiği yerleşik hayat ve aidiyet duygusu, zamanla yerleşim mekanlarının büyüyerek köyler ve kasabalar oluşturmaya olanak sağlamıştır.

Tarih boyunca mimari yapılar incelendiğinde, en eski medeniyetlere sahip olan Mısır ve Yunan mimarisinin ve bu yapıtları tasarlayan mimarların belirli akımlar dahilinde yer aldıkları, bu akımların da mimarlık tarihini belirlemede etkili olduğu görülmektedir.

Soyutlama kavramı antik çağda yaşayan insanlar tarafından yapılarda yer alan düzen geometrisinde kullanılmıştır. Mısır piramitlerin yapı formu temel geometrik biçimlerle inşa edilmiştir. Bu yapıların hacimsel büyüklüğüne karşı, belirli bir düzen dahilinde oluşturulan ve her dikdörtgen parçanın özenle yerleştirilerek tek bir yapıyı

oluşturulan yalın formu, minimalist bir yaklaşımı çağrıştırmaktadır. Matematiksel bir düzenle oluşturulan bu simetrik yapılar minimalizm için bir örnek teşkil etmektedir.

Mezar yapılar ve tapınaklar, Mısır mimarisinin en önemli ve dikkat çeken yapılarıdır. Mısır mimarisinin en ünlü yapılarından olan Giza Piramitleri, Dünyanın yedi harikasından birisidir. Mısır'ın Kahire şehrinde bulunan bu üçlü piramit yapı, devasa ölçeklerine rağmen bir eklenti veya çıkarım yapılmaksızın tek parça halinde bulunması, simetrik yapıları, yalınlığı ve uzun yüksekliğine karşın hacimsel olarak en az yer kaplayan geometrileriyle minimalliği çağrıştırmaktadır. Yapı düzeninin matematikselliği ve simetrikliği, piramit yapılarının klasik yapılar olmasının yanında minimal bir anlayışı gözettiği yorumu da yapılabilir.

Günümüzden 4000 bin yıl önce, Mısır hükümdarı için inşa edilmiş mezar yapılarında yer alan yivli kolonlar, kolonad ve sütun başlıkları, Batı mimarisinin şekillenmesine sebep olmuştur. Pawson'a göre bu örnek, anıtsal ölçekteki monolitik bir yapının minimal estetiğinin oransal ifadesini ortaya koymaktadır. (Pawson, 1996)

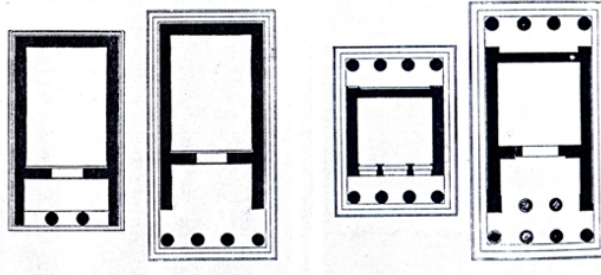

Şekil 20 Giza Semtindeki Keops Piramidi, Mısır, Kahire

İlk yerleşim alanlarından olan "megaron" yapıları da, minimal yaklaşımının çıkış noktası olarak görülebilmektedir. Milattan önce 3000'li yıllarda, erken tunç çağında ortaya çıkan bu yapılar, Yunan tapınağı protipidir. Bu yapılar Anadolu'da mimarlığın başlangıcı olarak gösterilmektedir. Megaron, en temel yapı elemanı olan iki kolon ile bir lentonun kullanılmasıyla basit bir mimari yapı oluşturmaktadır. Dört duvar ve bir kapısıyla beraber en az olan ile sağladığı netlik ve basitlik, minimal yaklaşımın ilk örneklerinden olarak görülebilmektedir.. (Islakoğlu, 2006).

Yunan mimarisi incelendiğinde, yapılar zamana ve bulunduğu şehir veya konuma göre değişiklik göstermesinin yanında, Yunan yapılarında genel olarak

simetrinin hakim olduğu görülmektedir. Yunan mimarisinin en özel yapılarından olan tapınaklar, büyük ölçekli yapılar olmasına karşın, mekanın genelinde hakim olan boşluk algısı ve cephenin düzenini oluşturan sıralı sütunlar ile yakalanan simetri, yalın bir mekan oluşturmaktadır. Simetrik düzen, doluluk boşluk oranı ve yalınlık gibi özellikleriyle, Yunan mimarisinin arketipleri de minimalist anlayışın başlangıç noktalarından görülebilmektedir. (Roth, 2000).

Şekil 21 Megoran düzenli tapınak planları

Roma mimarisinde ise, beton malzemenin esnek kullanıma olanak sağlamasından yararlanılarak, yapı şekillendirilmiştir. Roma mimarisinde ışık ve gölge olgusu ile biçimlendirilme yapılmaya başlanmıştır. Büyük ölçekli tekil mekanlar, temel geometrik formlar kullanılarak kurgulanmıştır. Bu yapılarda süs ve bezemeden uzak, abartısız ve yalın bir mimari anlayış benimsenmiştir.

Rönesans mimarisinde hakim olan duruluk anlayışı, yapılarda ekleme ya da çıkartmaya imkan vermeyen tamamlanmışlık durumu, düzen ve dengeyle beraber gelen kusursuza ulaşma çabası gibi arayışlarda, minimallik ve yalınlık anlayışının olduğu söylenebilmektedir. (Roth, 2000)

Osmanlı mimarisi incelendiğinde, geleneksel türk konutun da minimalizm ile uyum sağladığı söylenebilir. 17. Yüzyıldan kalan Ankara evlerinin özellikleri, minimal anlayış ile bağdaştığı görülmektedir.

İç sofalı plan tipli evlerden oluşan geleneksel Türk konut mimarisinde, genellikle dış sofalı plan tipleri daha az görülmektedir. Dış sofalı tiplerde sofanın bir bölümü odalar arasına kadar devam etmiştir. Türk evlerinde odalar nadiren sıralı biçimde düzenlenmiştir. Odalar çoğu zaman sofa etrafında farklı yönlerde

konumlandırılmıştır. Minimalizm'in özelliklerinden olan güneş ışığı kullanımının önemi, Ankara evlerinde de görülmektedir.

Ankara evlerinde mimari tavır ölçülü bir biçimde kullanılmıştır. Mekanın genelinde hakim olan denge unsuruyla beraber, aşırılıktan uzak durulmuştur. Mekanı oluşturan yapı malzemelerinin kullanımında ise ağaç kesitleriyle, geçmeleri kullanılmış, dolgu malzemelerinde ise en az olanla yetinme durumu gözetilerek inşa edilmiştir. Bu tip evlerde büyük oda dizileri kullanılmamıştır. Asgari ile yetinme olgusu Minimalizm'de olduğu gibi, geleneksel Türk Evleri içinde önemli olmuştur. Az çoktur felsefesi bu evler için de geçerlidir.

SEDAD H. ELDEM'İN TANIMLAMASINA GÖRE GELENEKSEL TÜRKİYE EVİNİN PLANİMETRİK TİPOLOJİSİ				
Oda				Oda
Oda ve ayran				Oda ve ayran
Oda ve köşer oda				Oda ve köşer oda
Oda, ayran ve köşer oda				Oda, ayran ve köşer oda
Sofasız ev tipi	Dış sofalı ev tipi	İç sofalı ev tipi	Orta sofalı ev tipi	

Şekil 22 Geleneksel Türkiye konutu için bir plan tipolojisi. Çizim: H. Sezgin

“Sedad Hakkı Eldem, 15. Yüzyıldan kalma evlerin artık var olmadığını; ancak ev dekoru sayılabilecek her türlü elemanın günümüze kadar gelmiş olmasıyla onlar hakkında her türlü ayrıntıyı bildiğimizi belirtir. Bunlara göre, evin duvarlarının yaklaşık 60 cm kalınlıkta, masif ve kerpiçten olduğunu, kapı ve pencerelerin az olduğunu; ancak açıklıkların daha çok avlu etrafında toplandığını belirtir. Odayı oturulur hale getiren elemanlar, duvar kalınlıkları içerisine gömülüdür. Yüklük ve dolaplar, oyuk raflar, hücreler, yükseklikleri doğrultusunda duvar içerisine ayılmış oyuntular niteliğindedir. Camlardan ışık ve hava alınması önemliydi. Kerpiçten olan duvarlar genellikle öyllecene bırakılıyordu (Eldem, 1984:4).

1.6.2. Modernizm Dönemi Mimarlıkta Minimalizm

“19. Yüzyılın ortalarından mimarlık ve tasarıma güçlü bir miras kalmıştı. Gotik canlandırma dönemi, hayli detaylı dekorasyonu, ağır kumaş perdelerle karartılmış odalarıyla karmakarışık bir dünya. 20. Yüzyılın başında mimarlar özgürleşerek yeniden başlamak için çeşitli yollar denemişti. Arts and Crafts canlandırması ve Art Nouveau, ikisi de yeni bir başlangıç denemesinde bulunmuştu. Modernizm muhtelif türleri, Bauhaus, De Stijl, Uluslararası Üslup, geçmişle bağlarını radikal bir şekilde kopardı. Minimalizm ise hepsinden daha radikal bir kopuş gerçekleştiren modern tasarım formuydu.” (Wilkinson, 2010).

19. yüzyılın başlarında mimarlar yeni sorulara yanıt arama yoluna girmişlerdir. İlk kez yapılacak olan, daha önceleri denenmemiş yapılar için yeni planlar yapmak durumunda kalmışlardır. Kapalı halk pazarları, hastaneler, demiryolu istasyonları ve sanayinin gelişimiyle birlikte sanayi şehirlerine göç eden işçiler için konut projeleri gibi, yeni oluşmakta olan mekanlar ve yapılar için proje üretmeye başlamışlardır. Bu süreçte Avrupa ülkelerinde ve Amerika’da yapılan bazı kamu alanları ve sosyal yapılar, Gotik Canlandırmacı Üslup ya da Yeniklasikçilik gibi hareketlerin önceki örneklerinin, yeni gelen mimari anlayış ile şekillendirilmesi haliyle yapılmıştır.

Sanayi devrimiyle, yeni dönemin ihtiyaçları olarak ortaya çıkan tren garı ve sergi binaları gibi ölçeği büyük sosyal mekanlar için, klasik tarihsel üslupları yetersiz gelmeye başlamıştır. Hızla gelişmekte olan inşaat demiri teknolojisi bu sorunu çözmüştür. Demir teknolojisi hafif makas üretiminden, demir çubuklara kadar, inşaatla kullanılacak malzemeleri üretebilmektedir. 1851 yılının Londra’sında inşa edilen Crystal Palace sergi binası, bu tip yapıların ilk örneklerinden olmuştur.

E’cole des Beaux-Arts (Güzel Sanatlar Okulu) bu dönemin mimari anlayışını şekillendirmiştir. E’cole des Beaux-Art okulunun profesörlerinden olan Fransız mimar ve teorisyen Julien Gaudet tarafından, mimari tasarım prensipleri belirlenmiştir. Bu ilkeler, yapı tasarımında ilk koşulun, yapının işlevini kavramak ve işlevi en iyi biçimde karşılamak, iyi ve doğru bir tasarımın inşa sürecinin kolay ve pahalı olmayan yapı düzenine sahip olması ve mimari anlatımda gerçekliğin göz ardı edilmemesidir. Vitruvius’un, mimarlığın üç prensibi olarak belirlediği kuvvet, işe

yararlılık ve güzellik ilkelerinden türetilerek konulan bu hedefler, E'cole des Beaux-Arts'da eğitim alan Amerikalı mimarlarca benimsenmiş ve uygulanmıştır. Bunun bir rneği E'cole des Beaux-Art'da öğrenim görmüş olan Amerikalı mimar Henry Hobson Richardson'ın 1885-1887 yıllarında yaptığı, yalın bir tasarıma sahip Chicago, Marshall Field Toptan Satış Mağazasıdır. Bu yapı şehrin en büyük tek iş binasıdır. Tarihsel bezemelerin kullanılmadığı bu yapıda, görsel doku, cephedeki taşlar ile sağlanmıştır. Marshall Field Wholesale Store Chicago, hızla gelişen ticari yapılarda, ss ve bezeme kullanılmadan da iyi tasarımlar yapılabilceğini anlatarak dönemin mimarları için yol gösterici olmuştur. (Roth, 2000, s. 594 – 595)

şekil 23 Marshall Field Wholesale Store, Henry Hobson Richardson, 1885-1887, Chicago

Chicago School, 20. Yüzyılın başlarında sosyal bilimler alanında yaptığı araştırmalarla bilinmiş, 1892 yılında Chicago niversitesi'nde Sosyal Bilimler ve Antropoloji ismiyle kurulmuştur. Bu bölümün asıl amacı sosyoloji alanında çalışmaları yapmak olmuştur. Chicago Okulu, bir eğitim kurumunun bölümü olmaktan daha çok, sosyal bilimler alanında çalışmalar veren bir grup araştırmacının kendilerine verdikleri isim olarak kabul edilmektedir. (Parker, 2004:39).

Chicago School'un, yaptıkları sosyal araştırmalarla, geliştirdikleri yöntem ve çalışmalar, şehircilik alanında nc olmuş ve yeni özgün fikirler ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Bulunduğu dönem içeresinde yapılan kent çalışmalarında etkin rol oynayan okul, kendilerinden sonraki süreçte şehircilik bağlamında geliştirilen kent kuramlarının neredeyse hepsinde referans noktası olmuştur.

Chicago Okulu (Chicago School) 20. Yüzyılın ilk yıllarından ortalarına kadar devam etmiş, sonraki yılları da etkileyen bir akım halini almıştır. Bu akım altında buluşan bir grup mimar, büyük bir yangınından sonra oldukça hasar alan Chicago şehrini yeniden yapılandırmayı amaçlamışlardır. Bu sebeple yangına dayanıklı olan malzemeler kullanarak, dövme ve dökme çeliği ilk kez kullanmaya başlamışlardır. Chicago School, hem ticari açıdan hem de geliştirdiği teknoloji sayesinde mimarlık tarihinde oldukça önemli bir yere sahiptir.

Chicago School'un en önemli işlerinden olan Monadnock Binası 1889-1891 yılları arasında inşa edilmiştir. Chicago'da yer alan bu bina, onaltı kattan oluşun, cephede kesme taşların kullanıldığı, oyma ve süsleme gibi detayların bulunmadığı, tuğla duvarlardan oluşun oldukça sade bir binadır. Cephede sadece dikdörtgen biçimli pencerelerin, pervazlarıyla oluşturulan ritmik anlatımla, Burnham and Root firması tarafından tasarlanan, Monadnock Bina'sı minimalizm ile örtüşen bir tasarım dili kullanmaktaydı.

Şekil 24 Burnham and Root: Monadnock Building. Chicago. 1889 – 91

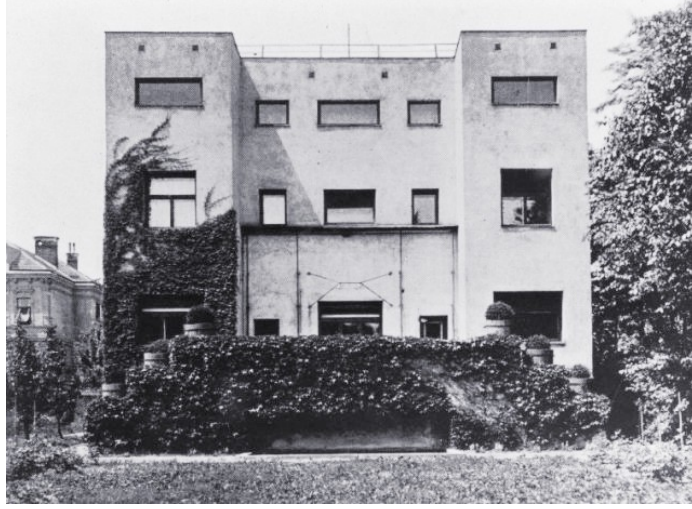
Holabird and Roche firması tarafından 1893-1894 yılında inşa edilen Marquette Binası'nda çelik çerçeveleme uygulaması kullanılmıştır. Chicago'da bulunan bu yapı, dikdörtgen formlu, modüler çerçevelerin hakim olduğu bir cephe düzenine sahiptir.

Şekil 25 Holabird and Roche: Marquette Building. Chicago. 1893 – 94.

Chicago akımının en genç isimlerinden olan Amerikalı mimar Frank Lloyd Wright'un 1904 yılında tasarladığı Larkin Building, 20. Yüzyıl binasının modern bir simgesi olmuştur. Newyork, Buffola'da yer alan bu yapı soyut bir anlatım dili kullanılmıştır. Mekanların genel tasarımının tamamen fonksiyona yönelik hizmet etmesi amaçlanmıştır.

Modernizm liderlerinden olan Adolf Loos, süsleme ve bezeme gibi unsurların, mimari için fazlalık olduğu görüşüne sahipti. Amerika'nın ilk büyük modern mimari olan Louis Sullivan'ın, mimarlıkta süsleme hakkındaki düşüncelerinden etkilenecek, "Süsleme ve Suç" adıyla bir manifesto yayınlamıştır. 1908 yılında yayınlanan bu manifestoda, süsleme suçtur demiş ve mimarideki tüm süsleme ve bezemeyi fazlalık olarak görmüş ve mimarlığın bu fazlalıklardan kurtulması gerektiği düşüncesini savunmuştur. Adolf Loos, yayınladığı makalesinde, "Süslemenin yeniden canlandırılmasının estetik duyarlığın gelişmesine verdiği büyük zarar kolayca hafife alınabilir; çünkü hiç kimse, devletin gücü bile, insanoğlunun evrimini durduramaz. Bu ancak yavaşlatılabilir. Bekleyebiliriz. Fakat boşa harcanan işgücü, para ve malzeme ulusal ekonomiye karşı işlenen bir suçtur. Zaman bu zararı düzeltmez" sözleriyle süslemenin mimari için gerekli olmadığını, hatta bezeme için harcanan giderlerin, zamanın ve iş gücünün bir suç olduğunu düşünmüştür. (Conrads, 1991).

Şekil 26 Adolf Loos: Steiner Evi, Viyana, Avusturya, 1910

Adolf Loos, manifestosunda yayınladığı düşünceler ışığında, 1908 yılında Steiner Evi'ni tasarlamıştır. Steiner Evi, süsleme ve bezeme kullanılmamış hali ve fonksiyona hizmet eden oldukça yalın cephe tasarımıyla hem yapısal form hem de düşünce ve söylem olarak Modernizm'e damga vurmuştur.

“Modernist mimarlığın doğumu, 20. Yüzyılın başında hızla değişen bir dünyanın semeresiydi. İnşaatta cam, çelik ve beton gibi yeni malzemeler kullanmaya başlanırken, görüşleriyle yaşam şeklimizi değiştirmeye kararlı bir grup Avrupalı mimar tarafından, insanların evlerinden, iş yerleri ve eğlence mekanlarından beklentilerine dair yeni fikirler ortaya atılıyordu.” (Will, 2013: 200)

Bauhaus akımının kurucusu olan Alman mimar Walter Gropius, 20. Yüzyılın başlarında yalın ve sade tasarımlara yönelmiştir. Gropius, 1919 yılında Bauhaus ismi ile yeni bir tasarım okulu kurmuştur. Okulun tasarım prensibi ise, “Tüm görsel sanatların nihai amacı bütün bir yapıdır.” Olmuştur. Alman mimar, bununla beraber 1935 yılında basılan “The New Architecture and the Bauhaus” kitabında, süsleme ve bezemeden uzaklaşarak, daha yalın bir mimari anlayışına sahip olduğu şu sözlerle belirtmiştir:

“Yeterince tarihsel üsluba sahibiz ve bu tarihsel üslupların yeniden üretimi için yeterince zaman harcadık. Mimari kaprisin gelgeç heveslerinden strüktürel mantığın buyruklarına doğru ilerlerken acık ve seçik formlar içinde çağımızın yaşamının somut ifadesini aramayı öğrendik.” (Gropius, 1935)

Bauhaus tasarım enstitüsünün, mimari manifestosunun vücut bulmuş örneği, Dessau'daki Bauhaus binasının inşa edilmesiyle gösterilmiştir. Alışlagelmişin dışındaki öğretim anlayışıyla mimari eğitimin verildiği bu bina, Bauhaus ekolünün simgesi olmuştur.

Şekil 27 Bauhaus binası, Walter Gropius - Adolf Meyer, Dessau, Almanya, 1925–1926

1917 yılında Hollanda'da başlayan De Stijl akımı, öncelerinin sanat tavrından koparak, tarihsel akımların etkisinde kalmadan yeni bir tasarım anlayışı benimseyen ilk akımdır. Hollandalı mimar Theo Van Doesburg'un öncülüğünde başlayan bu akım tarihsel tarzlar ile bağları kopartmıştır. De Stijl akımına önderlik eden diğer bir isim ise Piet Mondrian'dır. Mondrian, biçim ve malzemede yapılacak soyutlamayla evrensel bir estetiğe varılacağını düşünmekteydi. Mondrian'ın bu fikri De Stijl döneminin estetik anlayışını belirlemiştir. Böylelikle tarihsel sanat anlayışı ile süsleme ve bezemenin geride kaldığı, basit geometrik formların ve doğal malzemelerin tercih edildiği rasyonalist sanat tavrı mimarlık alanında da kendini göstermeye başlamıştır. (Irmak, 2002)

Hollanda'da başlayan De Stijl hareketi, Piet Mondrian'ın resim sanatında ortaya koyduğu eserlerden ilham almıştır. Mondrian'ın eserlerinde kullandığı, dikey ve yatay çizgisel hatlar ile ana renkler De Stijl hareketine yön veren tasarım prensipleri olmuştur. Bu prensipler akımın içinde yer alan mimarlar tarafından da benimsenmiştir. De Stijl akımının öncüleri olan, Piet Mondrian ve Theo Van Doesburg resim sanatının mimarlığa yön göstermesi gerektiğini düşünüyordular. Mondrian şu sözlerle resim ve mimarlık hakkındaki görüşleri belirtmiştir:

“Mimarın yapması gereken tek şey, ressamın yeni plastik sanatta soyut bir biçimde gösterdiğini somut olarak gerçekleştirmektir. Gelecekte çevremizle aramızdaki uyumu sağlayacak olanlar mimarlar ve mühendislerdir... Bütünüyle yeni bir mimari ortaya çıkmadığı sürece mimarın geri kaldığı konularda resim bir şeyler yapmalı, tamamen eşdeğerli orantılar resmetmeyi bilmeli veya başka bir deyişle soyut bir plastik sanat olmalıdır. Soyut resim işte bu nedenle şimdilik kurtarıcı görevini oynayabilecek tek şeydir” (Ragon, 2010).

Hollandalı mimar ve mobilya tasarımcısı Gerrit Thomas Rietveld’in Utrecht’te bulunan Schroeder Evi, De Stijl akımının en önemli mimari yapısıdır. 1924 yılında yapılan bu ev, De Stijl hareketinin tasarım ilkeleri barındıran bir yapı olmuştur. Yapıda ana renklerin kullanılmasının yanında temel basit geometrik formlar göze çarpmaktadır.

Şekil 28 Gerrit Thomas Rietveld: Schröder House. Utrecht. 1924

Kübizm hareketinin mimarlık alanındaki etkilerinden biri de 1924 yılında Hollanda’nın Utrecht şehrinde yer alan Rietveld’in Schröder evidir. 1925-1926 yılları arasında Gropius tarafından Almanya, Dessau’de inşa edilen Bauhaus binaları ve Los Angeles’da 1927-1929’da Richard Neutra tarafından yapılan Lovell House da Kübizmin mimaride etkisini gösterdiği yapılar olmuştur. Alvar Aalto tarafından 1929 ile 1933 yılları arasında Finlandiya’da inşa edilen Paimio Senatoryumu da Kübizmin etkilediği yapılar arasında sayılabilir. (Ragon, 2010)

Şekil 29 Richard Neutra: Lovell House. Los Angeles. 1927 – 29

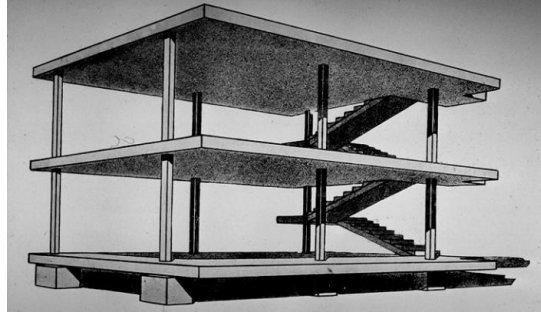
Şekil 30 Alvar Aalto: Paimio Sanatoryumu. Paimio, Finlandiya. 1929 – 33

1920'li yılların en önemli mimarlarında olan Le Corbusier'in Kübizm hareketine olan ilgisi, mimari yapılara karşı olan bakış açısını da etkilemiştir.

Pürizm hareketi, 1918 yılında Fransız mimar Le Corbusier tarafından öncülük edilerek kavramlaştırılan bir başka modern üslup olmuştur. Bu hareketin ilkeleri de, minimalizm gibi sadelik ve yalınlık ön plana çıkmıştır. Süs ve bezemeden arınılmış ve her türlü karışıklıktan uzak durulmuştur. “ Geometri çevremize bakmak ve kendimizi ifade etmek için bir araçtır” diyen Modernist mimar Le Corbusier, mimaride basit geometriği formlarla, evrensel ve yalın bir tasarım dili kullanmıştır. (Irmak, 2002)

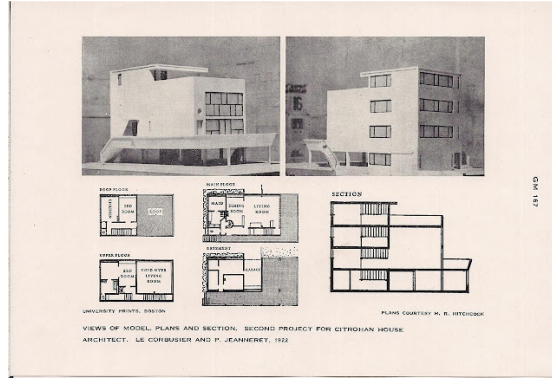
Le Corbusier, konut projelerini “yaşam için bir makine” olarak değerlendirmiştir. Bir konutta olması gereken temel fonksiyonları en az olan ile karşılayarak, konut problemini en ekonomik, fonksiyonel ve seri bir biçimde karşılayabilmeyi amaçlamıştır. Corbusier, betonarmenin verdiği imkanlardan en iyi

biçimde yararlanarak, konutun hem iç mekanında hem de cephesinde sade, ferah ve özgür bir yapı inşa etmeyi amaçlamıştır. 1914 yılında yaptığı çizim ile konut problemini en minimal yol ile çözmektedir.

Şekil 30 Le Corbusier. Domino Housing Project. 1914 (Arnason, 1986).

Modernist mimar Le Corbusier için de, finansal açıdan sağladığı ekonomi ile ana işlevlerinin karşılanması için gerekli olanı minimum düzeyde kullanmak, tasarımın anlayışının temelini oluşturmuştur. Corbusier'in Citrohan Evi ile Villa Savoye de ekonomi ve Pürizm akımından yola çıkarak tasarladığı konut projeleri olmuştur.

Şekil 31 Le Corbusier, Pierre Jeanneret, Citrohan Evi, 1922

Le Corbusier'in, Modernizm Manifestosu ismiyle ilan ettiği prensiplere göre inşa ettiği modern mimarlığın en ünlü yapılarında olan Villa Savoye'nin yapımına 1929 yılında başlanmış, 1931 yılında inşası bitirilmiştir. Le Corbusier, Villa Savoye için; "Bu villa, müşterileri için önyargı, antik veya modern algılardan tamamen uzak, son derece sade ve yalın tasarlandı." İfadelerinde bulunmuştur. (Corbusier, Jeanneret & Boesiger, 1929-1934: 24)

Le Corbusier, kendi tasarımı olan Villa Savoye’u, havada asılı duran yatay pencereler ile delinmiş bir kutu şeklinde tanımlamıştır. Corbusier, yeşilin ve toprağın, doğanın en güzel unsurlarından olduğunu bu yüzden yapacağı yapının doğaya mümkün olan en az biçimde temas ederek, zemine hiçbir zarar ya da rahatsızlık vermeyecek biçimde konumlanacağını belirtmiştir. (Baltanas, 2005: 55)

Şekil 32 Le Corbusier: Villa Savoye. Fransa. 1928 – 30

Minimalizm akımının gelişmesinde en büyük 51ölü oynayan mimar Ludwig Mies van der Rohe olmuştur. 1986 yılında doğan Alman modernist mimar ve tasarımcı olan Mies, De Stijl akımının mimari açıdan ifadesinin gelişmesini sağlamıştır. Mies van der Rohe’un gençlik döneminde tasarladığı Alman Pavyonu, bir baş yapıt olarak kabul edilmektedir. 1929 yılında yapılan ve Barselona’da bulunan bu yapıda Minimalizm’in etkileri görülmektedir. Bu tasarımın en dikkat çeken özellikleri, simetrik, önyargılı ve kapalı olmayan, hafif ve akıcı özgür iç mekanlardan oluşan bir yapı olmasıdır. Alman Pavyonu, Mies’in ünlü mottosu olan “Less is more” (Az çoktur) deyiminin açıkça görüldüğü bir yapı olmuştur.

Mies içim mimarlık sözsüz bir yapı sanatı olmuştur. Modern mimarinin tasarım dilini en aza indiren Mies, tasarladığı yapılarda modern malzemeleri en yalın biçimiyle kullanmıştır. Alman Pavyonu, alışlagelmişin dışındaki oranları ve detaylarda ortaya çıkan özenli yaklaşımıyla, minimum yapı elemanı ile inşa edilmiş, basit ve yalın görünümünün aksine, olgun bir Minimalist mimari dile sahiptir. Mies’in Alman Pavyonu, Modern Mimarlık için sembol yapılardan birisi olmuştur. (Atılğan, 2000).

Alman pavyonu, günümüz minimalist konut mimarisi için öncü olan ve ilham alınan bir tasarım olmuştur.

Şekil 33 Alman pavyonu, Ludwig Mies van der Rohe, Barselona, 1929

Modernist mimar Mies'in tasarladığı bir diğer yapısı Berlin Ulusal Galerisidir. Yapının plan kurgusu ve cephe tasarımı net ve yalın bir mimari örneği sergilemektedir. Galeria kare cam bir holden oluşmaktadır. Bu mekan, farklı sanat sergilerinin düzenlenmesine imkan sağlayacak biçimde esnek ve değişebilen panellere sahiptir. Bu paneller sayesinde mekanlar arasında bölümlenme sağlanmıştır. Çekirdek haricinde genel mekan yapısını bozacak hiçbir öge mekanın kurgusunda yer almamıştır. (Blaser, 1972).

Şekil 34 National Gallery (ulusal galeri), Mies, Berlin, 1962–1968

Modern mimarlığın oluşma sürecinde ortaya çıkan materyal, malzeme ve araçların kullanımında ekonomi düşüncesinin en çok kendini gösterdiği yapılar endüstriyel yapılar ile fabrikalar olmuştur. Ortaya çıkan maddi ve işlevsel zorlukların formlarda minimalist yaklaşımlara gidilerek çözülebilmesiyle en iyi örnekleri ortaya çıkarmıştır. Endüstriyel yapıların sahip olduğu minimal tavır, modern mimarının öncüleri, modernist mimarlar tarafından kabul edilmiş ve harfiyen uygulanarak formüle edilmeye çalışılmıştır. Seri olarak üretilen ürünlerin basitliği ve minimalist yaklaşımları da takdir edilmiştir. (Atılğan, 2000).

1.6.3. 1980 Sonrası Mimarlıkta Minimalizm

Minimalizm'in terim olarak kullanımını popülerleşmesi 1980'li yılların sonlarına doğru olmuştur. Bu terim bazı mimar ve moda tasarımcıları tarafından ortaklaşa yapılan butik mağazalar tasarım projelerinde kullanılmış ve özellikle Londra ve New York'ta daha fazla gündeme gelmiştir. Calvin Klein, Jill Sander, Dona Karan New York, Armani, Bottega Veneta, Issey Miyake gibi büyük markalar, mağazaların kendine özgü akılda kalıcı kolay algılanabilen bir estetik anlayışı oluşturmuşlardır. Bu gibi mağaza mekanlarının ortak özellikleri, beyaz rengin tercih edilmesi, sade ve yalın tasarımların vurgulanması, soğuk beyaz ışığın kullanımı, geniş ve ferah mekanlarda sergilenen objeler ile en az biçimde yerleştirilmiş mobilya ve aksesuarlar, oluşturmaktadır. (Cerver, 1997).

Mağazalarda kullanılan bu tasarım anlayışı, konut mimarisini de etkilemiştir. Bu sayede Modernizm gelenekleri tekrar hatırlanarak, kurallı kısıtlamalar ile belirli sınırlamaların olduğu, kusursuz biçimli geometrik formlar seçilmiştir. Çoğunlukta beyaz rengin kullanıldığı minimalist konutlar tasarlanmaya başlamıştır. Ludwig Mies van der Rohe ve Philip Johnson gibi tasarımcıların mimarilerindeki basit, yalın ve sade yaklaşımlar John Pawson, Tadao Ando, Claudio Silvestrin, Michael Gabellini, Luis Barragan gibi tasarımcı ve mimar tarafından yeniden yorumlanarak tasarımlarında uygulanmıştır. Böylelikle tasarımda minimum biçimde doku, renk, şekil ve form tercih edilmeye başlamış, basit, yalın ve sade olan tasarımlar ortaya çıkarma istediği artmıştır. Bu gibi özelliklerin yer aldığı tasarımlar başarı projeler olarak değerlendirilmeye başlamıştır.

“Mimarlıkta yeniden canlanan Minimalist tavır ile birlikte mekan ve mekanla kurulan ilişkiler yeniden ekillenmiştir. Tasarımlarda minimum sayıda renk, doku, biçim ve form kullanılmaya başlanmıştır, sade ve minimal olana ulaşma arzusu akıllı kullanan tasarımın bir başarısı gibi görünmeye başlamıştır. Bu haliyle minimalist tasarımın rasyonalist bir ekseninde geliştiği söylenebilir.” (Irmak, 2002, s. 79).

Genç yaşlarında Avrupa ve Amerika'ya yaptığı seyahatlerle Fransız mimar Le Corbusier, Alman mimar Ludwig Mies van der Rohe. Amerikalı ünlü mimarlar Frank Lloyd Wright ve Louis Kahn gibi büyük tasarımcı ve mimarların sade, yalın, ideal ve indirgemeci mimari tasarım yaklaşımlarını inceleyerek kendini eğiten ve bu

mimarların tasarımların etkisinde kalıp ilham alan Japon mimar Tadao Ando, günümüz mimarisinin minimalist tasarım anlayışına öncülük eden ve yön veren isimlerden olmuştur. John Pawson, Luis Barragan, Claudio Silvestrin gibi mimarların tasarımlarında ve konut projelerinde de minimalist mimarların sade ve yalın tasarım yaklaşımları görülebilmektedir.

Yüzeysel, kaotik ve kalabalık eşyalar ile sıkışık olan “Amerikan Evi” tarzından uzaklaşarak, ruhen ve fiziken daha dinlendirici ve sakin bir ortamda olmak isteyen bir grup insan, kendilerine ait steril ve yansız bir bakış açısıyla minimalist iç mekan tasarım anlayışına yönelmiştir. Bu düşünce postkapitalist bir reaksiyon ya da Modernizm’e geri dönme isteği olarak görülebilir. (Islakoğlu, 2005).

Tadao Ando, 1980 ve 1990’lı yıllarda mekanlarda sade ve minimalist tasarım ortaya çıkarmıştır. Yaptığı başarılı tasarımlar ile kendini kabul ettiren Japon mimar, doğu kültürünün ve geleneksel Japon mimarlığının temsilcisi olmuştur. Minimalizm her ne kadar, Avrupa ve Amerika’da ortaya çıkmış bir akım olsa da, minimalist anlayışta bulunan bir çok özellik Uzak Doğu felsefesi ile yaşam tarzlarıyla birebir örtüşmektedir. Doğu’nun yaşam felsefesinde yer alan ruhani ve mistik hava, dinginlik, öze dönme isteği, saflık ve temizliğe dayanan sade, huzurlu ve ekonomik anlayış, hızdan ve dinamizmden uzak düşünce ve tasarım anlayışı, Japon mimar Tadao Ando’nun güçlü ve çağdaş tasarım anlayışı ile yeniden yorumlanmıştır. Ortaya çıkan eserler, günümüz Minimalizm’ine damga vuran tasarımlar olmuştur.

Tadao Ando tüm eserlerinde beton, cam ve ahşap malzeme üçlemesini kullanmıştır. Bu üç malzemeyi tek bir kullanım türüyle uygulayarak, çıkan sonuçlardaki formların çeşitliliğine dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Çıplak betonu işlemiden görmemiş haliyle, sürekli olarak kare ya da kareye benzere dikdörtgen bölümler halinde, üzerinde bağlantı deliklerinin görünecek biçimde, ahşabı kendi doğal doku ve rengine dokunmadan, cam da ise mümkün olduğu müddetçe tek parça olarak kullanmıştır. Tadao Ando’nun bu tasarım anlayışı malzeme bakımından ve teknik olarak yapılabilen basit görsel zenginliğin yerine, arıtılmış ve doğal tasarımın ortaya çıkardığı zor plastisiteye ulaşma yönünde olmuştur. (Tanyeli, 2000, s.9)

1989 ile 1993 yılları arasında inşa edilen Vitra Seminer Evi'ni, Tadao Ando, Vitra'nın misafirlerini ağırlaması amacıyla Almanya Weil-am Rhein'de tasarlamıştır. Düz bir arazi üzerinde yer alan bu yapıdaki mekanların bir kısmı zeminin altında çözümlenerek, yapının yüksekliği minimize edilmiştir. Seminer Evi'nde üç öge bulunmaktadır. Bu ögelerden biri, çukurda bulunan kare avlunun duvarlarına paralel olarak devam eden dikdörtgen formu bir hacim, diğeri, avluya 60 derecelik bir açıyla yerleştirilen bir başka dikdörtgen formlu hacimdir. Son öge ise silindir forma sahip hacimdir. Bu silindir, uzamsal bir boşluğu biçimlendirerek iki dikdörtgen formun birbirine kenetlemektedir.

Şekil 35 Vitra seminer evi, Tadao Ando, Almanya,1989–1993

Minimalizm'de, hangi malzemenin kullanıldığıнын önemi kadar, kullanılan malzemelerin nasıl kullanıldığı ve bu malzemelerin bir araya getiriliş biçimleri de önemlidir. Minimalist yaklaşıma sahip mekan tasarımlarındaki malzemelerin tek parça olarak kullanılması, detayların doğru biçimde çözümlenmesi, malzemelerin diğer unsurlar ile olan ilişkisinin kusursuzluğu önem taşımaktadır. Bu sebeple mermer ya da ahşap gibi doğal malzemelerin, tek parça olarak büyük hacimli kullanılması ve mümkün olan en az birleşime sahip olması, görsel olarak yalınlık ve saflık içerir. (Irmak, 2002, s.65)

Malzemelerin yalın biçimde kullanımı, Tadao Ando'nun diğer eserlerinde olduğu gibi, Vitra Seminer Evi'nde, iç mekan tasarımında da görülmektedir.

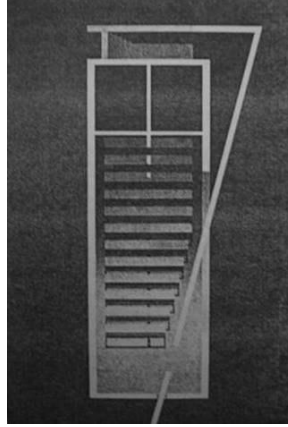
Şekil 36 Vitra seminer evi iç mekan

Minimalist yaklaşım ile tasarlanan iç mekanlarda, malzeme kullanımı kadar ışığın kullanımı da büyük önem taşımaktadır. Doğal ışık kullanımının mekan algılamada büyük bir etkisi bulunmaktadır. Mekanı oluşturulan malzemeler ve detaylar, doğal ışığın doğru kullanımı ile anlam kazanmaktadır. Diğer tasarımcıların mekanlara eklediği unsurlar ile yakaladıkları mekan algısına, minimalist mimarlar ışık kullanımı ile ulaşabilirler. Çıplak beton duvarlara vuran doğal ışığın oluşturduğu yarı ışık ile gölgeler, Tadao Ando'nun tasarımının kusursuzluğunu ortaya koymaktadır. (Irmak, 2002)

Ando'nun en ünlü eserlerinden olan Işık Kilisesi'nde ışığın ustaca kullandığı yapısıdır. Japonya, Osaka'da bulunan bu kilise konut yerleşim bölgesinde bulunmaktadır. Çok yalın bir yapı olan Işık Kilisesi, 6,28 x 18,00 metre boyutunda betonun brüt olarak kullandığı dikdörtgen hacimli olan yapıya 15 dereceyle birleşen duvardan oluşan bir eserdir. Dikdörtgen formlu kütle ile düzlemin kesişiminden ortaya çıkan boşluklardan, küçük olan mekan giriş kısmını, büyük boşluk ise dini tören mekanını oluşturmaktadır. Yapının mimarisini oluşturan geometrik formlu ve yalın çözümlerin başarısının yanında, ışık kullanımının ustalığı da iç mekan algısını kuvvetlendirmiştir. Işık Kilisesi'ndeki oturma planı yöneldiği kısımdaki yüzeyde açılan haç biçimini oluşturan dikey ve yatay yırtık bulunmaktadır. Mekanın genelinin hakim olduğu loş aydınlatmayı, duvardaki yırtıklardan sızan doğal ışık kırmaktadır. Kilisenin mekan tasarımında insan ile ışığın arasındaki ilişkiyi etkileyecek bir unsur

konulmamıştır. Bu sebeple Kilisenin iç mekanı da oldukça sade bir biçimde tasarlanmıştır. Tadao Ando, dikkat çekici yapısı olan Işık Kilisesi hakkındaki şu sözleri söylemiştir.

“Eşya ve mallarla tıka basa doldurulmuş bir çağda asgari bütçeyle ne derecede zengin bir mekanın yaratılabileceğini görmek istiyorum. Masrafı düşük tutmak için zemin kaplaması olarak yapı iskeletinde kullanılan ahşabı kullandım. Pencereleri de asgariye indirdim. Işık, arka plandaki koyu karanlık üzerine düştüğünde muhteşem oluyor. Doğal öğeleri ışıkla sınırladım. Çünkü doğayı en son sınırına kadar soyutlamak ve aynı zamanda mimariyi arıtmak istedim.” (Tanyeli, 2000: 50-51).

Şekil 37 Tadao Ando, Işık Kilisesi Planı, Japonya, Osaka, 1987-89

Şekil 38 Işık kilisesi iç mekan, Osaka, Japonya, 1987–1989

Tadao Ando'nun tasarımlarında ışığın kullanımı büyük önem taşımaktadır. Ando'ya göre ışık ile ilgili olarak şu sözleri söylemiştir.

“Mimarlıkta mekan oluşturmak, basitçe, ışığın kuvvetini yoğunlaştırmak ve arındırmaktır” (Ando, 1996).

Ando, sade geometrik formları, minimalist bir yaklaşım ile kurgulayarak, Japon Geleneksel mimarisi ile Batı mimarlığı arasında bir tarz ortaya çıkartmıştır. Tadao Ando'nun bu özgün mimarlık anlayışını, malzeme, sade geometri ve doğa olmak üzere üç temel unsur şekillendirmektedir. Mimar Abdi Güzer'e göre bu üç unsurun yanına ışık ögesi de eklenebilmektedir. (Güzer, 2000)

Tadao Ando'nun ünlü eserlerinden bir diğeri Paris'te bulunan Meditasyon Merkezi yapısıdır. 1994-1995 yılları arasında inşa edilen bu yapıda, Ando, mekan boyutunu da minimal tutmuştur. 33 metrekare olan bu tek kattan oluşan silindir forma sahip brüt betondan yapılan sahip bir yapıdır. Yapının yüksekliği ise 6.5 metredir. 1945'teki atom bombası saldırısı sonucunda hayatını kaybeden insanların adına, barışı temsil etmesi amacıyla yapılmıştır.

Şekil 39 Meditasyon mekanı, Tadao Ando, Paris, Fransa 1994–1995

Tadao Ando, mekanın özünden öteye gidecek, mekanın asıl vasfından başka yöne çevirebilecek olan unsurlara tasarımlarında yer vermemiştir. Eserlerinde betonun çıplak halini, ışık ile gölgenin kontrastı ve basit geometrik yalın formlar kullanmıştır. Eserlerinde kullandığı doluluk-boşluk ilişkisiyle mekanlarda mistik bir boşluk hissi yakalamıştır. Bu boşluk hissiyle ortaya çıkan yokluk ve sadelik ile tüketici toplumun etkisiyle bozulmamış yalın Modern biçimler ortaya çıkarmıştır. (Atılğan, 2000)

1949 İngiltere doğumlu John Pawson, minimalist estetiği ile tanınan tasarımcı ve mimardır. Modern mimarlığa olan ilgisi ile uluslararası alanda tanınmaktadır. Eserlerinde kişisel estetik anlayışı ve stillerin ötesinde, malzeme, ışık ve mekan olgusuyla ilgilenmiştir.

Mimarlığa olan bakış açısı, 1996 yılında çıkardığı "Minimum" kitabıyla anlatmıştır. Mimarlık anlayışı tarihsel açıdan örneklerle açıklayarak, mimarlık üzerinde ışık, kütle ve strüktürün etkisini, mekan tasarımında düzen ve törenselliği, iç ve dış mekanlar arasındaki uyum ve bütünleşmeyi incelemiştir. Boşluğun varlığı prensibini ile, sanat ve tasarımın kesiştiği yerdeki sade ve dikkat çekiciliği vurgulamıştır. Pawson'un tasarım anlayışı, düzen, törensellik, tekrar, kapsama, ışık, kütle, hacim ve öz kavramıdır. (Pawson, 1996)

John Pawson minimalist bir tasarım anlayışını belirlemiş, mekanda yer alan fazlalıklardan arınmak amacıyla indirgemeci bir yol izlemiştir. Mekanda yer alan fazlalık olarak nitelendirdiği unsurlardan kurtularak, mekanın özü olan boşluğu ortaya çıkartmıştır. Pawson'un ana amacı, kullandığı malzemeler ve detaylarla, yalın yüzeylerin algı gücünü yükselterek, mekânsal boşluğu göz önüne çıkartmaktır. John Pawson, belli öğelerin azatılması ve elenmesiyle mekânsal boşluk algısına varılabileceğini söylemektedir. Böylece mekanın kendisi görülebilmektedir. Mekanın sahip olduğu boşluk ve yalınlık, bir eksiklik değildir. Mekanda boşluk algısının hissedilebilmesi için mekanda yer alan obje ve öğeler azaltılmalı, mekanın duvarlarında ise ışığın yayılabileceği yalın yüzeyler kullanılmalıdır. (Irmak, 2002, s.62)

New York'ta bulunan Calvin Klein markasına ait mağaza tasarımı, John Pawson'un en önemli eserlerindedir. Bu tasarımı bazı kesimlerce beğenilmemiştir. Calvin Klein mağazasını tasarlarken, sanat galerisinde ilham almıştır. Bu mağaza tasarımında, Calvin Klein ürünleri, mağaza içerisinde satış objesi olmak yerine, bir sanat galerisindeki sanat eserleri gibi sergilenmektedir. Pawson'un tasarımda kullandığı en baskın öge ışık olmuştur.

Şekil 40 Calvin Klein mağazası, John Pawson, Newyork, 1993-1995

Mağazanın dış cephesine herhangi bir müdahale yapılmamış, yapının cephesine dokunulmamıştır. Yalnızca binanın pencerelerinin yerine çerçevesiz cam paneller eklenmiştir. Cephede mevcut olan duvara yapışık sütunların arasına, zeminden mağazanın tavanına katına kadar yerleştirilen cam paneller, cephenin tümünü bir vitrine dönüştürmüştür. John Pawson izlediği bu uygulamanın sebebinin, mağazanın dış cephesinde istediği yalınlık etkisini yakalamak olduğunu söylemiştir. Yalın görünüm detay ve malzeme kullanımında indirgemeci tavır ile azaltma yoluna giderek sağladığını söylemiştir. (Cerver, 1997).

Şekil 41 Calvin Klein mağaza cephesi, John Pawson, Newyork, 1993-1995

İtalyan tasarımcı ve mimar Claudio Silvestrin, minimalist mimar olarak adlandırılan bir diğer isimdir. Silvestrin'e göre, mimarlıkta en önemli nokta, tarafsız ve nötr bir mekan oluşturabilme idealidir. Claudio Silvestrin, eserlerini, kusursuz bir şekilde, süsleme ve bezeme kullanılmadan detaylandırılmış ve tamamlanmış algısı oluşturacak şekilde tasarlamıştır. Silvestrin tasarım anlayışı, sade ve arınmış mekanlar oluşturmak, kişisel tarzların ötesinde imzasız ve zamansız tasarımlar yapmak, doğal ışığın önemli bir öge olduğu ve mekânsal boşluğun algılanabildiği tasarımlar meydana getirmektir. (Irmak, 2002).

Şekil 42 Claudio Silvestrin, Giorgio Armani Mağazası, Seoul, 2001

Cladio Silvestrin'in mimarlık anlayışını, simple, Türkçe ismiyle basitlik kavramı oluşturmaktadır. Mimarlıkta ulaşılabilecek son nokta olarak, görsel basitlik olduğunu düşünen mimar, insanın bir mekan içerisinde yer alan yalın görsel etkiyi algılayabilmesinin, tasarımın başarı olarak görmektedir. Silvestrin, eserlerinin kendi kişisel tarzından öteye geçerek, eserde, tasarımcısı hakkında bilgi bulunmaması istemektedir. Silvestrin'in ideali, egosuz, zamansız ve imzasız bir mimarlık yaratmak olmuştur.

Şekil 43 Claudio Silvestrin, Barker Mill Apartment, İngiltere, Londra, 1993

Thames Nehri'nin güney kıyısında yer alan Barker Mill Apartman'ı, 250 metrekarelik bir dairenin dönüştürülme projesidir. Dairede bulunan mobilya, aksesuar ve demirbaş eşyalar tek seferlik tasarımlardan oluşmaktadır. Dairedeki hissedilen boşluk algısı, masif ve taş levha malzemelerle sağlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜKETİM KAVRAMI

2.1. TÜKETİMİN TANIMI VE KURAMSAL ANLAMDA TÜKETİM

Tüketim kelimesi sözlük anlamı olarak incelendiğinde, Türk Dil Kurumuna göre “ tüketme işi, üretilen veya yapılan şeylerin kullanılıp harcanması, yoğaltım, istihlak, üretim karşıtı” biçiminde tanımlandığı görölmektedir. (TDK)

İnsanın varlığının başlanmasıyla beraber, birey temel olarak yeme, içme ile barınma gibi gereksinimleri karşılama mücadelesi içine girmiştir. İnsan yaşamak için doğa ile içe içe olarak üretim ile tüketim döngüsü gerçekleştirmiştir. Önceleri tarım ve hayvancılık ile bireyin yaşamak için tek başına ilerlemesi gereken bir süreç olan tüketim döngüsü, sonraları artan nüfus ile toplumsallaşarak üretimin artmasına neden olmuştur. Topluluğun artışıyla beraber gelen üretim ihtiyacı, göçebe yaşam biçimine sahip olan topluluklar için yerleşik düzene geçme zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Zamanla çoğalan ihtiyaçlar, üretimin gerekliliğini arttırmış, üretimin fazlaşması ise kişilerin birbirine duyduğu ihtiyaçların artışına sebep olmuştur.

İbn Haldun’unda ifade ettiği gibi, kentlerin oluşumuna sebep olan etkenlerden biri olarak üretilen ve tüketilen ürünlerin artması durumu söylenebilir. Gereksinimlerin artması neticesinde üretim sektörü hızlanmıştır. Hızlanan üretim tüketimin de artışına zemin hazırlamıştır. (Dağ, 2020)

İnsanlık ile iç içe bir kavram olan tüketim, çeşitli pek çok oluşum ile meydana gelmiştir. İnsanın yaşamı içerisinde birçok alanı kapsayan tüketim kavramı bir yaşam pratiği halini almıştır. Çeşitli ihtiyaçları karşılayan tüketim olgusu, bu yönüyle de psikoloji ve sosyoloji gibi farklı disiplinler için de araştırma konusu olmuştur.

Üretim ve tüketim döngüsü, kişilerin bu döngüden etkilenme süreçleri ve şehir ile köy yaşantısının başlama noktaları gibi konular ile ilgili pek çok incelemelere ve yorumlara kaynaklarda sıklıkla rastlanmaktadır. Buna rağmen tam bir tanımlı yapmanın zor olduğu tüketim olgusunun, yapılan araştırmaların ışığında, 19. yüzyılın ikinci yarısı sırasında hız kazanmış bir kavram olduğu söylenebilir. Önceleri tarıma dayalı bir yaşam biçimine sahip olan kitleler, üretim ve tüketim döngüsünü kendi içlerinde sınırlı oranlar ile yapmışlardır. Yerleşik bir düzeni benimseyen bireyler, pazar imkanını sağlamadığı için hali hazırda üretilmiş bulunan ürünleri tüketmek durumunda kalmışlardır. Zamanla üretim ve tüketim döngüsünün önemli bir hal alması neticesinde endüstrileşme meydana gelmiştir. Avrupa’da meydana gelen buluşlar Endüstri Devrimi’ni başlatmış bu sayede toplumun sahip olduğu yaşam biçimi olan tarımcılıktan fabrikalaşmaya geçiş yaşanmıştır. Bu geçişin yaşanması yeni pazar alanı oluşumuna da imkan sağlamıştır. (Yavuz, 2013: 220)

Tüketimin giderek büyümesi ve hızlanması ile şehir yaşamı içerisinde işçi gereksinimi yaşanmaya başlamıştır. Bu sebep ile köylerde yapacak işlerde azalma yaşanmıştır. Gelişen sanayileşme beraberinde köyden kente göçü getirmiştir. Büyük şehirlerdeki yaşamı cazip kılan etmenlerin başında, ulaşımın hızlanması, alışveriş merkezlerinin bulunabilirliği, sanatsal ve kültürel alanlarda sosyal faaliyetlere ulaşılabilirlik gibi konular gelmiştir. (Bocock, 1997: 25-27).

Tüketim olgusu insanın yaşadığı her yerde mevcuttur. Tüketim kavramı hayat boyu devam eden bir alışkanlık olup, günlük yaşamın büyük çoğunluğu kapsayan bir davranıştır. (Demirel, S. ve Yegen, C., 2015)

Ekonomik anlamda üreten veya üretmeyen kesimden olsun fark etmeksizin her bireye hitap eden tüketim kavramı, sosyal ve kültürel alanı da kapsamaktadır. Ayrıca tüketimin kişilerin yaşantısında boş zamanı dolduran bir aktivite olarak da ortaya çıktığı söylenebilmektedir. (Chaney, 1999:25)

Günümüz toplumunda tüketim ihtiyacı, yaşamın bir parçası haline almıştır. En basit biçimde, günlük yaşamda ihtiyaçların karşılanması olarak tanımlanabilecek olan tüketim kavramı, zaman içerisinde pek çok farklı etkenden etkilenerek gelişmiş

ve evrilmiştir. İnsan yaşamının sürdürebilmesi amacıyla gereksinim duyduğu ihtiyaçların giderilmesi için tüketime gerek duyulmaktadır.

Abraham Maslow 1943 yılında insanın yaşamı için gerekli olan ihtiyaçları hiyerarşik biçimde sınıflandırmıştır. Maslow'un ihtiyaçlar piramidinin en alt basamağında yeme, içme, uyku gibi insan hayatının temel fizyolojik ihtiyaçları yer almaktadır. Bedensel gereksinimlerin karşılandığı en alt seviyeden sonra ise ikinci seviye gereksinimlerden olan güvenlik ihtiyacı gelmektedir. Piramidin üçüncü basamağında sevgi, ait olma hissi gibi ruhsal ihtiyaçlar yer almaktadır. Bir üst basamağa geçildiğinde bireyin saygınlık ihtiyacının bulunduğu görülmektedir. Piramidin en üst seviyesinde ise insanın kendini gerçekleştirme, kendi olma ihtiyacı bulunmaktadır. (Şeker, 2014)

Şekil 44 Maslow'un İhtiyaçlar Piramiti

Tüketim kavramını etkileyen faktörler çeşitli durumlarda farklılık gösteriyor olsa da Maslow'un tüketimi hiyerarşisini gösteren piramiti tüketim toplumunun oluşum etaplarını belirtmektedir. Maslow insanın ihtiyaç listesini beş seviye şeklinde sınıflandırmıştır. İlk seviye bireyin fizyolojik olarak gereksinimlerine yöneliktir. Temel ihtiyaçlar giderilmesinin ardından bir sonra seviyede yer alan gereksinimler karşılanmaya çalışılmaktadır. Yeme içme gibi temel hayatta kalma gereksinimleri giderilmeden başka ihtiyaçların karşılanması beklenemez. İkinci aşamadaki güvenlik ihtiyacının giderilmesi gelmektedir. İlk iki seviyede somut ihtiyaçlar yer alırken, temel gereksinimlerin karşılanmasının sonrasında gelen aşamanın sevgi gibi soyut

ihtiyaçların olduğu görülmektedir. Bu anlamda somut gereksinimler gibi soyut olanlarında giderilmesi önem taşımaktadır. Sevgi gereksinimden sonra saygı ihtiyacı, en son basamak olarak da kendini gerçekleştirme adımı olduğu görülmektedir. Maslow'un ihtiyaçlar listesi incelendiğinde, fiziksel ihtiyaçlarını tamamlayamayan bireyin bir sonraki adıma geçebilmesi mümkün görünmemektedir. Bu sebeple fizyolojik olarak gereksinimleri gideren insan, kültür anlamında ihtiyaçlara yönelecektir. Bu yönelim ise tüketimin temelini oluşturmaktadır. (Odabaşı, 2009: 22).

Maslow'un ihtiyaçlar piramidinin gösterdiği gibi, insan sağlıklı bir biçimde yaşamını sürdürebilmek için fizyolojik ve bedensel gereksinimlerinin giderilmesinden ihtiyaç duymaktadır. Yeme, içme, barınma ve güvenlik gibi gereksinimlerin karşılanması için tüketime ihtiyaç duyulmaktadır. Tüketim bedensel ihtiyacın yanı sıra ruhsal ve psikolojik ihtiyaçların giderilmesi için de gereklidir. Bu sebeple tüketim zaman içerisinde bireyin ait olma, kendi karakterini ve kimliğini oluşturma veya saygı görme gereksinimlerinin de giderilmesi için bir anlatım biçimi olmuştur. Birey tüm bu ihtiyaçların giderilmesini tüketim ile sağlamaktadır. Bireyler kimlik oluşturma ve saygınlık görme gibi gereksinimlerini tüketim yolu ile gidermeye başlamaktadır. Böylelikle toplum içerisinde insan gerek kendi gerekse diğer insanların değerini tüketim ile ilişkilendirmiştir. Tüketim alışkanlığı toplumu etkileyerek kitlesel bir hal almıştır. Toplum içerisinde geniş kitleleri etkileyen bu durum tüketim alışkanlığı oluşmasını sağlayarak, aşırı tüketime sebebiyet vermiştir. Aşırı tüketimin giderek büyümesi, tüketim karşıtı fikirlerin de oluşmasını beraberinde getirmiştir. Aşırı tüketimin sebep olduğu pek çok olumsuz duruma karşılık, tüketim karşıtı duruş bireyler tarafından benimsenmeye başlamıştır. Tüketim karşıtlığı kitleleri etkilemeye başlayarak zaman içerisinde büyüme göstermiş ve popüler bir hal almıştır. Tüketim karşıtı söylemi, tüketime karşı duran, tüketmemeyi seçen bir anlamı çağırırsa da, tüketim karşıtları, tüketime tamamen karşı değildir. (Chatzidakis ve Lee, 2013: s.194)

2.2. TÜKETİMİN BENİMSENMESİ, TÜKETİM TOPLUMU VE KÜLTÜRÜ

İnsan yaşamak için tüketmek zorundadır. Tüketim gerçekleşmeden bir insanın hayatta kalabilmesi beklenemez. Tüketim kavramı, kişilerin gereksinimlerini gidermek amacıyla kullandığı mal ve hizmetlerin tümüdür. Bireyler fizyolojik ihtiyaçları karşılamak amacıyla tüketmektedir. Fakat tüketim yalnızca bedensel ihtiyaçları karşılamamaktadır. Günümüzde tüketim aynı zamanda statü elde etmek, arzu ve istekleri karşılamak, kimlik oluşturmak gibi farklı sosyolojik ihtiyaçları da gidermektedir. Tüketim kavramı, toplumsal sistemin merkezinde yer almaktadır.

Tüketim fikrinin özünü ihtiyaç kavramı oluşturmaktadır. Bireyler özelinde ihtiyaç kavramı farklı şekillerde algılanmaktadır. İhtiyaç kavramını algılama biçimi kişilere göre değişiklik göstermektedir. Bu sebeple bireylere göre tüketim, başka biçimlerde tanımlanabilmektedir. Geleneksel bakış açısı ile ihtiyaç kavramı, bireyin hayatta kalabilmesi kadar tüketmesi olarak değerlendirilmektedir. Tüketimin bir kültür halini almasıyla beraber, ihtiyaç kavramının tanımında da değişiklikler yaşanmıştır. İhtiyaç kavramının tanımı, bireylerin tüketmeyi istediklerini içerisinde barındıracak biçimde genişletilmiştir. Kişiler genellikle haz duydukları şeyleri tüketme isteği içerisinde dirler. İsteklerin bir ihtiyaç malzemesi olarak nitelendirilmesi, yeni tüketim nesnelere de görülmesine zemin hazırlamıştır. Bu değişiklikler, yeni bir tüketim alışkanlığı oluşturmaktadır. Bu alışkanlığa sahip olan kitlelerle tüketim bir kültür halini almış ve tüketim toplumu ortaya çıkmıştır. Popülerleşen bu yeni tüketim durumu gelişerek, tüketim merkezli yaşam stillerini yaygınlaşmasına sebep olmuştur. (Karakaş, 2006: s.293)

Tüketmenin giderek popülerleşmesiyle yayılarak bir kültür halini alan tüketim kavramı kitlelerce benimsenerek tüketim toplumunu oluşturmuştur. Tüketim toplumu kavramı, aşırı tüketimin toplumsal anlamdan günlük yaşam içerisindeki etkisinin arttığı toplumları ifade etmektedir. Bu toplumun içerisinde bulunan bireyler kimliklerini tükettiği materyal ile tanımlamakta ve boş zamanlarının çoğunu tüketerek geçirmektedir. (Ritzer, 2011: s.254)

“Tüketici davranışlar, belirli ürün veya hizmetlerin sahip olunacağı, kim üzerinden, ne şekilde, nerede vs. sahip olunacağına ilişkin bireylerin kararına bağlı süreçtir.” (Bozkurt 2006: 88).

“Bütün toplumlar her zaman zorunlu harcamalar ötesinde har vurup harman savurmuş, harcamış ve tüketmiştir, çünkü toplum gibi birey de sadece var olmadığını, ama yaşadığını aşırı, gereğinden fazla bir tüketimde hisseder.” (Baudrillard, 2010: s.41)

Baudrillard’ın düşünceleri ışığında, tüketim olgusunun ihtiyaç karşılamaktan öte bir kavram olduğu anlaşılmaktadır. Tüketim kavramı temel gereksinimlerin giderilmesinden fazlası olarak nitelendirilebilmektedir. Kişi bedensel ihtiyaçlarının yanında ruhsal veya psikolojik gibi çeşitli ihtiyaçlarını da gidermek durumundadır. Bu nedenle birey her zaman için tüketme eğilimi içerisinde bulunmaktadır. Birey, temel gereksinimler, isteklerin giderilmesi, statü elde edilmesi gibi pek çok çeşitte ihtiyacın giderilmesi sağlayabilmek için aşırı tüketime yönelebilmektedir. İhtiyaçların giderilmesi veya isteklerin alınması halinde insan anlık mutluluk ve rahatlama hissedebilmektedirler. Bu sebep ile de tüketim bir alışkanlık haline gelmektedir. Tüketimin alışkanlık haline gelmesiyle oluşan tüketim toplumunda, aşırı tüketime olan ilginin fazla olduğu görülmektedir.

Bireyler yaşam içerisinde bedensel ve fiziksel gibi doğal ihtiyaçlarını karşılamak durumundadırlar. Tüketim toplumu kişilerin temel ve doğal olan ihtiyaçlarının yanı sıra yapay olan ihtiyaçların da doğmasına sebebiyet verebilir. Tüketim toplumunun içerisinde bulunan bu yapay ihtiyaçları gidermek için bireyler, günlük hayat içerisinde bir mücadele halinde olabilmektedir. İçerisinde yaşanan ekonomik sistemin devam edebilmesi için üretim ve tüketim döngüsünün sağlanması gerekmektedir. Ekonomik sistem içerisinde bu döngünün devam edebilmesi tüketime bağlı bir kavramdır. Bu sebeple tüketim toplumunda yaşayan bireyler sürekli olarak tüketime yönlendirilmekte, tüketim devamlı olarak teşvik edilmektedir. Tüketime olan bu eğilim beraberinde aşırı tüketim davranışı getirmektedir. Aşırı tüketim kavramı, bireyin yaşantısının gerektirdiğinden daha fazla nesneye sahip olma durumu olarak tanımlanabilmektedir. (Dopierala, 2017: ss.68-69).

Amerikan toplumunun bir alışkanlığı olan aşırı tüketim olgusu, 20. yüzyılın ikinci yarısı itibari ile küresel çapta etkisini göstermeye başlamıştır. Amerika’da yaşayan bireylerin sahip olduğu fazla tüketim davranışı, diğer toplumları etkilemiştir. (Ritzer, 2011: ss.252-253).

Tüketim olgusu, batılı toplumlarda yaşayan insanlarla birlikte diğer toplumlardaki kitleleri de etkileyerek, milyonlarca insanın gündelik hayatında, günlük yaşam pratiklerinde kapitalizmi meşrulaştırmıştır. Bu sebeple tüketimcilik davranışı güçlü bir kapitalizm ideolojisi halini almıştır. (Bocock, 1997, s.120)

Kapitalist bir düzene sahip olan toplumlarda görülmeye başlayan tüketimin fazlaşması durumu ve beraberinde getirdiği sonuçlar, küreselleşerek kitlelere yayılmış ve dünya çapında kendini göstermeye başlamıştır. Global anlamda yaygın hale gelen aşırı tüketimin pek çok olumsuzluğu da sebebiyet verdiği bilinmektedir. Doğal dengeyi tahrip ederek, çevresel kirlilik, iklim krizi ve küresel ısınma gibi ciddi sorunların oluşmasına sebep olan durumların başında aşırı tüketim davranışı gelmektedir. Tüketimin fazlaşması aynı zamanda doğal kaynakların hızlı bir biçimde yok olmasına da neden olmaktadır. Bu ve benzeri problemler doğal hayat ve ekolojik denge için ciddi anlamda tehlike oluşturmaktadır. İnsanın rahat biçimde yaşam sürme arzusu için aşırı tüketim hareketi içerisinde bulunması, bu gibi çevresel felaketleri de beraberinde getirmiştir. (Iwata, 2006: s.557).

Tüketim halinde bulunabilmek için öncelikle üretmek gerekmektedir. Aşırı tüketimin sağlanabilmesi, aşırı üretime bağlıdır. Tüketim kavramını ortaya çıkaran üretim faaliyeti, yoğun ve ciddi biçimde kaynak kullanımına yol açmaktadır. Sınırsız ve kontrolsüz kaynak kullanımı beraberinde büyük boyutlarda atık sorununu da getirmektedir. Atık oluşumunun, çevre kirliliği gibi pek çok soruna yol açtığı bilinmektedir. Gelişmiş ve modern toplumlarda yaşayan bireyler için aşırı tüketim alışkanlığı materyalist bir bakış açısına da sebebiyet vermektedir. (Richins ve Dawson, 1992: s.304)

“Her yeri saran, “çığırından çıkmış” sık ve karanlık ormanında kendine ite kaka yol bulup kamunun dikkatini üzerinde toplamak için, mal, hizmet ve imajlar

arzu uyandırmalı ve bunu yapabilmek için muhtemel tüketicilerini ayartmalı ve rakiplerini püskürtmelidir. Ancak bir kere bu işi başarır başarmaz, küresel kar ve hep daha büyük kar peşindeki süreksiz avı durmasın diye, çabucak öteki arzu nesnelere yer açmalıdır. Günümüz endüstrisi cezpt etme ve ayartma üretimine ayarlanmıştır. ‘‘ (Bauman, 1999: s. 91)

Bauman’ın görüşünden yola çıkılarak toplumun, tüketim toplumu haline geldiği söylenebilmektedir. Bauman’a göre tüketim sürekli olarak teşvik edilmektedir. Bireyler, cazip fikirlerle daha fazla tüketim hali içerisinde bulunma arzusuna yöneltilmektedir. Tüketim kavramı, üreticiler için de rant oluşturmakta bu sebeple üreticiler arasında rekabet oluşturarak daha fazla üretim yapılmaktadır.

‘‘Nasıl atalarımız arasından filozoflar, şairler ve ahlak hocaları insanın yaşamak için mi çalıştığı yoksa çalışmak için mi yaşadığı sorusu üzerine kafa patlatmışlarsa, bugünlerde üzerinde en sık kafa patlatıldığını duyduğumuz ikilem insanın yaşamak için mi tükettiği yoksa tüketebilmek için mi yaşadığı sorusudur. Yani, biz hala tüketmekten ayrı olarak yaşamaktan söz edebiliyor muyuz ve buna ihtiyaç duyuyor muyuz?’’ (Bauman, 1999: s. 93)

Tüketimin insan yaşamında çok büyük bir yeri kapladığı söylenebilmektedir. Bireylerin gündelik hayatı içerisinde tüketim bir yaşamsal pratik halini almıştır. Bauman’a göre tüketim kavramı, tüketiciler için her ne kadar bir alışkanlık halini almış olsa da bu alışkanlık uzun soluklu olmamaktadır. Bu sebeple piyasa, devamlı olarak tüketmek isteyen kitlelere ihtiyaç duymaktadır. Farklı fikirler ve materyallerle tüketicilerin ilgisi çekilmeli ve tüketmeye devam ettirilmeleri gerekmektedir. Yeni, cazip ürünler, tüketime olan merak ve arzuyu sürekli kılmaktadır. (Senemoğlu, 2017)

Bireyler tüketim faaliyeti içerisinde bulunurken, satın aldıkları nesnelere veya hizmetler doğrultusunda bir kimlik ya da statü de satın alabilmektedirler. Fakat bazen de alınan ürünler birey farkında olmadan, kişinin kimliği hakkında bilgi vermektedir. Bireyler alışveriş neticesinde satın aldıkları ürünü kullanırken isteklerini ya da arzularını belirtmiş olmaktadır. Bu sayede tüketim aynı zamanda, bir çeşit iletişim şekli halini alabilmektedir. Bu sebeple tüketilen objelerin sembolik bir anlatımı

bulunmaktadır. Tüketim nesnelerin sahip olduğu bu anlatım biçimi, uzatılmış benlik veya sembolik benlik tanımlama olarak değerlendirilebilir. Böylelikle tüketim nesnelere, tüketicilerin sahip olduğu özellikler ya da sahip olmak istediği özellikler hakkında bilgi vermektedirler. Bu anlamda tüketilen nesnelerin, kişinin kim olduğunu belirlediği söylenebilmektedir. Tüketimle elde edilen ürünler ya da hizmetler aracılığı ile kişiler sembolik anlamda, kim olduklarını göstermektedirler. (Belk, 1988)

Bu sebeple bireyler tüketim faaliyeti içinde bulundukça daha fazla tüketim gösterebilmektedirler. Tüketim bir alışkanlık haline alarak, günlük yaşam pratiğinin önemli ve büyük bir parçası haline gelmektedir. Tüketim, daha fazla tüketimi beraberinde getirerek bir alışkanlık olmaya başlamaktadır. Bu durum da aşırı tüketimin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Tüketim kültürü içerisinde tüketim kavramı sonu gelmeyecek bir olgudur. Tüketim doyuma ulaşmayacak bir kavram haline almıştır. Bu durumun sebebi olarak tüketim mantığının bir gereksinime karşılık gelmesinin yanında, bir arzuyu da temsil etmesinden kaynaklandığı söylenebilir. İnsanın, yaşadığı süre boyunca temel ihtiyaçları gibi arzu ve isteklerinin bir sonunun gelmesi beklenemez. Kişinin istekleri pek çok durumdan etkilenerek gelişmekte ve çeşitlenmektedir. Bu nedenle tüketim kavramının da arzu ve isteklere göre gelişmekte olan bir kavram olmasından dolayı tüketim hareketinin sona erecek bir faaliyet olamayacağı söylenebilir. (Baudrillard, 1968)

2.3. TÜKETİMİN YAŞANTIYA VE YAŞAM STİLİNE ETKİSİ

Baudrillard'a göre tüketim bir postmodern kültürdür. Baudrillard, postmodern zamanda, materyallerin yoğun bir biçimde değer kazandığını ve bu sebep ile tüketim kavramındaki ana gayenin ürünlerin fayda sağlamasından ziyade gösterenlerinin esas alındığı bir olgu olduğu söylemektedir. (Featherstone, 2013:154).

Tüketim olgusu toplum tarafından bir anda benimsenen bir kavram olmamıştır. Bu kavramın toplum tarafından kabul edilmesi için alt yapı hazırlanmıştır. Tüketimin bir kültür halini alabilmesinin nedenlerinin arasında, köyden şehre göçün getirdiği yaşam tarzındaki farklılığın yer aldığı söylenebilir. Bu yaşam tarzındaki değişim bireylerde yeni ortamlarda kabul görme isteğini de beraberinde getirmiştir. Bunun yanı sıra reklam sektörü ile moda da kişiler üzerinde etki oluşturmuştur. Bu ve benzeri sebeplerin, tüketim olgusunun bir kültür halini almasına neden olduğu söylenebilir. Kişilerin tüketim ürünlerine atfettiği değerler sonucunda alışveriş, ihtiyacı karşılamanın ötesine geçerek ve bir yaşam tarzı halini almıştır.

Tüketim kültürü bir zaman sonra kişilerde alışverişten fazlasını ifade etmeye başlayarak bireylerde farklı hislere karşılık gelmiştir. Ürünlere verilen değerler bir süre sonra kişiler için bir yaşam stili halini almıştır. Bireyler kendilerini alışveriş sonucunda edindikleri ürünler ile tanıtmaya çalışmaktadır. Tüketim kültürü yaşamın her yönünde etki gösteren bir kavram olduğundan bireylerin zihinlerine çeşitli pek çok açıdan tesir etmekte ve yeni düşüncelerin oluşmasını sağlamaktadır. Böylelikle tüketim anlık ve geçici olmaktan uzak, sürekli gelişen, bireyin tüm yaşantısını içine alan bir kavram olmuştur. Zaman içerisinde tüketimin, gereksinimleri gidermenin ötesine geçerek bir gösteri biçimi almış olması ve böylelikle toplumu etkisi altına alarak kitleler üzerinde çeşitli biçimlerde gösterilmek istenmesi, tüketimin kültür haline gelerek bir yaşam tarzı meydana getirdiği söylenebilmektedir. Tüketim kültürünün getirdiği gösteri durumu yaşamın içinde tüm alanlarda görülebilmektedir. İnsana dair bir kültür olduğundan tüketim, giyimden, ev dekorasyonuna kadar her alanda karşılaşılan bir kavramdır. (Featherstone, 2013: 155)

Odabaşı tüketim kavramını aşamalara ayırarak açıklamıştır. Öncelikle, tüketim kültürü içerisinde üretilen ürünlerin tümü kişiler için anlam ifade eden ürünlerdir. Kişilerin üretilen bu nesnelere yükledikleri değerler sonucunda tüketim süreklilik gösterebilir, tüketimin devamlılığı sağlanabilir. Böylelikle nesnelere önem kazanmaktadır. İkinci aşamaya gelindiğinde ise, gelişen teknoloji, bireyler tarafından, üretim sektörüne karşı beklentileri de arttırmaktadır. Bireyler bir ürünü edindikten, sonra o ürünün bir üst modeline sahip olma duygusu içerisinde

olabilmektedirler. Örneğin en son piyasaya sürülmüş bir telefona sahip olan birey, bu telefonun bir üst modeli çıkarıldığında da o ürünü edinme isteğine sahip olabilmektedir.

Son aşamada ise tüketici alışveriş sonucu sahip olduğu nesnelere ile kendi arasında bir bağlantı kurabilecek düzeye gelmektedir. Bu aşamada farklılaşma yaşanmaya başlamaktadır. Fakat bu durum toplumsal bazda etki göstermemektedir. Toplum incelendiğinde bu üçüncü aşamaya ulaşabilen bireylerin olduğu görünse de kitlesel anlamda bu farkındalığın gerçekleşmediği açıktır. (Odabaşı, 2009: 217)

Tüketim kavramı üzerine yapılan yorumlar ışığında, ürün veya hizmetlere atfedilen değerler ve anlamlar bütünü tüketimin bir kültür haline almasına imkan tanıdığı söylenebilmektedir. Satın alınan ürünler gerek fizyolojik gerekse manevi ya da sosyal bir ihtiyaca karşılık gelerek tüketilmektedir. Artan imkanlar ve gelişen teknoloji de üretim sektörünü sürekli olarak büyütmektedir. Üretimle elde edilen ve herhangi bir gereksinimi gideren tüketim objelerine bireyler tarafından yüklenen anlam, ürünlere değer katmıştır. Değerli ve anlamlı hale gelen ürünlerin sürekli biçimde edinilmek istenmesi, tüketimin bir alışkanlık haline almasına neden olmuştur. Tüketilen ürünler, aidiyet duygusu, statü ve kimlik edinme gibi sosyal ihtiyaçları da gidererek bireyler arasında değer kazanmıştır. Bireylerin gözünde anlam kazanan ürünler, kitlesel boyutta yayılarak anlam ve değerler bütünü olan ürünlerin oluşturduğu tüketim kavramını bir kültür haline getirmiştir.

Toplum içerisinde bir kültür haline gelen tüketim kavramında, her birey kendi fikir ve isteklerine göre ürün veya hizmet satın alabilmektedir. Tüketilen nesnelere kişilerin kimliğini belirlemesi üzerine olan etkisi sebebiyle tüketim toplumunda her kişiye özel ürünler veya hizmetler bulunabilmektedir. Kişi sahip olduğu fikirler ışığında, istediği nesnelere alışveriş ile satın alabildiği gibi, edinmek istediği kimlik, statü ya da aidiyete de tüketimin sayesinde sahip olabilmektedir. Bu açıdan tüketimin insan yaşantısı üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğu söylenebilmektedir. Tüketim kültürü kişinin yaşam tarzını belirleyebilmektedir. Ürünlere atfedilen değerler sonucunda, tüketim kültürü toplumsal hayatın her alanında görülmektedir. Kişiler yaşantıları içerisinde meydana gelen değişimler sonucunda dönüşüme

uğrayabilmektedir. Tüketim bu dönüşümlere uygun biçimde yaşayabilme imkanı tanımaktadır. İnsan, yaşadığı süre içerisinde belirli aşamalardan geçmektedir. Bu aşamalar yeni yaşam stillerini de beraberinde getirmektedir. Kişi geçtiği aşamalar neticesinde içerisinde bulunduğu yeni yaşam stiline uygun ürünleri tüketim ile elde edebilmektedir. Böylelikle yeni yaşam stilleri kitlesel olarak genişleyip toplumu da etkilemektedir.

2.4. SOSYAL MEDYANIN TÜKETİM DAVRANIŞLARI ÜZERİNE ETKİSİ

İletişim teknolojileri günden güne ilgi gören bir olgu haline gelmiştir. İnsan yaşantısının büyük bir çoğunluğunu kaplayan iletişim araçlarının tümü için sosyal medya kavramını kullanmak mümkündür. Sosyal medya kişinin kendisini rahatça ifade edebileceği platformlardır. Bu platformlardaki kullanıcılar birbirleri ile kolayca iletişim kurabilmekte, haber, bilgi, görsel veya işitsel öğeleri birbirleri ile paylaşabilmektedirler. Kişi çeşitli ihtiyaçları sosyal medya uygulamaları aracılığı ile karşılamaktadır. Bu durum sosyal medya pazarlaması kavramını geliştirmiştir. Sosyal medya uygulamaları satın alma işlemini kolay ve hızlıca gerçekleştirmeye yaramaktadır. (Ceyhan, 2017)

Gelişen teknoloji sayesinde, günümüz yaşamın kendine önemli bir yer bulan ve hızla büyüyen sosyal medya kavramı, insanlar arasındaki iletişimi sağlayan güçlü bir araç haline gelmiştir. Çeşitli kişiler açısından pek çok farklı biçimde tanımlanan sosyal medya, Eröz ve Doğdubay tarafından şu şekilde açıklanmıştır:

‘‘Bireylerin kitleler halinde bulunduğu, düşüncelerini resim, video veya salt yazı ile paylaştıkları, bir anda birçok kişiye ulaşabilen paylaşım platformudur.’’ (Eröz, Doğdubay,(2012: 135)

Dünyanın herhangi bir yerine, istenilen zamanda ulaşılabilme, iletişim kurabilme imkanı sağlayan sosyal medya, evrenselliğe sahip bir kavramdır. Zaman içerisinde gelişerek farklı isimler ve farklı platformlarla insanlar arası mesafeleri kısaltmış ve kişiler arasında iletişim ve haberleşme ihtiyacını karşılayan bir yaşam

pratiği haline gelmiştir. Instagram, Facebook, Whatsapp ve Twitter gibi sosyal medya platformları kişiler arası iletişimi sağlamıştır. Yalnızca sesli, yazılı, görsel anlamda paylaşımların yanında yer, konum bildirimleri gibi farklı çeşitler ile de bireyler arasındaki etkileşimi sağlamıştır. Sosyal medya sayesinde mesafeler kısalmış, iletişim, haber ve bilgi, her an her yerden ulaşılabilir bir duruma gelmiştir

Sosyal medya platformları bireylerin yaşamlarından bazı parçaları diğer bireyler ile paylaştıkları hesaplardır. Bu doğrultuda sosyal medya hesapları kişileri tanımlayan platformlar olduğu söylenebilir. Sosyal medya aracılığıyla birey, yaşantısı içerisinde istediği anları paylaşarak kendini ifade edebilmektedir. Bu tür platformlar bireylere çeşitli bilgileri, görselleri, haberleri paylaşma imkanı sunmaktadır. Kişiler sosyal medya hesaplarında kendi profillerini istedikleri biçimde oluşturabilmektedir. Bu profillerde paylaşılanların tümü, profil sahibi hakkında bilgi içermektedir. Birey, sosyal medyadaki oluşturduğu profilde, sahip olduğu kişilik özelliklerinden, eğitim düzeyi, hayat görüşü, istek ve arzularına kadar pek çok bilgiyi takipçileri ile paylaşmaktadır. Bu doğrultuda kişi, kimlik oluşturmak ya da sahip olduğu karakteri paylaşmak adına çeşitli yollar ile sosyal medyayı kullanmakta olduğu söylenebilir.

Sosyal medyanın hızla gelişmesi ve büyümesiyle küreselleşen yeni bir dünya düzeni oluşmuştur. Sosyal medyanın hayatın içerisine bu denli hakim oluşu, kişiler üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Bu doğrultu da tüketim kavramı, sosyal medya ile büyümüş ve kitlelere hızlı bir biçimde yayılmıştır. Sosyal medya aracılığıyla tüketim nesnelere belirlenmiş ve bireylere sunulmuştur. Televizyon, gazete gibi ana akım medyanın ve Instagram, Twitter veya Facebook gibi sosyal medya hesapları aracılığıyla reklam ve iş birliği yapılarak alışveriş ve tüketim kültürüne yeni bir boyut getirilmiştir. Her ilgi alanı, prensip ve yaşam stiline karşılık gelen bir tüketim alanının mevcut olduğu varsayılırsa, sosyal medya platformlarının aktif bir biçimde kullanılması, bu ilgi alanlarına yönelik olarak tüketim faaliyetlerini destekleyeceği ve teşvik edeceği söylenebilir. Sosyal medyada büyük kitlelere sahip olan kişiler ile ana akım medyada tanınan ve bilinen şahısların paylaşımları, önerileri ya da yaşam tarzları, bireyler üzerinde tüketim anlamında etki göstermektedir. Bu sebeple sosyal

medya kullanıcıları tüketime yönlendirilmektedir. Kişi, takip ettiği sosyal medya fenomeninin önerileri ve paylaşımları doğrultusunda kendi yaşam tarzında da benzer ürünlere veya hizmetlere sahip olma isteği içerisinde bulunabilir. (Dağ, 2020: 41)

Hem maddi hem de manevi anlamda gereksinimleri karşılayan tüketim kavramı, günümüzde ihtiyaç karşılamadan fazlası haline gelmiş, topluma ayak uydurabilmek adına takınılan bir davranış biçimini halini almıştır. Tüketim toplumu için tüketim, bir eğlence aracı, bir aktivite olmuştur. Bireyler kendilerini ifade edebilmek için tüketim kavramını kullanmakta, benlik tanımını tüketim faaliyeti aracılığı ile yapmaktadır. Gelişen teknoloji, tüketim davranışlarını da etkilemiştir. Marketler, alışveriş merkezleri, dükkanlar gibi klasik satın alma merkezlerinin yanında sanal gerçeklikte yer alan dijital mağazalar, daha pratik ve ulaşılabilir olduğundan, tercih edilebilir bir hale gelmiştir. Kişi, almak istediği ürünleri, sosyal medya platformları aracılığı ile geliştirilen uygulamalar üzerinden basit ve hızlı bir biçimde satın alabilmektedirler. Uygulamalar ve platformlar sayesinde alışveriş aktivitesinin bu kadar kolay yapılabilirliği oluştu, bireyde bir alışkanlık haline geldiği söylenebilir. Bu sebeple dijital tüketim, insanda doyumsuz bir noktaya gelerek aşırı tüketime yol açabilmektedir. (Ceyhan, 2017)

Dijital ortamda alışveriş, pek çok kaynak içerisinde kendisine uygun olan yerden alabilmek, en uygun fiyatlı alternatifleri görebilmek, ödeme kolaylıkları veya hızlı teslimat gibi birçok imkana sahip olduğundan, bireyler üzerinde fazlaca etkisi olan bir tüketim faaliyeti olmuştur.

Gelişen teknolojinin nimetlerinden olan mobil cihazların yaygınlaşması, bilgisayar ve internet kullanımının ulaşılabilirliği gibi etmenler beraberinde üretici firmaları da e-ticarete yönlendirmiştir. Akıllı cihazlardan kolayca kullanılabilen mobil uygulamalar, tüketici bakımından her an ulaşılabilir olduğundan, tüketimde zaman ve mekan kavramlarının ortadan kalmasına yol açarak, farklı bir boyutta alışveriş deneyimi sunmaktadır. (Karahasan, 2012: s 222- 223).

Sosyal ve ana akım medya, bireylerde sürekli yeni ihtiyaç, istek ve arzuları ortaya çıkartmaktadır. Devamlı büyüyen istek, ihtiyaç listesi, tüketimde artışı

beraberinde getirmektedir. Bireyler, sosyal medyada sergilenen nesnelere, bütçelerini aşılıyor dahi olsa almak istemektedirler. Çünkü post modern tüketim ideolojisi, kişinin mutluluğu için hep daha fazlasına sahip olması, daha çok tüketim içinde bulunması gerekliliğini vurgulamaktadır.

Tüketim kültürü içerisinde yaşayan bireyler, dijitalleşme sayesinde farkındalık kazanarak, satın alacakları ürünün, indirim, promosyon, kampanya kavramlarına hakim olmaktadır. Bu gibi pazarlama stratejileri, kişinin satın alma tercihlerine etki eden davranışlardır. (Cop & Oyan, 2010: s 98-100).

“Alışveriş bağımlılığı, takıntılı bir biçimde alışveriş yapma, alışverişini düşünme, alışveriş ile ilgili planlar kurma gibi durumları içine alan bir kavramdır. Alışveriş bağımlısı bir insan, kontrolsüzce para harcamakta ve ihtiyaç dışı alışveriş yapmaktan çekinmemektedir. Globalleşmenin etkisiyle günümüzde aşırı alışveriş yapmak, hemen hemen tüm toplumların ortak sorunu haline gelmiştir.” (Ünsalver,2011: 19).

Bireylerin tüketim davranışlarındaki değişimlerin pek çok sebebi olabilir. Bu sebeplerden biri hızla artan tüketici sayısı olduğu söylenebilir. Büyüyen tüketici kitlesi, neyi nerden alacağını bilen bilinçli tüketicilerden oluşmaktadır.

2.5. TÜKETİM KARŞITLIĞI GÖRÜŞÜNÜN ORTAYA ÇIKIŞI

Tüketim alışkanlığı, bireylerin materyallere olan bakış açısını değiştirmiştir. Bu sayede materyalist nesnelere olan değer artmıştır. Tüketimin giderek artış göstermesiyle ortaya çıkan aşırı tüketim durumunun doğaya büyük zararlar verdiği bilinmektedir. Çevreye verilen bu zararın farkında olan bireyler için tüketim karşıtı hareketler alternatif bir çözüm yolu olmuştur. Aşırı tüketimin, doğa üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak veya ortadan kaldırmak için arayış içerisinde bulunan kitleler için, Minimalizm gibi temelde az ile yetinme fikrinden doğan hareketler bir çözüm yolu olmuştur. Özünde az çoktur yaklaşımını barındıran yaşam tarzları ile

çevreye verilen zarar azaltılarak, doğa ve insan arasındaki ilişkinin tekrar kurulmaya sağlanması amaçlanmıştır.

Doğaya verilen zararlara engel olma isteği, tüketim karşıtı hareketlerin ortaya çıkmasının başında gelen sebeplerdendir. Doğal dengenin bozulmasının en temel nedenlerden biri tüketim toplumunun sebep olduğu aşırı tüketim durumu olarak görülmektedir. Tüketimin bilinçsizce özendirilmesi ve teşvik edilmesi, pek çok çevresel sorunun oluşmasına sebebiyet verilmiştir. Bireyler sağlıklı bir yaşam sürdürebilmek adına gereksinim duyduğu temel ihtiyaçlarını giderdikten sonra, aşırı tüketim alışkanlığı sebebiyle ihtiyaç duymadıkları ürünlere de yönelebilmektedir. Tüketimin sürekli olarak teşvik edilmesiyle ortaya çıkan bu alışkanlık, istek ve arzuların da gerekli ve zorunlu ihtiyaçlarımı gibi algılanmasına sebep olabilmektedir. Bireyin ihtiyaç ve isteklerinden oluşan tüketiminin giderek artması, çevreyi de büyük ölçüde tahrip etmektedir. Aşırı tüketim alışkanlığı aynı zamanda israfa da sebep olmaktadır. (Gökdayı, 1997: ss.112-119)

Aşırı tüketimin çevreye verdiği büyük zararlar tüketim karşıtı hareketlerin başlama noktası olmuştur. Tüketimin aşırılığına bağlı olarak büyüyen çevresel sorunların azaltılması için, fazla tüketimin zararlarının farkında olan bireylerce yeni yaşam tarzları ortaya konmuştur. Toplumsal bir sorun haline gelen aşırı tüketim, materyalist değerlerinde artmasına neden olmuştur. Materyalist bakış açısı beraberinde tatminsizlik duygusu beraberinde getirerek, bireylerin olumsuz yönde etkilenmesine neden olmuştur. Bu durumun karşısında olan bireylerce, Minimalizm gibi sade yaşam fikrini benimseyen sosyal hareketler ortaya çıkarılmıştır. Aşırı tüketim anlayışını doğru bulmayan bireyler, hayata anlam katma ve doğru biçimde yaşam sürdürme prensibiyle alternatif yaşam tarzları geliştirmişlerdir. (Taş, 2020)

Minimalist düşünce yapısı da, temelde tüketim karşıtı bir tutum sergilemektedir. Bir yaşam tarzı olarak da tanımlanabilen Minimalizm ve diğer tüketim karşıtı hareketlerin özünü içsel zenginlik fikri oluşturmaktadır.

Materyalist bir perspektife sahip olan tüketim kültürünün benimsenmesiyle yaygınlaşan aşırı tüketimin yol açtığı olumsuzluklar, sürdürülebilir ve sade bir hayat düzenine geçiş ihtiyacını doğurmuştur. Artan çevresel sorunlar ve tüketime olan

bağımlılık durumu daha yaşanabilir bir dünya için daha basit ve yalın bir yaşantı gereksinimini belirgin hale getirmeye başlamıştır. Bu sebeple minimalist düşünce yapısı gibi sade yaşam tarzları ve hareketleri, kendini göstermeye başlamıştır.

Sade yaşam tarzlarının ortaya çıkma nedenlerinin başında aşırı tüketimin sebep olduğu olumsuzlukların azaltılması gelmektedir. Bu sebeple tüketim karşıtlarının amacı, tüketimi tamamen bitirmek, hiçbir tüketim aktivitesinde bulunmamak değildir.

Zavestoski'ye göre tüketime karşı olan bireyler, tüketim kültürünün daha fazla tüketme yönünde yaptığı yönlendirme ve teşviklere karşı olma durumu içerisindeyler. Zavestoski, popüler kültürün tüketimin daha çok yapılması yönündeki dayatmalara karşı direnç gösteren ve bu durumdan hoşnut olmayan kitleler için tüketim karşıtı tanımını yapmaktadır. (Zavestoski, 2002: s.121)

Tüketim karşıtlığı, global anlamda ya da yerel düzeyde toplumsal ve bireysel nedenler sebebiyle tüketim faaliyetini azaltma olarak tanımlanabilmektedir. Tüketim karşıtlığı yalnızca tüketimi azaltmak değildir. Tüketim karşıtları tüketirken seçici olarak daha bilinçli biçimde tüketim hali içerisinde bulunmayı amaçlamışlardır. (Başçı, 2014: s.162)

Tüketimi tamamen durduran, hiç tüketmeyen anlamına gelmeyen tüketim karşıtlığı hareketindeki bireyler, kendi tükettikleri ürünlerde çevre dostu, sürdürülebilir ve sağlıklı olanı tercih etme eğilimi göstermektedirler. Kişiler, bilinçsiz ve fazla miktarda alışverişten kaçınmaktadırlar.

Tüketim karşıtı fikrini savunan bireyler, kişisel anlamda gelişim göstermek için maddi olmayan yollar tercih etmektedirler.

Minimalizm hareketi her ne kadar 1960'lı yıllarda ortaya çıkan bir sanat akımı olsa da günümüzde Minimalizm kavramı bireylerde, sade ve yalın ev dekorasyonu ve bir yaşam tarzı anlamına gelmektedir. Bu sebeple minimalist bir tutuma sahip olduğunu söyleyen bireyler, özellikle yaşadıkları evlerde basit ve sade bir mekan tasarımı tercih ettikleri söylenebilir.

Tüketim karşıtlığı durumu içerisinde birbirinden farklı pek çok fikir, tutum barındırmaktadır. Aşırı tüketimin yanlış bir davranış olduğu savunan bireyler, birçok farklı türde davranış, tutum ve yaşam tarzı geliştirmişlerdir.

Zavestoski için tüketim karşıtlığı hareketi içerisinde, etik olanı tüketme isteği, gönüllü olarak sade bir yaşam biçimi tercihi, ürün kullanımının reddi gibi farklı tutumları barındırmaktadır. (Zavestoski, 2002: s.122)

Tüketim toplumunda yaşayan, farkındalığa sahip kişilerin çoğalmasıyla birlikte tüketim karşıtı davranışların görülme sıklığı da artmaktadır. Bu farkındalığa sahip bireyler içinde buldukları toplumsal ve ekonomik düzeni sorgulamaya başlamaktadır. Bu durum tüketim karşıtı bireylerde, tüketime yönlendiren ve teşvik eden sisteme karşı direnç gösteren tutumların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. (Lee, Motion ve Conroy, 2009: s.170).

2.6. SADE BİR YAŞAM STİLİ OLARAK MİNİMALİZM

1960'lı yıllarda bir sanat akımı olarak ortaya çıkmış olan Minimalizm hareketi, günümüz toplumunda yaşam stilini ifade eden bir terim olarak kullanılmaktadır. Minimalizm ilk kez resim ve heykel alanında görülmeye başlamış sonrasında ise mimarlık alanında büyük bir etkiye sahip olmuştur. Sonrasında Minimalizm, bir sanat akımının ötesine geçip, yaşam stili haline almıştır. Popülerleşerek bir bu yaşam felsefesi haline gelen Minimalizm, zamanla ev dekorasyonu, mobilya ve endüstri tasarımı gibi pek çok alanda etkisi göstermiştir.

Yaşam tarzı olarak Minimalizm, tüketim anlamında sadeliği savunmaktadır. Bu sadelik anlayışı, satın alınan ürünlerin azaltılması, ihtiyaca yönelik alışverişin yapılması, ev dekorasyonu gibi alanlarda yalınlığın tercihi gibi alanlarda görülmektedir. Bir sanat hareketi olarak başlamasına rağmen Minimalizm, sonraların yaşamın her alanında karşılaşılan bir felsefe haline alarak kitleleri etkilemeyi başarmıştır.

Bir sanat akımı olarak ortaya çıkan Minimalizm, sonraları için tüketim karşıtı bir protesto olarak tanımlanabilmektedir. Minimalizmi yalnızca tüketim karşıtı bir fikir olarak sınırlandırmak doğru olmayacaktır. Tüketimi kesin olarak reddetmekten çok, aşırı tüketime karşı bir tepki olarak açıklanabilmektedir.

Minimalist fikrin özü aşırı tüketime karşı olma odağında gelişmektedir. Tüketim her ne kadar bir sanat hareketi olsa da günümüz toplumu adına tek bir tanımdan ibaret bir akım olduğundan bahsedilmez. Her birey için boyutu, derinliği farklılık gösteren, kendine has düşünce ve etki sistemine sahip olan Minimalizm: tüketim kültürünün sahip olduğu aşırı tüketim alışkanlığına tepki göstermek dışında, anlam arayan bir yaşam stili olarak da görülmektedir. Materyalist fikirden uzaklaşarak, yaşamın içinde maddi olmayan taraflara daha fazla yoğunlaşan minimalist düşünceye sahip kişilerin temel ilkesi ‘’az çoktur’’ fikridir. Minimalist fikre sahip bireyler, tüketimi bilinçli bir şekilde sınırlandırmaktadır. Minimalistler için tüketim kavramı yaşamın içerisinde tamamen çıkarılmaz fakat farkındalık içerisinde tüketilmeye çalışmaktadırlar. Bir yaşam tarzı olarak benimsenen Minimalizm başlangıçta, yaşamın içerisinde gereksiz olanı ayırt edebilme ve materyale olan bağımlılıktan uzaklaşabilme ile başlamaktadır. Bu durum için bireyin hayatındaki önceliklerini iyi belirlemesi gerekmektedir. (Dopierala, 2017: s.67-71).

Başlangıç bir sanat akımı olan fakat sonraları için bir yaşam stili halini alan Minimalizm’in deneyimlenme biçimi kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Bir hayat tarzı halini aldığı için belirli kuralları ya da ilkelerden uzak, özgün bir biçim almaktadır. Yalın bir yaşam biçimine sahip olan minimalistlerin için Minimalizm, hobilerden uzaklaşmak ya da yaşadıkları mekanların dekorsuz biçimde tasarlanmak değildir. Onlar için Minimalizm, gündelik yaşam içerisinde tükettikleri ürünleri daha titiz ve bilinçli bir şekilde seçmek anlamı taşımaktadır. Minimalistler, yaşam içerisinde gereği olmayan ürünlerden kurtulmayı amaçlamaktadır. (Palafox, 2020: ss.70-87)

Minimalist davranışlar her bireyin sosyal ve ekonomik durumuna göre yaşam tarzını etkileyerek, çeşitli biçimlerde şekillendirmektedir. Kişinin gündelik yaşamı içerisinde istek ve arzuları çerçevesinde kendine bir yol bulan minimalist hareket,

yoksun bir şekilde yaşamak anlamına gelmemektedir. Aksine bilinçli ve farkındalığa sahip seçimler yapılmaktadır. (Taş, 2020)

Yaşam stili olarak benimsenen Minimalizm’de büsbütün tüketimi bırakma anlamı çıkarılmamaktadır. Çünkü yaşamın sağlanabilmesi için tüketim gereklidir. Minimalizm’de tüketimin miktarı önemlidir. Bireylerin bilinçli ve belirli bir miktarda tüketim hali içerisinde bulunması uygun görülmektedir. Düşünmeksizin bilinçsiz biçimde yapılan alışverişlerden kaçınılmaktadır. Minimalist yaşam şeklinin üzerinde durduğu olgu tüketim ürünlerinin kontrolü bireyin elinde olmalıdır. Tüketim nesnelere kişileri yönetmemeli, bireyler satın aldıkları nesnelere üzerinde seçici ve dikkatli olmalıdır. (Dopierala, 2017: s.71)

Minimalizm’i benimseyen kimseler, tüketim hali içerisindeyken bilinçli seçimler yapmaya gayret etmektedirler. Bilinç bir tüketim halinde olabilmenin başında, ihtiyaç ile istek ve arzuların ayırdını yapabilmenin geldiği söylenebilir. Bu sebeple minimalist bireyler almaları gereken ürünün ihtiyaç mı yoksa istek mi olduğunu belirlemeli ve ona göre hareket etmelidirler. Harcamaları sınırlandırabilmek, kişinin özgür iradesine bağlıdır. (Schwartz ve ark. 2002)

Minimalizm açısından tüketim kavramı değerlendirildiğinde, temel olgunun denge konusu olduğu görülmektedir. Dengeli olabilmek Minimalizm için önemli bir unsur olmuştur. Yaşamını devam ettiren hiçbir insan için tüketimin tamamen bırakılabilmesinin söz konusu olmadığı gibi, minimalist bireyler için de tüketimden vazgeçmek, tüketime tamamen karşı olmak mümkün değildir. Minimalist bireyler tüketimi bırakmamakta, sadece tüketilen ürünler hakkında daha makul davranmakla beraber, aşırı tüketime karşı olmakta ve düşüncesizce yapılan alışverişini reddetmektedirler. Kapitalist düzen içerisinde materyallerin yönettiği kişilerden olmayı reddeden minimalistler, tüketimi nihai bir amaç değil,, bir araç olarak değerlendirmektedirler. Maddeden çok maneviyata yönelmeyi amaçlayan bu bireyler için sade, basit, huzurlu ve uyumlu bir yaşantıya sahip olmak esastır. Nesnelere esaretinden kurtulmak ve bu sayede yaşam içerisinde daha fazla tecrübe, dinginlik, özgürlük ve mutluluğa ulaşmak minimalist bireyler için bir gaye olmuştur.

İnsanları, tüketim toplumuna dönüştüren, tüketim kavramını yaşamın merkezine koyan aşırı tüketim anlayışını reddeden minimalistler, kişilerin mutluluk ve huzura ulaşmasının az tüketim ile sağlanabileceğini savunmaktadır. İnsan yaşamının niteliği, tüketim kavramı ile ilişkilendirilmemelidir. Minimalistler için tam zamanlı emek ve sonucunda ortaya çıkan azami tüketim davranışı reddedilmektedir. Gündelik tüketim davranışı ve bunun sonucunda meydana gelen meşguliyetin azaltılmasının doğru olduğunu savunan minimalistler, asıl önemli olanın hayatın gerçek değerinin sorgulanması olduğunu düşünmüşlerdir. Hayatın özünün kavranabilmesi için, gereksiz materyaller yaşamın içerisinde yer almamalıdır. Bunun gerçekleşebilmesi için, ihtiyaç duyulmayan ürünler elden çıkarılmalı, eşyaya duyulan bağımlılıktan kaçınılmalıdır. Bu aşamada önem kazanan durum, bireyin gerekli olan ile gereksiz olan nesnelere ayırabilmesi durumudur. (Dopierala, 2017: ss.69-73)

İnsan yaşamında tüketim, kaçınılmaz ve reddedilemez bir kavram olsa da tüketim sonucunda elde edilen nesnelere anlamlarının farkında olmak, ürünün ve böylece tüketimin eseri olmamak minimalistler açısından önem kazanan bir durumdur. Minimalistler mümkün oldukça tüketimden uzak durmayı amaç edinmişlerdir. İhtiyaçlar eğer şartlar el verirse, geri dönüştürme, yenileme gibi yöntemler ile elde edilmeye çalışılmaktadır.

Minimalistler her ne kadar az ile yetinme felsefesini benimsemiş bireyler olsa da, tüketim ile zevk alma durumuna da büsbütün karşı değillerdir. Bu bireyler yaşamın tadını çıkartmaya engel oluşturan fazla ve gereksiz olan eşyalardan uzaklaşmayı hedeflemişlerdir. Az eşyaya sahip olmak, aynı zamanda gündelik yaşam içerisinde temizliğe ayrılmış daha az vakit anlamına da gelmektedir. Temizliğe ayrılan daha az zamanın yanı sıra, az eşyanın sağladığı ferahlık ve boşluk karşısında düzen ve temizlik sağlanabilmesi için daha az enerji de harcandığı da söylenebilmektedir. Az ürün ve eşya, vakit ve enerjiden tasarruf sağlanmak anlamına gelmektedir. (Dopierala, 2017: s.72).

Minimalist fikri benimseyen kişiler açısından, eşya tercihi önemli bir detay haline gelmektedir. Az eşya ile yetinme sürecinde, seçilecek olan eşyalar gerekli ve işe yarayan ürünler olmalı, bununla beraber bireyin estetik anlayışını da

karşılabilmesi gerektiği söylenebilir. Tek kullanımlık, dayanıksız, kalitesiz ürünleri tercih etmemek, sürdürülebilirlik ve daha az tüketim faaliyeti içerisinde bulunabilmek adına, minimalistler için önemli bir durum haline gelmektedir. Bu sebeple bireyler dayanıklı ve kaliteli ürün seçme eğilimindedir. Gereksiz, ihtiyaç fazlası ya da kullanılmayan ürünler ise elden çıkarılmaktadır. (Dopierala, 2017: s.77).

Minimalist fikrin özünde, atık üretimini mümkün olan en az seviyeye indirebilmek, satın alınan ürünlerin israfından kaçınmak, yaşam içerisinde kaynakların özenli kullanılması gibi doğal döngüye olumlu anlamda fayda sağlayacak davranışlar barındırmaktadır. Dünya, sonsuz ve sınırsız kaynaklara sahip olmadığından, minimalist bireyler için esas amaç, bu kaynakları doğru biçimde kullanabilmektir. Bireyler kendi istek ve arzuları temelinde, tüketim kültürü içerisinde bilinçsiz ve aşırı ürün satın almakla, çok fazla kaynak kullanımına yol açmakta ve bu neden ile de doğal dengenin bozulmasına sebebiyet vermektedir. Minimalist bireylerin bu nedenlerden uzun bir zaman için kullanabilecek olan sürdürülebilir ürünleri tercih etmektedir.

Başka bir bakış açısından minimalist düşünce incelendiğinde, temelde az ile yaşama felsefesinin bireyi özgürleştirdiği fikri çıkarılabilir. Hayat içerisinde gereği bulunmayan, yaşama değer katmayan, gereksiz ve fazla eşyalardan arınmak, o eşyalar veya ürünler için yapılan harcamaları da azaltarak para tasarrufu sağlayacaktır. Çok eşyanın getirdiği temizlik ve düzen ihtiyacından, elde ki fazladan ürünleri çıkartarak kurtulabileceği bu sayede kişiye gün içerisinde fazladan zaman kazandırabileceği söylenebilir. Bu doğrultuda minimalist düşüncenin bireye, zaman, enerji, para gibi konularda pozitif anlamda katkı sağlayabildiği fikri çıkarılmaktadır. (Lloyd ve Pennington, 2020: s.121).

Özellikle büyük kentler ve metropollerde doğup büyüyen bireyler için, gündelik yaşam içerisinde tüketim kavramı büyük bir yere sahip olan, ciddi bir alışkanlık ve yaşam pratiği haline gelmiştir. Bu anlamda, Minimalizm'e yönelen kişiler için kökleşmiş ve kalıplaşmış olan yaşam tarzına karşı bir mücadele içerisinde oldukları söylenebilir. Minimalist fikir, aşırı tüketime karşısında ciddi bir direnç

gösterme fikri barındırdığında, tüketim alışkanlığına sahip olup, bu gibi eylemlerden uzaklaşmak isteyen kişiler için yapılması gereken oldukça zor davranışlar ve fikirler barındırmaktadır. Minimalizm, tüketim kültürüne sahip toplumlarda yaşayan bireyler açısından, gündelik yaşam pratikleri üzerinde büyük ve önemli değişikliklere yol açan bir yaşam stili olduğu söylenebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜKETİM VE MİNİMALİZM

3.1. TÜRKİYE'DE GÜNDELİK YAŞAM BAĞLAMINDA MİNİMALİZM KAVRAMININ KARŞILIĞI

“Türkçede “minimalizm”den ziyade “sade” kelimesi ile karşılanmasıdır. Bu, bilhassa bir Türkçeleştirme girişimi değilse, “evi çıplak” minimalistlerden olunmadığının, farklı bir mekân pratiği kurulacağına göstergesi olarak yorumlanabilir. Bir başka açıdan sade kelimesinin seçimi, son yıllarda gündemi epey meşgul etmiş, avangart mobilya ile döşenen evlerin, şatafatlı çeyizlerin, süslü sunumların ön planda olduğu “yeni gelin evlerinin” bir eleştirisi olarak da okunabilir. Nihayetinde bu hesaplarda “sade” kelimesi, gösterişsiz ama boş olmayan bir uzama ve hayata işaret etmek için kullanılır.” (Kükreler, 2021: 333)

Türkiye’de Minimalizm hareketinin başlangıcı incelendiğinden, 1990’lı yıllara kadar uzanan bir geçmişe sahip olduğu görülecektir. Bu tarihlerde Minimalizm yoğunlukla mimari alanda ortaya çıkan bir akım olmuştur. Mimari alanda özellikle iç mekan tasarımı ve dekorasyonu anlamında kendini gösteren Minimalizm, çok fazla gelişme gösterememiştir. Kendilerini minimalist olarak değerlendirmeseler de Türk mimarlar, ihtiyaca yönelik olarak bazı minimalist tasarımlar ortaya koymuşlardır. Bu minimalist eserler 2000’li yıllara doğru yapılmıştır. Türkiye’deki minimalist eserlere örnek olarak İzmir Alsancak Vapur İskelesi verilebilmektedir. (Islakoğlu, 2006: 73).

Minimalizm’in akım olarak ortaya çıkışı yurt dışında 1960’lı yıllara dayansa da, Türkiye’de o tarihlerde karşılığını bulan bir hareket olmamıştır. Bir hareket olan Minimalizm, Amerika ve Avrupa’da tüm sanat alanlarında kendini göstermiş olmasına karşın, Türkiye özelinde bir moda haline gelerek özellikle mimarlık alanında öne çıkan bir akım olmuştur. Minimalizm Türkiye için bir akım, hareket olmaktan çok moda kavramı ışığında ortaya çıkan ve son yıllarda yoğunlukla giyim, ev dekorasyonu ve iç mekan tasarımı ile yaşam stili gibi alanlarda kendini gösteren bir tarz haline gelmiştir.

Minimalizm hakkında pek çok eser ortaya konmuş, bu kaynaklar bireylere nasıl minimalist olunacağı, minimalist yaşam tarzının gereklilikleri gibi kavramları anlatmaya başlamıştır. Bu yazılı kaynaklardan biri de Joshua Fields Milburn ile Ryan Nicodemus'un kaleme aldığı 'Minimalizm Anlamlı Yaşam' adlı kitabıdır. Bir diğer kaynak ise 'Azla Mutlu Olmak Sade Yaşam Rehberi' ismine sahip olan Francine Jay'ın yazdığı eserdir. Minimalizm ve minimalist düşünce üzerine yazılan kitaplardan bir diğeri de, özellikle ev düzeni, dolap düzeni, giysi katlama teknikleri gibi konular ile sosyal medyada da oldukça popüler hale gelen ve Netflix üzerinden 'Tidying Up With Marie Kondo' isimli belgesel serisi yayınlanan Marie Kondo'nun 'Hayatı Sadeleştirmek için Derle Topla Rahatla' ve 'Hayattan Keyif Almak İçin At, Kurtul, Ferahla' kitaplarıdır. Türkiye'de ise Minimalizm hakkında yazılan esere örnek olarak Selen Baranoğlu'nun 'Basit ve Mutlu Yaşam' isimi ile kaleme aldığı kitap verilebilir. Bu eserlerin tümü Minimalizm bir sanat akımı olarak değerlendirmek ve açıklamaktan öte, Minimalizm'i ve minimalist düşünceyi kişinin yaşantısı bağlamında irdeleyen ve anlatan kaynaklar olmuştur. Bu kaynaklar bir sanat eseri veya bir sanat alanı üzerinden Minimalizm anlatılardan çok, sade, basit ve huzurlu bir yaşam sürebilmek adına bilgi verilme amacıyla kaleme alınmış kaynaklardır.

Minimalist düşünce ve Minimalizm konularındaki bu kaynaklar incelendiğinde, önceleri bir sanat akımı olarak ortaya çıkan Minimalizm'in, günümüzde bir yaşam stili haline almış olduğu sonucu çıkarılabilir. Değişime uğrayan Minimalizm kavramı, son yıllarda bir hayat görüşü ve günlük yaşam pratikleri olarak değerlendirilmeye başlandığı söylenebilir. Gündelik pratikler, yaşamın her yönünde karşılaşılan bir olgu olduğundan, bir sanat hareketi olan Minimalizm şimdilerin bir yaşam tarzı haline gelmiştir. Bu doğrultuda, Türkiye özelinde Minimalizm'in akımını, gündelik hayat içerisindeki sade yaşam pratikleri olarak değerlendirmek mümkün olacaktır.

'Türkiye'de minimalizm dendiğinde, bilhassa geleneksel yaşam tarzını benimseyen kişilerin pratikleri değerlendirildiğinde ön plana çıkan eğilimler şu şekilde sıralanabilir: Mutfak eşyalarının, başta beyaz olmak üzere, tek renge

indirilmesi; düzenlenmiş, çekmece ve dolaplar; tezgâh üstünde duran şeylerin dolaplara düzenli bir şekilde kaldırılması; kullanılmayan eşyaların köydeki eve gönderilmesi, başka birine verilmesi ya da satılması; göze sade ve modern görünen ev dekorasyonu (muşamba masa örtüsünü atıp yerine Amerikan servis almak gibi), ucuza eşya alınması; eşyaya değil, maneviyata değer vererek ahirete hazırlanılması. Türkiye’deki geleneksel minimalist evler ise ev hediyesi borcamların, misafir yemek takımlarının ve masa örtülerinin fazlalık olarak algılanmadığı yerlerdir.” (Kükrek, 2021: 338)

Kükrek’in açıklamasından yola çıkılarak, günümüz Türkiye’inde kişinin günlük yaşam pratikleri içerisinde minimalist yaklaşımlar irdelendiğinde, ev dekorasyonu anlamında yalınlığın tercih edilmesi göze çarpan unsurların başında gelmektedir. Özellikle açık ve doğal tonlu, basit tasarımlar iç mekan tasarımlarında minimalist yaklaşım fikrini yansıtan öğelerden olmaktadır. Ev düzeni içerisinde gereksiz görülen eşyalar, minimalist olmak fikri ışığında, ya satılmak ya da başka bir kişiye verilmek, bir başka mekana gönderilerek biçiminden elden çıkarılmaktadır.

“Minimalistler, başta Amerika’dakiler olmak üzere, tüketim alışkanlıklarını sert biçimde eleştirirler. Öyle ki, dilin nasıl işlediği konusunda sınırlı bilgisi olan bir okuyucu, bunları çok rahat antikapitalist söylemlerle karıştırabilir. Minimalistlere göre günümüzde insanlar hayatlarını otomatik alışkanlıklarla yaşarlar ve aslında bundan tatmin olmazlar; bu tatminsizliklerin yol açtığı ruh açlığını da alışveriş yaparak dindirmeye çalışırlar. Yani manevi boşluklar, bu yaşam biçiminde, ihtiyaç fazlası eşyalar ile doldurulur.” (Kükrek, 2021: 227)

Fazla eşyanın sebep olduğu odaklanma sorunu yüzünden, hayatın esasının, özünün yakalanamayacağını savunan minimalistler için, çok fazla çalışmanın da sorun teşkil etmektedir. Minimalist yaşamın kökeni, çalışma-alışveriş yapma-borçlanma döngüsünden çıkarak özgürleşmek fikrinden çıkmaktadır. Tüketimi azaltarak bu döngünün dışına çıkabilen minimalist bireyler, çok fazla çalışmaya da gerek duymayarak, hayatın anlamlı ve esas anlarını kaçırmamış olacaklardır.

3.2. SOSYAL MEDYADA MİNİMALİZM KAVRAMININ KARŞILIĞI

Minimalizm kavramı sosyal medya üzerinde sıklıkla kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Sosyal medyada bir sanat akımından ziyade, bir yaşam prensibi olarak görülen Minimalizm'in, pek çok kullanıcı ve içerik üreticisi tarafından ilgi duyulan bir kavram haline gelmiş olduğunu söylemek mümkündür. Sosyal medya bağlamında son yıllarda popülerleşmiş olan Minimalizm kavramı, özellikle mekan tasarımları ve dekorasyon anlamında kendini göstermiştir. Popülerleşerek son dönemlerin modası haline gelmiş olan minimal yaşam tarzı, sosyal medyadaki içerik üreticileri ve kullanıcıları için bir yeni bir hayat stili olarak benimsenmeye başlanmış olduğu söylenebilir. Az ile yetinme ve aşırı tüketimden uzak durma gibi ilkeleri barındıran Minimalizm, sürdürülebilir bir yaşamı tercih eden bireyler için de alternatif bir yaşam şekli almıştır. Bu anlamda sosyal medyada sürdürülebilirlik ile alakalı içerikler arasında Minimalizm kavramıyla da karşılaşmak mümkündür. Az çoktur fikriyle gelen minimal yaşam düşüncesi, Minimalizm'i, Minimalizm de içeriğinde barındırdığı prensiplerle sürdürülebilirlik gibi kavramları etkilediği görülmektedir. Bu gibi kavramlar son dönemlerde sosyal medya üzerinde çokça paylaşılarak popülerleşmiş ve moda haline gelmiştir.

Minimalizm fikrinin yaygınlaşmasında, popüler kültürün oldukça büyük bir etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. (Erdoğan, 2004)

Popüler kültürün özü, kalıcı, sürekli olandan çok, hızlı bir biçimde tükenen, biten ve değişendir. Tüketim toplumunda yaşayan bireyler, devamlı olarak bir alışveriş halinin, bir tüketimin içerisinde yaşamaktadırlar. Tüketim kültürünün yönlendirmesi ve dayatmasıyla beraber, bireyler aşırı tüketime bağımlı hale gelmektedirler. Bu alışkanlık durumu, sonraları için nesnelere mahrum kalma korkusunu da beraberinde getirebilmektedir. (Arslan, 2011)

Simmel moda kavramını iki bölüme ayırmıştır. Bunlardan biri, modanın toplum tarafından benimsenmiş olana uyma hali iken diğeri, benimsenmiş eğilime karşı geliştirilen zıt taraftır. Karşıt görüşte olma halinde, kişi farklı bir görüşe sahip olarak, gelecek için ileriye dönük iyileştirme fikri içerisinde olabilmektedir. Dönemin

popüler görüşü olarak nitelendirilebilecek olan moda kavramı, bu iki zıt görüş sayesinde devam etmektedir. (Simmel, 2006:42).

Simmel'in moda kavramının tanımından yola çıkarak, minimalizm, minimalist yaşam fikrini popüler görüşe karşıt olan tarafa koymak mümkündür. Çünkü başta, tüketim kültürünün dayattığı aşırı tüketime karşın az ile yetinme fikri, popüler görüşe zıt bir fikir olarak değerlendirilebilir. Fakat bu karşıt görüş de kitlelere yayılarak, kendi içerisinde bir akım oluşturmuş, bu akım büyüyerek minimalist fikrin de popülerleşmesine sebebiyet vermiştir. Bu doğrultuda, moda olan tüketim fikrine karşı çıkan Minimalizm kavramının da kitlelere yayılmasıyla gelişerek moda halini aldığı söylemek mümkündür. Moda kavramının kapitalizmin bir ürünüdür. Her dönem kendi içerisinde modaya dahil olan akımlar barındırmıştır. Bu bağlamda Minimalizm de bir moda akımı olarak değerlendirmek mümkündür.

Postmodernizm döneminde, tüketim kavramı ile popüler kültür arasındaki ilişki tartışılmaya başlanmıştır.

“Tüketim kültürü postmodern bir kültürdür. Bu dünya, ilişki ve tecrübelerinde en son modanın peşinden koşan, maceradan hoşlanan, yaşayacağı tek bir hayatı olduğunun ve bu hayatta zevk almak için gayret edilmesi gerektiğinin bilincinde olan insanların dünyasıdır. Farklılaşma tüketim kültürünün en önemli silahıdır.” (Featherstone, 1996)

İletişim teknolojileri ile büyüyen medya kavramının sahip olduğu görsel algıların bütünü, bireyler üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Bu görsellik bireylerin fikirleri yönlendirmekte başarılı bir araç haline gelmiştir. Medyanın en güçlü yanı, iletişimin ucuzluğu ve ulaşılabilirliğiyle internet kullanımınıdır. Medya bu yönüyle, kitleleri kolayca ulaşabilmekte ve topluma direkt olarak etki edebilmektedir. (Hatipler, 2017)

Hatiplerin bu yorumundan yola çıkarak, popüler kültür, ürünleri, nesnelere metaya dönüştürmekte oldukça başarılı bir araç olarak değerlendirilebilir. Popüler kültür kapitalizmin bir ürünü olarak nitelendirilebilmektedir.

Öncelerinin medya olgusu, ana akım medyadan oluştuğundan yalnızca belirli kitlelere hitap edebilirken, yeni medya ve iletişim araçları nüfusun çok büyük bir kısmına hitap edebilen geniş kitlelerce kullanılan bir kavram halini almıştır. Bu sebeple sosyal medya platformları gibi, yeni medya araçlarının hem geniş kitlelere ulaşabilme hem de bu kitleleri ciddi boyutta etkileme özelliğine sahip araçlar olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Medya kavramının sahip olduğu bu güç çeşitli fikirleri empoze etmek amacıyla kolaylıkla kullanılabilir. Bu yönüyle medyanın, düşünüldüğü kadar gerçek ve masum olmadığı fikri çıkarmak yanlış olmayacaktır. Medyada gösterilenlerin tümü daha önceden planlanmış ve tasarlanmış içeriklerden oluşabilmektedir. Bu bağlamda medya kişilerin düşünceleri ve davranışları üzerinde etkisi olan bir kavramdır. (Demers, 1999).

Demers'in açıklamaları doğrultusunda, Minimalizm'in veya minimalist yaşam tarzının da sosyal medya aracılığıyla bir hayat stili olarak sunulmaya başlandığı söylenebilir. Günümüzün popüler bir davranış şekli olan aşırı tüketim hareketinin karşıt görüşü olarak ortaya çıkan Minimalizm, yine aynı medya ve popüler kültür aracılığıyla moda haline getirilmiş ve yeni bir yaşam tarzı olarak pazarlanmış olduğu fikrini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda, Minimalizm'in esas prensibi olan tüketim karşıtlığı, az ile yetinme ilkesi, popüler kültür haline gelip medya aracılığıyla yayılmasıyla bir reklam propagandası haline gelebilmektedir.

Sosyal medya platformları üzerinden Minimalizm, minimalist yaşam gibi başlıklar aratıldığında, pek çok çeşitli hesap ve içerikle karşılaşmak mümkündür. Sosyal medya platformlarından, günümüzde en çok kullanılanlarının başında gelen Instagram uygulaması üzerinde, minimalism, minimalismlife kelimeleri aratıldığında, binlerce takipçiye sahip hesapların mevcut olduğu görülmektedir. Instagram'da, Minimalismlife adlı hesap incelendiğinde, minimalist fotoların yanı sıra, minimalist yaşam tavsiyeleri üzerine bazı yazılar ve anekdotlara da yer verildiği görülmektedir. Bu hesapta daha az satın al, hayatını 'şeylerle' değil, deneyimlerle doldur, daha aza sahip ol, daha çok yaşa gibi mottolar yer almaktadır.

Turkishminimalizm adlı hesap incelendiğinde, kendi deyimiyle sade ve sürdürülebilir bir yaşam şeklinin var olduğunu söylemektedir. Kullanıcı hesabında, sürdürülebilirlik ile ilgili tavsiyeleri takipçileri ile paylaşmaktadır. Kıyafetlerin, eşyaların tekrar tekrar kullanılması üzerine paylaşımları bulunan içerik üreticisi, atıkları azaltma, suyu israf etmeme gibi çevreci söylemler ve bilgilendirmeler yapmaktadır. Minimalizm'in, tam da ihtiyaç kadar ürüne sahip olmak anlamına geldiğine ait paylaşımlara ulaşmak mümkündür.

Instagram üzerinde minimalizm kelimesi etiketlerden aratıldığında, giyim, ev dekorasyonu, mobilya tasarımları, ev ve mutfak ürünleri üzerine görsellerle karşılaşmaktadır. Genellikle beyaz, bej gibi açık renklerle tasarlanmış iç mekanların, minimalist yaşam alanları olarak kategorileştirildiği görülmektedir. Bu bağlamda sosyal medya üzerinde Minimalizm kavramının algılanması üzerine bir okuma yapmak gerekirse, Minimalizm'in sosyal medya kullanıcıları gözünde, bir ev dekorasyon stili, bir yaşam şekli ve dönemin bir moda akımı olarak okumak mümkün olacaktır. Çoğunlukla doğal renkleri barındıran, süsleme ve çok renkli objelerden kaçınılan dekorasyonların Minimalizm olarak nitelendirildiği görülmektedir. Minimalist mobilya tasarımlarında da özellikle doğal ve açık renkli ahşap kullanımına sıklıkla rastlandığını söylemek mümkündür. Yalnızca ev dekorasyonu değil, giyim modası üzerinden de Minimalizm'e ait okumalar çıkarılabilir. Burada da açık renklerin ve görece daha süssüz ve işlemsiz kıyafetlerin minimalist tasarımlar içerisinde yer aldığı söylenebilir. Ürün ve nesnelere bağımsız olarak Minimalizm, az ile yetinme, daha az alışveriş yapma, daha az tüketim içerisinde bulunmak gibi sosyal davranışları barındıran bir yaşam stili olarak da okunabilmektedir. Sosyal medya üzerinde sürdürülebilirlik alanındaki paylaşımlarında Minimalizm fikri ile bağdaştırıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Geri dönüşüm, tekrar kullanım, sürdürülebilirlik gibi kavramlar aratıldığında, minimalist yaşam stili ile alakalı görsellere, bilgilere ulaşmak mümkündür. Bu bağlamda sosyal medya da Minimalizm bir yaşam şekli olarak görüldüğü söylenebilir.

Özetle Minimalizm, sosyal medya platformlarındaki kullanıcılar tarafından, sade, yalın ve basit tasarımlara sahip olan özellikle bej, beyaz, kahve gibi renkleri

barındıran ev dekorasyonu, mobilya, ev ürünleri, mutfak malzemelerinin gibi nesnelerin tümü olarak değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra Minimalizm, bir yaşam stili halini almış olup, sürdürülebilir yaşam pratikleri içerisinde değerlendirilmektedir. Sosyal medya üzerinde atıksız yaşam, sürdürülebilir yaşam gibi çevreci yaşam stilleriyle birebir örtüşen bir anlatıma sahip olduğu düşünülen Minimalizm, tüketim toplumunun en büyük problemlerinden olan aşırı tüketim kavramının karşısında büyüyen yeni bir yaşam şekli olarak nitelendirilmektedir.

3.3. MİNİMALİZM İLE TÜKETİM ARASINDAKİ İLİŞKİ

Tüketim, yaşamın her yönünde yer alan, insanın hayatta kalabilmesi için gerekli olan bir kavramdır. İnsanlık önceleri üretim odaklı bir yaşam şekline sahipken, kapitalizm ile birlikte tüketime yönelmiştir. Tüketim kavramının bu denli gelişmesinin temel sebeplerinin arasında, kentleşme olgusu gelmektedir. Büyüyen şehirler ve gelişen teknoloji beraberinde tüketime bağımlı bir yaşam şeklini zorunlu kılmıştır. Böylelikle tüketim kavramı artık ihtiyaç karşılamak için yapılan bir eylem olmaktan çıkmıştır. İnsanın sürekli olarak yenilenen istek ve arzularını karşılama gayesi sonucunda tüketim kültürü meydana gelmiştir. Bu sebeple üretim kavramı da artmış, birey fiziksel ihtiyaçlarının haricinde de çok fazla tüketmeye başlamıştır. Çünkü tüketim kültürünün yarattığı yeni toplum algısında yalnızca temel ihtiyacın karşılanması yetmez bir hal almıştır. Tüketim kavramıyla bireyler kendileri tanımlamaya, statü ve kimlik kazanmaya, boş zamanlarını türlü faaliyetlerle değerlendirmeye başlamıştır. Tüketim, herkese, her isteğe, her alana cevap verebilen bir kavram haline gelmiştir. Aynı zamanda Günümüz toplumunun ayakta kalabilmesi sağlayan bir yol olan tüketim kavramında süreklilik önemlidir. Dolayısıyla her dönemde yeni bir akım, yeni bir moda anlayışı meydana gelmiş, bu da beraberinde tüketimde devamlılığı sağlamıştır. Dönemlere göre ev dekorasyonu ve giyim modası gibi bireyin yaşantısında büyük yer kaplayan alanlarda farklı tarzlar oluşmuştur. Bu durum bireylerin tüketimden ayrılmamasını sağlamış, tüketim kavramını ayakta tutmuştur. 1990'lı yıllarda ev dekorasyonunda kahverengi mobilyalar tercih edilirken, 2000'li yılların başına gelindiğinde bu tarz değişmiş yerini pembe renklerin hakim olduğu gelin evi modasına bırakmıştır. Popüler kültür içerisinde tarzların hep değişiyor oluşu, tüketimde devamlılığı sağlamıştır. Günümüzde sosyal

medyada minimalizm adı altında sıklıkla pek çok çeşit mobilya, aksesuar ürünleri ve çeşitli eşyalara rastlanmaktadır. Ev dekorasyonu ve mekan tasarımlarında da oldukça popülerleşen minimalist tasarım anlayışının da tüketimin bir parçası haline geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu doğrultuda tüketimin, tükenmeyecek, her zaman için döneme ve isteklere uygun biçimlerde yeniden büyüyecek bir kavram olduğu görülmektedir. (Dağ, 2020: 107)

İçinde bulunulan zamanın modası, tüketimi doğrudan etkilemektedir. Dönemin popüler kültürünün sahip olduğu tarz, moda haline gelerek tüketim nesnelere etki etmektedir. Bir sanat akımı olarak ortaya çıkmasına karşın şimdilerin bir yaşam tarzı haline gelen Minimalizm de moda olduğundan tüketim kavramıyla doğrudan ilişkilidir. Özünde daha az tüketim mantığı bulunmasına rağmen Minimalizm de moda anlayışı haline gelerek tüketime hizmet eden bir kavram haline gelmiştir. Gerek sosyal medyada gerek markaların reklam kampanyalarında ismi sıklıkla geçen bir moda anlayışı olan Minimalizm bu haliyle tüketimin devamını sağlayan bir anlayış olmuştur.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde de kişi fiziksel ve sosya-kültürel gibi bazı gereksinimlerini karşılamak amacıyla sürekli olarak tüketim halinde bulunmaktadır. Öncelikli gelen bedensel ihtiyaçların karşılanmasının sonrasında birey için sosyal ve kültürel ihtiyaçların karşılanması adımı gelmektedir. Sosyal ihtiyaçların giderilmesi sırasında istek ve arzular gibi duygular baskın hale geldiğinden tüketim nitelikli bir biçimde gerçekleşmiş olmaktadır. Sosyal kültürel gereksinimlerin karşılanması bireyin kimlik tanımlamasını sağlamaktadır. (Odabaşı, 2009: 23)

‘‘Birçok minimalist fenomenin hesaplarında minimalist eşyaları tanıtan ürünleri veya buna benzer paylaşımlar görmek mümkündür. 'Minimalist yaşam' adlı kişisel blog sahibi, 'minimalist hayatlar hep güzeldir' paylaşımında iki resim içerisinde birini kahve tonlarında mobilyalardan oluşan evin bir bölümü ile gösterirken kalabalıklar yorar cümlesi ile tasvir etmekte, diğer resimde ise her yerin beyaz olduğu evin bir bölümünü paylaşarak 'minimalizm güzelleştirir' ifadesi ile

bütünleştirmektedir. Böylelikle minimalizmi yansıtan ve yansıtmayan nesnelere açıkça ifade edilmektedir.” (Dağ, 2020: 109)

Dağ’ın bu ifadesinden yola çıkarak sosyal medya üzerinde bir nesnenin Minimalizm akımına ait olup, olmadığını belirten bazı niteliklerin olduğunu söylenebilir. Bu örnekten yola çıkılarak koyu kahve renklerinin, kapalı tonların Minimalizm’e ait nesnelere olmadığı anlaşılmaktadır. Bir nesnenin minimalist olarak değerlendirilmesi için beyaz, bej gibi açık renk skalasına sahip olması gerekmekte, bu sayede o ürünler Minimalizm olarak nitelendirilmektedir. Bu doğrultuda gözle belli başlı özellikler barındıran nesnelere minimalist olarak sınıflandırıldığından, bu tarz özelliklere sahip nesnelere tüketilmektedir. Ev dekorasyonu bağlamında tüketilen bu ürünler sayesinde Minimalizm’e ulaşılabilir. Minimalist ürünleri tercih edenler için, açık renklere sahip, daha detaysız, basit ve sade tasarımlar üretmek üreticiler, tüketicilerin taleplerini karşılamaktadır. Bu üretim sayesinde tüketim de aynı ölçüde büyümektedir. Sosyal medyadaki içerik üreticileri tarafından önerilen, tavsiye edilen veya gösterilenler, büyük kitlelere ulaşma etkisi altına aldığından, bir yaşam tarzı olarak benimsenen Minimalizm de, bu tarza sahip olmak isteyen bireyleri etkileyerek tüketime yönlendirmektedir.

“Tüketimin devasa boyutlara gelmesinin ana nedeni onun hayata ilişkin anlayış ve düşüncenin merkezine yerleştirilmesidir. Bu merkeze yerleşme, zaman içinde ihtiyaç olmayan şeyleri ihtiyaç haline getirerek yeni ve suni ihtiyaçlar meydana getireceği kaçınılmazdır. Bütün bu gelişimin baş aktörü markayla beraber reklamdır. Çünkü reklam bir yandan kitlesel olarak üretilen malların pazarlanmasına yardımcı olarak tüketilmelerini sağlarken diğer yandan anonim şehir yaşantısı içinde insanların benlik arayışında, onlara benliklerini sunma, teşhir etmek için mal tüketimini önerme işlevini yerine getirir.” (Hatıplı, 2017: 40)

Hatıplı’nın açıklaması üzerinden değerlendirildiğinde, az çoktur fikrini ilke edinen bir felsefeye sahip olmasına rağmen Minimalizm’in de gerek reklamlar gerek markalar sayesinde tüketimin bir aracı haline gelmiş olduğu söylenebilir. Hatıplı açıklamasında bireylerin kimlik inşasında da tüketimin etkisinden bahsetmiştir. Günümüzde Minimalizm bir yaşam tarzı olarak bahsedilmektedir. Bu doğrultuda

yaşam tarzını değiştirmek isteyen kişiler için Minimalizm kavramı bir alternatif oluşturmaktadır. Sosyal medyadaki içerik üreticileri ya da ana akım medyadaki reklamlarla bir yaşam stili olarak pazarlanan Minimaliz, tüketim için yeni bir kapı açmıştır. Kimliklerini tanımlamak ve bu tarza sahip olarak belli bir gruba dahil olma isteği barındıran bireyler için bir çeşit yaşam stili olan Minimalizm, tüketime katkı sağlayan bir kavram halini almıştır.

“Tüketim kültürü maddi bir fayda olarak değil, göstergelerin tüketilmesidir. Sıradan mallara giz, sır, egzotiklik, güzellik ilintilendirilir. Bu malların orijinal ve işlevsel kullanımı gözden kaybolur. Televizyon bunu oluşturan bizim gerçeklik duygumuzu tehdit eden bir imaj aşırılığı üretir. Tüketim kültürü postmodern bir kültürdür. Bu dünya, ilişki ve tecrübelerinde en son modanın pesinden koşan, maceradan hoşlanan, yasayacağı tek bir hayatı olduğunun ve bu hayatta zevk almak için gayret edilmesi gerektiğinin bilincinde olan insanların dünyasıdır. Farklılaşma tüketim kültürünün en önemli silahıdır. Her tabaka için belirli tüketim kalıpları oluşmuştur. Zenginler otomobil, müzayede, tenisten; yüksek kültürel sermayeye sahip olanlar galeri ziyaretlerin- den, avangart festivallerden, Bach’dan; düşük seviyede olanlar ise futboldan, patatesten, kırmızı şaraptan hoşlanır.” (Featherstone, 1996)

Featherstone’un sözlerinden hareketle, Minimalizm’in de belirli bir tabakadaki kişileri tanımlayan bir anlayış olduğu fikri söylenebilir. Diğer bireylerden gerek ev dekorasyonu gerekse yaşam şekli açısından farklılaşma arzusu içerisinde olan insanlar Minimalizm’i benimseyerek, Maslow’un ihtiyaçlar kuramının da üst seviyesinde olan sosyal ve kültürel anlamdaki ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar.

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de Minimalizm’in gibi fikirlerin, akımların Instagram hesapları, bloglar gibi platformlardan yayıldığı görölmektedir. Minimalist öğretiler, benzer düşünce yapısına sahip bireylerin paylaşımlarıyla göz önüne çıkmaktadır. Bu anlamda sosyal medyanın akımları popölerleştirerek moda haline getirdiğini söylenebilir. Minimalizm de bu anlayıştan etkilenerak dönemin modası haline gelmiştir.

3.4. REKLAMLARIN TÜKETİM ÜZERİNE ETKİSİ

Ekonominin küresel bir hal alması, üretim kavramının da küreselleşmesine sebebiyet vermiştir. Küreselleşen üretim, tüketimi de küreselleştirmiştir. Bu doğrultuda rekabet unsuru ortaya çıkmış ve önemli bir hal almıştır. Rekabet durumu, reklamın önemini vurgulamıştır. Reklam yalnız başına bir tanıtım aracı olarak değerlendirilememektedir. Tüketim toplumu açısından reklam kavramı büyük öneme ve güçlü etkilere sahip bir araç olmuştur. Öncelerinin reklam anlayışı, ürünleri şiddetle tavsiye edip, ürünün tüm iyi özellikleri yapay ve abartılı bir biçimde anlatmaktı. Fakat günümüzün reklamcılık anlayışı bu yapay anlatıdan farklı yöntemlerle daha gelişmiş bir hal almıştır. Lasch'ın anlatımıyla şimdilerin reklamları ürünün kendine ait bir kitle oluşturduğu bir anlatı haline gelmiştir. (Senemoğlu, 2017)

Lasch reklam ve tüketimi arasındaki ilişki hakkında şunları söylemiştir:

“Reklamcılık, ürünlerin reklamını yapmaktan çok, bir yaşam biçimi olarak tüketimi özendirme hizmeti vermektedir. Reklamcılık kitleleri yalnızca mallara değil, yeni deneyimlere ve kişisel doyuma da dayanılmaz bir açlık duymasını sağlayacak biçimde eğitir.” (Lasch, 2006: 125)

Reklamlar üründen çok o ürünün satın alınması sonucunda duyulacak hazzı ve içerisinde bulunulacak olan statüyü göstererek satın alımı gerçekleştirmeyi amaçlar. Burada önemli olan ürünün salt kendini değil, ürüne sahip olmakla gelecek olan manevi duygular olduğu söylenebilir. İnsanın ihtiyaç listesi yalnızca fizyolojik birtakım gereksinimlerden oluşmadığı Maslow'un piramidinde de açıkça görülmektedir. Temel ihtiyaçların sonrasında gelen sosyal ihtiyaçların giderilmesi de, kişinin hayat kalitesi anlamında son derece önemlidir. Burada reklam kavramı devreye girerek, kişinin yaşamına yeni tecrübeler katma vaadi içerisinde. Bu istek

ve arzular tüketimi sonu gelmeyen, devamlılık arz eden bir kavram haline getirmektedir.

Aşırı tüketime bir başkaldırı olarak son yılların bir akımı haline gelmiş olmasına rağmen Minimalizm de tüketim döngüsü içerisinde yer almaktadır. İnsan yaşadığı süreç boyunca sürekli ihtiyaç halinde olduğundan tüketim döngüsünden ayrılamamaktadır. İhtiyaç listesi zaman içerisinde pek çok etmen sonucunda değişme uğramıştır. Böylece tüketim kavramını da bu durumdan etkilemiştir. Temel bedensel gereksinimler kadar sosyal ve kültürel anlamdaki eksiklikler de ihtiyaç olarak nitelendirilmektedir. İhtiyaç kavramı, zaman, mekan, kültür gibi faktörlerle bireyler açısından farklılık göstererek tüketim kavramı içerisinde yer almaktadır. Gereksinimleri gideren ürünler somut olarak bir sınıra sahip iken, nesnelere gösterge boyutu sınırsızdır. Ürünler, kültür ve değerlerin birleşimi sonucunda anlam kazanmaktadır. Anlam kazanmış nesnelere de bireylere ihtiyaç ve beğenisine sunulmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tüm bu çalışmanın ışığında, Minimalizm kavramının sadece bir dönem için etkisini göstermiş sonrasında ise unutulmuş ve yerini dönemin yeni sanat anlayışlarının aldığı bir akım olmadığı görülmektedir. Sanat kısaca, duyguların dışa vurum yöntemi olarak değerlendirilebilir. Resim, heykel, müzik gibi sanat alanlarının aksine mimarlığın özünde insan faktörü bulunmaktadır. Diğer sanat alanları için önemli olmasa da, mimarlık bağlamında insan ve ona hizmet eden işlev faktörü, mimarlık alanında tasarımın ve sanatın özünü oluşturmaktadır. Bir sanat akımı olan ve pek çok sanat alanında etkisini gösteren Minimalizm hareketi, mimarlık kapsamında insan faktörü temelinde çalışmaktadır. Minimalizm'in sahip olduğu indirgemeci tavır, günümüzün problemlerinden biri olan aşırı tüketimin önlenmesine katkı sağladığı söylenebilir. Minimalizm'in ana ilkelerinden biri olan az çoktur felsefesinin, mekan bağlamında yapısal eleman, mobilya ve eşya gibi donatılarda indirgemeci bir etkisi olmaktadır. Mekanda azaltılan eşya, aksesur gibi objeler, mekandaki boşluk algısının oluşmasına katkı sağlamaktadır. Böylece elde edilen bu yalın ve ferah mekan, tümüyle insana hizmet edebilmektedir. Yalnızca dekoratif bir görüntü elde etmek için kullanılan objelerin mekandan arındırılması, mekanın işlevini ortaya çıkarmaktadır. Az ile yetinme düşüncesi Minimalizm akımından çok daha önce ortaya çıkan bir fikirdir. Uzak doğu kültürü ve zen felsefesi gibi farklı disiplinlerce benimsenmiş olan az olanın aslında yeterli olduğu düşüncesi, Minimalizm akımının da temellerini oluşturmuştur. Bu fikrin gelişmesiyle bir hareket haline dönüşen Minimalizm, eski çağların kadim öğretilerinin prensip olarak benimsenmesinden dolayı, gelip geçici bir akım olmaktan daha fazlası olduğu sonucuna varılabilir. Bundan bilgilerden hareketle Minimalizm'i yalnızca bir sanat akımı olarak değerlendirmenin eksik olacağı sonucu çıkarılabilmektedir.

İnsan, her zaman için doğaya ait ve doğa ile bağlantılı bir varlık olmuştur. İnsanın, doğa ile yakın bir ilişki içerisinde olması, fizyolojik ve psikolojik gibi pek çok açıdan olumlu yöndeki etkisi bilinmektedir. Minimalizm'in ilkelerinin başında da doğa ile ilişki gelmektedir. İnsanın en çok vaktini geçirdiği ve yaşamsal sürecin en önemli mekanlarından olan konut tasarımının, doğa ile güçlü bir iletişimde olması, insan

faktörü için olumlu bir fayda sağlayacağı söylenebilmektedir. Minimalist mekanların tasarım özelliklerinden olan doğal malzeme kullanımı, doğal ışık kullanımının ve dış mekan yani doğal çevreyle kurulan bağlantı gibi unsurlar, insan, mekan ve doğa arasında bir iletişim kaynağı oluşturmaktadır. İnsan varlığının her zaman için doğa ile bir bağlantı içerisinde olma isteğine sahiptir. Minimalizm bu sebeple tarihsel süreçte sadece belli bir dönem adından söz ettirmiş, sonrasında unutulmuş bir akım olmamıştır. Bu sebeple Minimalizm her zaman için varolabilecek bir hareket olmuştur.

Tüketim kavramı, insanlığın var oluşuyla beraber ortaya çıkan bir olgudur. İnsan hayatta kalabilmek için sürekli olarak bir tüketim hali içerisinde bulunmak durumundadır. Tüketim ve yaşam birbiriyle bağlantı halindedir. Hayat içerisinde tüketim kavramı her zaman için olmak zorundadır. Tüketim, her dönemde, alışveriş, moda, tüketim toplumu ve kültürü gibi farklı kavramlar ile kişileri etkisi altına alan bir kavram olmuştur. Tüketim ihtiyaç kavramı temelinde ortaya çıkmış ve şekillenmiştir. İhtiyaç kavramı incelendiğinde ise, her dönemde farklılık gösteren, kişiden kişiye değişen bir olgu olduğu görülmektedir. İhtiyaç kavramındaki bu değişim ve farklılık tüketimin büyüklüğünü ve biçimi de etkilemiştir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinden de okunduğu gibi, temel gereksinimler olan barınma, yeme, içme gibi ihtiyaçların giderilmesinden sonra bireyin kendini tanıtmaya, statüsünü belirleme gibi benlik ihtiyaçları gelmektedir. Sosyal ihtiyaçların giderilmesinin de en az fizyolojik gereksinimler kadar önemli olduğu görülmektedir. Fiziksel ve sosyal ihtiyaçların tümü tüketim ile giderilmektedir. Tüketim ile yalnızca nesnelere satın alınmamakta, yeni deneyimler ve hizmetler de alınabilmektedir. Bu anlamda tüketimin çok geniş ve sonsuz bir kavram olduğu söylenebilmektedir.

Öncelerinin yaşam merkezi olan köyler zaman içerisinde kentlere dönüşmüştür. Sanayileşme, teknolojinin hızlı gelişimi, köyden kent hayatına geçiş gibi pek çok faktör tüketime olan ihtiyacı güçlü bir biçimde arttırmıştır. Büyük şehirlerde yaşayan kimseler için tüketimin artık yeme, içme, barınma gibi ihtiyaçlardan çok daha fazlası anlamına geldiği görülmektedir. Bireyler statü

belirlemek, kimliklerini benimsetmek için tüketim kavramını bir araç olarak kullanmaya başlamıştır. Bu durum beraberinde tüketimde artışı getirmiş, bireylerde aşırı tüketim bir bağımlılık haline gelmiştir. Gelişen teknoloji üretim alanında olumlu anlamda büyük bir etki göstermiştir. Üretimin fazlalaşmasıyla tüketim de aynı oranda büyümüştür. Üretimin bu denli artışı, çok büyük boyutlarda kaynak kullanımı anlamına gelmektedir. Doğal kaynakların hızlı bir biçimde kullanılması, üretim ve tüketim sonucunda ortaya çıkan atık oluşumu gibi durumlar çevre problemlerine neden olmuştur. Artan çevresel kirlilik, doğal hayatı tehdit etmekte, ekosistemi tahrip etmektedir. Bu durum beraberinde tüketim karşıtı olan kitlelerin oluşmasını sağlamıştır. Aşırı tüketimin karşısında olan bireyler tüketim davranışının değişmesi, tüketim alışkanlıklarının düzeltilmesi gerekliliğine dikkat çekmişlerdir. Tüketime olan bağımlılıktan uzak durmak isteyen bireyler, alternatif yaşam stilleri arayışına girmişlerdir. Bu görüşü savunan bireyler tüketimin en aza indirildiği hayat tarzlarını benimseme eğilimindedir. Bu anlamda bir sanat akımı olarak ortaya çıkan Minimalizm hareketi, tüketim karşıtı kişiler için yeni bir yaşam tarzı olarak değerlendirilmiş ve günlük yaşamın içerisine dahil edilmiştir. Zaman içerisinde çeşitli tezahürler ile desteklenen tüketim olgusuna karşı 'tüketim karşıtı' söylemler oluşmaya başlamıştır. Bu doğrultuda Minimalizm akımı, toplum tarafından basit yaşama, sadeleşmeye gitme, aşırı tüketime karşı olma olarak değerlendirilmiştir. Minimalizm'in ortaya çıkışı incelendiğinde, sanatta sadeleşme hareketi olarak başladığı, sonraları pek çok sanat alanı gibi mimarlığı da etkilediği görülmektedir. Minimalizm'in günümüzdeki toplumsal izleniminin gündelik hayat içerisinde basit yaşam ve daha az tüketim olarak algılandığı söylenebilir.

Bir sanat akımı olarak başlayan Minimalizm'in bir yaşam biçimine evrilerek bireyler tarafından benimsenip kitlelere yayılmasında sosyal medyanın katkısı yadsınamaz. Sosyal medyanın en hızlı ve geniş kitle iletişim araçları olduğu bilinmektedir. Akıllı telefonlar sayesinde sosyal medya platformlarına ulaşmak son derece kolay bir hal almıştır. Bu platformlardaki kullanıcıların fikirlerini, görüşlerini, yaşam tarzlarını paylaşabilmektedir. Hızlı ve ulaşılabilir olan bu platformların kitleler üzerinde oldukça büyük bir etkiye sahip olduğunu söylenebilir. Bu

doğrultuda Minimalizm'in bir yaşam stili olarak nitelendirilmesinde, sosyal medyanın etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Tüketim karşıtı bir söylem barındıran Minimalizm, sosyal medya kullanıcıları arasında yayılarak günlük yaşam pratikleri içerisine dahil olmuştur. Bu anlamda bir sanat hareketi olarak ortaya çıkan Minimalizm akımının günümüzde özellikle sosyal medya sayesinde yeni bir yaşam biçimi olarak benimsendiğini söylemek mümkündür. Günümüzün toplumsal bakış açısından Minimalizm değerlendirildiğinde, özellikle mimarı ve tasarım anlamında sıklıkla rastlanan bir hareket olduğu görülmektedir. Minimalizm özellikle ev dekorasyonu anlamında etki göstermiştir. Yalın tasarımlı ürünler, sade mobilya tercihleri, bej, beyaz gibi açık renklerin hakim olduğu mekan tasarımlarının Minimalizm olarak nitelendirildiği söylenebilir. Bunun yanı sıra bir yaşam biçimi olarak da benimsenen Minimalizm, yeterli kadar ürüne sahip olma, gereksiz ya da kullanılmayan ürün, mobilya, eşya gibi unsurların ev düzeni içerisinde bulundurulmaması gibi davranışlar barındırmaktadır. Bu anlamda Minimalizm'i yaşam biçimi olarak benimseyen bireylerin temel gayesinin tüketimi azaltmak, sürdürülebilir ve çevreci davranışlarda bulunmak olduğu söylenebilir. Gündelik bir yaşam pratiği haline gelen bu davranışların neticesinde günümüzde Minimalizm'in benimsenmesinde popüler kültürün bir getirisi olan aşırı tüketime karşıt bir söylem barındırdığı düşünülebilmektedir. Daha az alışveriş ile daha az tüketim faaliyeti içerisinde bulunmak arzusu minimalist bireylerin amaçlarından olduğu söylenebilir.

Minimalist kişilerin de karşıtı olduğu aşırı tüketim olgusunun, tüketim toplumunun bir gerçeği olduğu görülmektedir. Kapitalist bir düzen anlayışına sahip olan toplumlarda tüketimin artış gösterdiği görülmektedir. Bu aşırı tüketim durumu bir yaşam pratiği haline gelerek, bireyleri etkilemiş sonrasında kitlelere yayılarak küresel anlamda bir kültür halini almıştır. Tüketim kültürünün popüler kültürden etkilendiğini söylemek mümkündür. Tüketim sağlayan en önemli araçların başında moda kavramı gelmektedir. Bir ürünün popüler kültürde yer bularak bir moda halini alması, tüketimi sağlamaktadır. Bu anlamda popüler kültür ile tüketimin bir ilişki içerisinde bulunduğunu söylemek mümkündür.

Bir akımın, ürünün veya olayın moda halini alması sosyal medyada sıklıkla paylaşarak sağlanabilmektedir. Platformlardaki kullanıcıların, içerik üreticilerinin

paylaştığı, gösterdiği, tavsiye ettiği ürünler geniş kitlelere hızlı biçimde yayılabilmektedir. Bu anlamda yeni trendlerin, modanın sosyal medya aracılığıyla belirlendiği ve bireylerce benimsendiği fikri çıkarılabilir. Tüketim toplumunda yaşayan bireyler medya aracılığıyla sürekli şekilde yeni moda ya da popüler kültür hakkında reklam ve içeriklere maruz kalmaktadır. Bu durum bireylerde aşırı tüketim alışkanlığı olarak kendini gösterebilmektedir. Bireyler moda haline gelmiş o ürünü satın alma isteği gösterebilmektedir. Tüketim kültürü, kitleleri devamlı olarak tüketime, alışverişe teşvik etmektedir.

Bu anlamda Minimalizm'in tüketim toplumunun bir gerçeği ve sorunu olan aşırı tüketim davranışına karşı çıkan bir davranış olmasına rağmen, sosyal medya aracılığıyla geniş kitlelere yayılarak popüler hale gelen ve moda olan bir akım olduğu söylenebilmektedir. Bu haliyle daha az tüketmek gayesi barındıran Minimalizm'in, tüketim kültürü içerisinde dahil olmasıyla daha fazla tüketim için bir araç olarak kullanıldığı söylenebilir. Mekan tasarımı üzerinden incelendiğinde, birey ev dekorasyonunu minimalist bir tarza çevirmek istediğinde, evinde mevcut olan ürünleri, daha sade, açık renklisi ile değiştirmektedir. Markalar ve reklamlar da aynı şekilde minimalist olduğunu iddia ettikleri ürünleri üretmekte ve pazarlamaktadır. Üretici ve tüketici arasında arz-talep döngüsü içerisinde yer alan Minimalizm'in, ana ilkesi olan daha az tüketim hareketine karşın tüketimin devamlılığını sağlayan bir moda anlayışı haline geldiği söylenebilir. Bu doğrultuda tüketim kültürü içerisinde tüketime karşıt bir söylem olarak gelişen Minimalizm'in, sosyal medyanın da etkisiyle daha fazla tüketimi sağlamak amacıyla bir araç haline geldiği söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Ando, T.** (1996). *Licht.*, Tadao Ando: Complete Works, Phaidon Press, İtalya, s.470-471
- Arslan, A.** (2011). Medyanın Birey, Toplum ve Kültür Üzerine Etkileri, *Journal of Human Sciences* 8/1 (2011), 3-5
- Atılgan, D.** (2000). Minimalizm Mimarlık ve Sanat İlişkileri. *Yüksek Lisans Dönem Ödevi*. İzmir: D.E.Ü. Mimarlık Bölümü.
- Baltanas, J.** (2005). *Walking Through Le Corbusier*, London: Thames and Hudson Ltd.
- Başçı E.** (2014). A Revisited Concept of Anti-Consumption for Marketing. *International Journal of Business and Social Science*, 160-168.
- Batur, E.** (1995). Minimalizm ya da Minimal Sanat. *Sanat Dünyamız, Avant-Garde 1945–1995, Son Yarım Yüzyılın Sanat Akımları Kavramları*, YKY, İstanbul, Sayı 59, s.84
- Baudrillard, J.** (1968). *Nesneler Sistemi*. Çev., Oğuz Adanır, Aslı Karamollaoğlu. 2. bs. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, s.246
- Baudrillard J.** (2010). *Tüketim Toplumu: Söylenceleri/Yapıları*. (Çev. Alaeddin Şenel), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z.** (1999). *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*. Çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s.91-93
- Belk, R. W.** (1988). Possessions and the extended self. *Journal of Consumer Research*, 15, s.139-168.
- Blaser, W.** (1972). *Ludwig Mies van der Rohe Works and Projects*, Almanya, Studio Paperback
- Bocock, R.** (1997). *Tüketim*, (Çev: İrem Kutluk), Ankara: Dost Kitapevi.
- Bozkurt, İ.** (2006)). *İletişim Odaklı Pazarlama, Kapital Medya Hizmetleri*, İstanbul
- Cerver, F. A.** (1997). *The Architecture of Minimalism*. New York: Hearst Boks.
- Ceyhan, Ç.** (2017). Sosyal Medyanın Tüketim Gücü, *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, Eylül

- Chaney, D.** (1999). Yaşam Tarzları, (Çev: İrem Kutluk), Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.
- Chatzidakis, A., & Lee, M. S. W.** (2013). Anti-Consumption as the study of reasons against. *Journal of Macromarketing*, 33(3), 190–203.
- Conrads, U.** (1991). 20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar. (Dr. S. Yavuz, Çev.). İstanbul: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.
- Cop, R., & Oyan, D.** (2010). Küçük Yerleşim Yerlerindeki Tüketicilerin, İnternette Ürün Satın Alma
- Corbusier, L., Jeanneret, P., Boesiger, W.** (1964). The Complete Architectural Works, *vol. 2, 1929-1934*, 24 London: Thames&Hudson.
- Dağ, M.** (2020). Tüketim Kültürün Bağlamında Bir Yaşam Tarzı Olarak Minimalizm, Konya
- Demers, D.** (1999). Global Media Menace or Mesiah, New Jersey: Hampton Press Inc.
- Demirel, S., Yegen, C.** (2015). Tüketim, Postmodernizm ve Kapitalizm Örgüsü, İlef Dergisi, s.115-138
- Dopierala, R.** (2017). Minimalism-A New Mode of Consumption? The Central European Journal of Social Sciences and Humanity, (4), 67–83.
- Eldem, S. H.** (1984). Türk Evi: Osmanlı Dönemi, 3. Cilt, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı
- Elgün, T.** (1996). Bir Akım Olarak Minimalizm. *Adam Sanat Dergisi*, Sayı 126, Mayıs, İstanbul
- Erenler, E.** (1997). Pürizm. Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Cilt 3, YEM Yayınları, İstanbul.
- Erdoğan, İ.** (2004). Popüler Kültürün Ne Olduğu Üzerine, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi* 5/ 4.
- Eroğlu, Ö.** (1998). Minimal Art (Minimalizm), *Yapı Dergisi* (199), s.120-126
- Eröz, S. ve Doğdubay, M.** (2012). Turistik Ürün Tercihinde Sosyal Medyanın Rolü Sosyal ve Etik İlişkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt:27, Sayı:1.
- Erzen, J. N.** (1997). Minimal Sanat. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* (2. cilt) içinde (1260–1261). İstanbul: YEM Yayınevi.
- Featherstone, M.** (1996). Postmodernizm ve Tüketim Kültürü (Çeviri: Mehmet Küçük), İstanbul: Ayrıntı.

- Fukuyama F.** (1993). Tarihın Sonu Mu?, Çev: Yusuf Kaplan, Rey Yayınları, Kayseri,
- Gökdayı, İ.** (1997). Çevrenin geleceği: Yaklaşımlar ve politikalar. Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını.
- Groupius, W** (1935). The New Architecture and The Bauhaus, Kitap, The M.I.T Press
- Güzer, A.** (2000). Modernizm'in Son Savaşçısı Tadao Ando, Boyut Yayınları, İstanbul, s.43
- Hatıpler, M.** (2017). Postmodernizm, Tüketim, Popüler Kültür ve Medya, Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi
- Irmak M. A. & Bilge C.** (2019). Peyzaj Mimarlığında Minimalist Yaklaşımlar ve Tasarım Kriterleri. Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
- Irmak, C. H.** (2002). Mimarlıkta Yalınlık ve Minimalist Tavır. *Yüksek lisans tezi.* İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Islakoğlu, P. M.** (2005). Mimarlıkta Minimalizm, Ege Mimarlık Dergisi, 3-55, 14-19.
- Islakoğlu, M.** (2006). "Minimalizm Kavramı Ve Mimarlıkta Minimalist Yaklaşımlar", (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Iwata, O.** (2006). An evaluation of consumerism and lifestyle as correlates of avoluntary simplicity lifestyle. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 34(5), 557–568.
- Kaçar, T. & Kaçar, D.** (2006). Resim İçine Girmek: Mekansal Değerlendirmede ‘De Stijl’ Örneği. *Anadolu Sanat. Sayı:17.* 1- 12.
- Kahraman, H. B.** (2007). Postmodernite ile Modernite Arasında Türkiye. İstanbul: Agora Kitaplığı
- Karahasan, F.** (2012). Taşlar Yerinden Oynarken Dijital Pazarlamanın Kuralları, Doğan Egmont Yayıncılık, s, 222-223, İstanbul
- Karakaş, M.** (2006). Tüketim Toplumu. İçinde Tefvik Erdem (Ed.), *Feodaliteden Küreselleşmeye: Temel Kavram ve Süreçler.* Ankara: Lotus Yayınevi.

- Kazmaoğlu, A.** (1997). Minimalizm; Sanat, Tasarım, Mimarlık, *Maison Francaise*, 30: 104-105.
- Köksal, A.** (2007). Minimalist Ressam Ve Bir Besteci: Stella ve Glass. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Sayı 47, s.31-42, Ankara
- Kükreler, M.** (2021). Minimalizm Anlamalı Bir Yaşam Mı? Dünyada ve Türkiye’de Minimalist Pratikler, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Kasım
- Lasch, C.** (2006). Narsisizm Kültürü (Çeviri: Ümit Hüsrev Yolsal, Suzan Öztürk) Bilim Sanat Yayınları
- Lee, M., Motion, J. & Conroy, D.** (2009). Anti-consumption and brand avoidance. *Journal of Business Research*, 169-180.
- Lloyd, K. & Pennington, W.** (2020). Towards a theory of minimalism and wellbeing. *International Journal of Applied Positive Psychology*, 5, 121–136.
- Malhan, K.** (1997). Tutarlı Denge. *Maison Francaise*, Dergi, 30:103
- Malhan, K.** (2003). Minimalizm. *Maison Française*, Dergi, (100), 161
- Meyer, J.** (2001). *Minimalism, Art and Polemics in the Sixties*. Yale University Press New Haven and London, China.
- Morris, R.** (1966). Notes on Sculpture 2, *Artforum* 4. Reprinted in *Continuous Project Altered Daily: The Writings of Robert Morris* (Cambridge, MA: MIT Press, 1993).
- Odabaşı, Y.** (2009). Tüketim Kültürü Yetinen Toplumdan Tüketen Topluma, İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Palafox, C. L.** (2020). When less is more: minimalism and the environment. *Environmental and Earth Law Journal*, 10, 64-88.
- Parker, S.** (2004). *Urban Theory and The Urban Question*, London and New York, Routledge.
- Pawson, J.** (1996). *Minimum*, Kitap, Phaidon Yayınları, İtalya
- Ragon, M.** (2010). *Modern Mimarlık ve Şehircilik Tarihi*, Kitap, Çevirmen: M. Erginöz, Kabalcı Yayınevi, İstanbul

- Roth, L. M.** (2000). *Mimarlığın Öyküsü.*, Kitap , Çevirmen: E. Akça, İstanbul: Kabalcı Yayınevi
- Richins, M. L. & Dawson, S.** (1992). A consumer values orientation for materialism and its measurement: Scale development and validation, *Journal of Consumer Research*, (19)3, 303-305
- Ritzer, G.** (2011). *Küresel Dünya.* Çev. M. Pekdemir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Saito, Y.** (2007). The Moral Dimension of Japanese Aesthetics. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism* 65, no. 1, 85–97.
- Senemoğlu, O.** (2017). Tüketim, Tüketim Toplumu ve Tüketim Kültürü: Karşılaştırmalı Bir Analiz, *İnsan&İnsan Dergisi*.
- Schwartz, B., Ward, A., Monterosso, J., Lyubomirsky, S., White, K., & Lehman, D. R.** (2002). Maximizing versus satisficing: Happiness is a matter of choice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(5), 1178–1197.
- Simmel, G.** (2006). Modern Kültürde Çatışma, (Çev: Tanıl Bora, Nazile Kalaycı, Elçin Gen), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Smith, R.** (2013). The Artist's Force Field, Frozen in Time – Zamanda Dondurulmuş, Sanatçının Kuvvet Sahası. *The New York Times*.
- Şaylan, G.** (2002). Postmodernizm. Ankara: İmge Kitabevi
- Şeker, S. E.** (2014). Maslow'un İhtiyaçlar Piramiti (Maslow Hierarchy of Needs), *YBS Ansiklopedi*, Cilt 1, Sayı 1, Eylül
- Şentürer, A.** (2000). Tokyo; Türkiye'den Bakmak. *Arrademento Mimarlık*, 5: 116-129.
- Tanyeli, U.** (2000). Ando, Modernizm ve "Japonizm". *Çağdaş Dünya Mimarları 6 – Tadao Ando içinde* (7 – 16). İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Taş, S.** (2020). Tüketim Karşısı Yaşam Tarzları: Freeganizm, Gönüllü Sadelik ve Minimalizm, *Toplum ve Kültür Araştırma Dergisi*
- Tizgöl, K.** (2008). Sanatta Minimalizm Ve Günümüz Seramik Sanatına Yansımaları. İzmir, s.45-51
- Tükel, U.** (1997). Maleviç, Kazimir. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, 2. Cilt, YEM Yayınevi, İstanbul, s. 1158-9

- Ünsalver, B., Ö.,** (2011). Alışverişçilik Tüketirken Tüketen Takıntı, Timaş Yayınları, s.19, İstanbul
- Vice, P.** (1994). Minimalism and The Art Of Visual Noise, Architectural Design, 110:15- 17.
- Yavuz, Ş.** (2013). "Türk Toplumunun Tüketim Toplumuna Dönüşümünde Reklamcılığın Rolü", Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Sayı: 36.
- Zavestoski, S.** (2002). Guest editorial: Anti-consumption. Psychology Marketing, 19(2), 121-126.
- Wilkinson, P.** (2010). 50 Architecture Ideas You Really Need to Know, Kitap, Domingo Yayınları, s.128
- Will J.** (2013). Evler Nasıl Okunur?, Kitap, Yem Yayınevi